

Dr. fra Karlo Kosor

Drniška krajina izme u dva svjetska rata

Napomena:

Dr. fra Karla Kosora zadesila je smrt upravo u doba kad je dovršavao ovu povijesnu studiju nazvanu "Drniš izme u dva svjetska rata". Studija stoga nije potpuno dorasena. Nedostaju joj bilješke koje je bilo nemoguće rekonstruirati, a i jezična dorada. I pored toga ona je veoma vrijedna, vjerno se unose i u vrijeme o kojemu piše. Izvorni je tekst mijenjan samo u slučajevima vidnih prijepisnih pogrešaka, a sve je ostalo ostavljeno kao u fra Karlovu spisu pisanu strojopisom. (op. red.).

1. Političke zgode i nezgode do 1929.

Hrvatski je Sabor 29. listopada g. 1918. prekinuo sve veze između u hrvatskih zemalja i Austro-Ugarske te proglasio Nezavisnu državu Slovenaca, Hrvata i Srba na njihovu području s Narodnim vijećem na čelu. Nakon toga objavljena je "Ženevska deklaracija" o ujedinjenju te države s Kraljevinom Srbijom kao ravnopravnoga partnera. Predstavnici velikosrpske misli Nikola Pašić i dr. Svetozar Pribićević izigrali su "Ženevsku deklaraciju" i mimo Hrvatskoga sabora proglasili ujedinjenje 1. prosinca g. 1918. Vođa Hrvatske republikanske stranke Stjepan Radić, nezadovoljan načinom na koji je ujedinjenje izvršeno, 8. ožujka 1919. upućuje "Memorandum" Mirovnoj konferenciji u Parizu sa zahtjevom da se hrvatskom narodu omogući i samoopredjeljenje. U studenom g. 1920. provedeni su izbori za Ustavotvornu skupštinu. Radić u ime svojih 50 zastupnika i 2 zastupnika Hrvatske stranke prava traži da Ustavom bude zajamčeno federativno uređenje nove države. Radikalno-demokratska vlada u Beogradu na čelu s Pašićem i Pribićevićem predlaže centralističko-unitaristički nacrt Ustava po kojem će u državi biti osigurana vlast dvjema velikosrpskim buržoaskim strankama, Radikalnoj i Demokratskoj. I taj je Ustav izglasan 28. lipnja g. 1921. bez Radićevih i pravaških zastupnika. Ti i drugi politički događaji koji su se odigrali između 29. X. 1918. i 28. VI. 1921. rodili su tzv. "hrvatsko pitanje" koje se pokušalo riješiti, ali se nije konačno riješilo ni do početka drugoga svjetskog rata.

Odredbe novoga Ustava odrazile su se u životu Drniške krajine nakon odlaska Talijana. Talijani su, prema prethodnom sporazumu u Trogiru, napustili Drniš 5. travnja g. 1921. Istoga dana ušla je u Drniš srpska vojska. Prije njezina ulaska došlo je u Drniš nekoliko uglednih radikala i istaklo po Drnišu isključivo srpske zastave. Bio je podignut i slavoluk s natpisima: "Živjela dinastija Karađorđevića! - Živjela Jugoslavija! - Dobro nam došli osloboditelji!". Generala Milojevića pozdravio je općinski upravitelj Mate Kulušić i gospođa Nakić, a djevojčica Regner predala mu kitu cvijeća. Na Poljani ispod Općine vojsku je pozdravio u ime Hrvata katolika drniški dekan fra Ivan Tomasović, a u ime pravoslavnih Srba paroh o. Savatija Radečić. Za svečanog primanja i večere u sastavu srpskih oficira u Općini svirala je trogirski glazba, a narod je igrao kolo.

Odmah na početku drniški su radikali pokušali prigrabiti svu vlast u svoje ruke. Na početku svibnja 1921. fizički napadaju u hotelu "Danica" zemljoradnike zastupnike Lazića i Franića, grabe im stranačke letke i pale pred hotelom. Lazić je bio teže povrijeđen tako da mu je bila potrebna liječnička pomoć. U istom mjesecu radikali "drže dnevne skupštine" i agitiraju za Veliku Srbiju. Dr. Novaković na zboru u Tepljuhu 15. svibnja 1921. napada sve što nije radikalno i poziva narod da na predstojećim parlamentarnim izborima glasuje za radikale. Trgovac –uro Begović kupi po selima potpise za Veliku Srbiju. Demokrati, među kojima i upravitelj Nine Skelin, proglašuju tjelovsku procesiju "austrijskom slavom".

18. travnja 1921. u Poreznom uredu bila je izmjena austrijskih novčanica u dinare. Iz svake kune morala je samo jedna osoba donijeti "na jedan put sav novac". Za četiri krune primala je samo jedan dinar, i to do 100.000 kruna. Preko toga iznosa jedan dinar za šest kruna. Ljudi su na taj način ekonomski jako osiromašili. Koji su se protiv takve izmjene bunili, proglašavali su austrijskim špijunima i antidržavnim elementima. To je u Drnišu osjetio naročito trgovac Toma Pelicarić. Smatran "austrijancem" dobio je nalog da za godinu 1920. kad se nalazio pod talijanskom okupacijom, plati 119.981 kruna poreza, 13. X. 1921. primio je drugi nalog da plati još 93.448 kruna. Nakon žalbe porez mu je bio povišen za drugih 30.668 kruna.

29. lipnja 1921. svečano je proslavljen Vidovdan na kninskom Kosovu. Na proslavu se sleglo dosta svijeta ne samo iz sjeverne Dalmacije nego i iz susjedne Like i Bosne. U njoj je sudjelovalo preko 30

pravoslavni "sveštenika", "Sokoli" iz Splita, glazbe iz Trogira, Kaštela i Splita, predstavnici kninske, splitske i šibenske općine, predstavnici vojske i političkoga života. Tu se našao i otac Gavrila Principa. Istog dana Spasoje Stejić bacio je bombu na regenta Aleksandra Karađorđevića u Beogradu. Atentat nije uspio. U znak veselja, po naredbi nadležnih vlasti, bile su istaknute zastave, zvonila su crkvena zvona, priredjene su povorke i vatrometi, a 3. srpnja "blagodarenja" u katolicima i pravoslavnim crkvama. Pred Općinom u Drnišu govorili su općinski upravitelj Kulušić, poručnik Peronović i advokat dr. Ante Štrkalj o sreći što atentat nije uspio.

Na Veliku Gospu /15. VIII/ g. 1921. na Visovcu žandari su zabranili zastupniku Stjepanu Bariću da razgovara sa seljacima. Sutradan, na Svetoga Roka, održana je velika skupština Hrvatske pučke stranke u Drnišu. Skupštinu je otvorio drniški dekan Tomasović. Govorili su zastupnici: dr. Janko Šimrak, Stjepan Barić i Mate Milanović-Litre. Dr. Šimrak o ravnopravnosti građana, o agrarnoj reformi, poreznom sistemu i o političkom programu HPS/Hrvatske pučke stranke. Barić o izrabljivanju seljaka sa strane lihvara i o kršćanskom stajalištu HPS, Milanović-Litre o teškom stajanjju seljaka i o demokratskoj radoti protiv vjere. Govornike su ometali i vrijeđali radikalno-demokratski omladinci: Ivan Zenić, Milovan Opera, Melhor (? op. red. zbog nejasnoće u izv. tekstu) Kolombo, Špiro Mrđen, Ivan Kušpilić, Delfin, Marko Skelin, Niko Mijić, Stipe Kulušić. Šimrak je prosvjedovao i pozvao komesara Kustića da ureduje. No mjesto toga Kustić je zabranio govoriti zastupniku Bariću kad je osudio Pribevićev postupak prema selenicima u Vojvodini. Omladinci su izazivali i prisutne seljake. Jednomu su s prsiju istrgli hrvatsku zastavu, neke su kao Antunurkovića i Antu Bilića fizički napali. Zastupnike su izazivali sve dok nisu napustili Drniš.

Drniški Hrvati, osobito pristaše Radićeve stranke, osjećali su na svakom koraku diskriminaciju: u davanju dozvola za lovačku pušku ili za otvaranje kradnje, u dijeljenju hrane ili u namještanju u službe. Radikali i njihovi privrženici znali su im dobaciti: "Mi smo sada gospodari! Bunjevce valja naučiti slušati. Mi smo država!" A kad se dijelila hrana, : "Eno vam Radićpa nek vam dade!"

Na početku veljače g. 1922. Radić se tuži Međunarodnoj konferenciji u Ženevi na nepravde koje beogradska vlada nanosi hrvatskome narodu. Vlada, međutim, bez obzira na tu tužbu 26. IV. 1922. dijeli državu u 33 oblasti. Hrvatske zemlje na šest oblasti. U splitsku oblast došla je Drniška krajina. Predstavnici hrvatskih stranaka protestirali su protiv te podjele. "Slovenski narod" žalio se na tu podjelu, uvjeren da će ta podjela produpsti "konflikt između vlade i hrvatskih stranaka, što sigurno nije u državnom interesu." Ministar unutrašnjih poslova dr. Voja Marinković okrivio je Pribevića za nepovjerenje Hrvata prema vladi i zahvalio se na položaju.

Kakva je psihoza g. 1922. vladala u Drniškoj krajini, razabire se iz opisa Nine Adžije vidovdanske proslave na Kosovu: "Evo nas na Kosovu... Osjećam neko čudno raspoloženje. Nema izletnika ni petina lanskih. Iz Splita, Kaštela, Šibenika, Drniša malo ili nitko. Neka je tjeskoba, umornost, nepovjerenje. Službenog odbora za proslavu izgleda da i nema. Nikakav se govor nije čuo... koji bi podsjetio na značenje Kosova za Srbe i Hrvate, na jedinstvo, ljubav i slogu... Pojedine grupe na sastancima, pri povorkama, stale su klicati proti Hrvatima te: dolje Jugoslavija! Živjela Velika Srbija!... Dok se klicalo Pašiću, tu nemamo što ni da zamjerimo, ali oni neprestani "dolje" i "dolje", osobito one riječi i na adresu Hrvata i Jugoslavije, to je da se snebivaš. Sve je ovo nerazumljivo, nerazumljive su želje, nerazumljivi puti ovi."

Vladinu politiku prema Hrvatima osudio je dr. Ante Trumbić. U srpnju g. 1922. on je u Narodnoj skupštini, između ostaloga, rekao: "Hrvati kažu ovo: Ja ću Srbima biti brat, ali neću biti sluga, a danas u Hrvatskoj svaki Hrvat osjećao se u svojoj kući i sluga. Hrvati su upoznali uvjerenje da ovaj režim predstavlja svjesno neprijateljstvo protiv Hrvata u pogledu kulturnom, privrednom, političkom, i uopće u svakom pogledu." Dr. Josip Smodlaka na početku listopada iste godine izjavljuje: "Za punih šezdeset godina mi smo Dalmatinci vodili borbu za sjedinjenje s Hrvatskom kojemu se Austrija do zadnjega asao opirala... Mi smo uistinu razbili Hrvatsko, da spasimo ideju jedinstva sa Srbima! To nam Hrvatska do danas nije oprostila." I konstatira da su hrvatski Srbi mrzili Austriju, a u novije vrijeme "i svoju domovinu Hrvatsku. G. Pribević je jedan tipični predstavnik toga ambijenta".

U prosincu g. 1922. pokrenut je sudbeni proces protiv veće broja drniških Hrvata pod optužbom da su za talijanske okupacije vrijeđali kralja Petra Karađorđevića i bunili se protiv srpske vojske. Bili su optuženi: Tomo Pelicarić, Joso Dadić, Jakov Gabela, Marko Bitunjac, Ivo Bitunjac, Ante Bilić, Antunurković, August Kolombo, Ivo Leontić, Marko Leontić, Ivan Leontić, Ivan Leontić pok. Frane, Ivo Leontić, Miro Novak, Toma »ulina, Mate Kravar, Stipe Kravar, Ante Kravar, Marko Kravar, Jakov Kravar, Mile

Kravar, Marko Alduk, Marko Aralica, Mate Aralica, Mile Kevi , Jakov Kevi , Niko Kevi , Ive Kevi , Niko Prani , Šime Prani , Ante Prani , Joso Budiša, Mile Mijaljevi , Niko Boj i , Jere Gaspardi, Marko Naki , Niko Mijanovi , Niko Samardžija, Mate Vladi , Ivan Ille, Frano Ille, Niko Kurtovi , Roko Šupuk, Mate Živkovi , Roko Živkovi , Ive Živkovi , Ante Boj i , Mijo Brakus, Ilija Brakus, Paško Buva, Ante Mrše, Šime Hrsti , Mate Bošnjakovi , Luka Mrše, Niko Vrankovi , Ante Babi . Istraga je utvrdila neosnovanost optužbe pa je sudski proces bio obustavljen. Nekako u isto vrijeme 19 franjevac a i 6 dijecezanskih sve enika bili su proglašeni "austrijancima" tj. neprijateljima režima. Me u njima bili su: fra Vjekoslav Jurenovi /Visovac/, fra Ivan Tomasovi /Drniš/, fra Lujo Plepel /Promina/ i fra Ivon Men uši /Vrlika/.

Nakon dolaska na vlast fašista u Italiji, u Beogradu su po eli pomišljati na sporazum s Hrvatima. Stojan Proti , jedan od istaknutih radikala, u listopadu 1922. izjavljuje: "Politika da lomimo Hrvate jednom tutorsko-birokratskom žandarskom upravom kojoj Vidovdanski ustav ho e da da ustavnu i legalnu bazu, umjesto politike sporazuma, prelazi u politiku lomljenja same naše Kraljevine." Mjesec dana poslije toga Proti izjavljuje: "Vidovdanska je politika uska i nesretna. Ona se mora napustiti, i ako bi mnogo bolje bilo da se nije ni po injala," te traži da se što prije mora "mijenjati i popravljati... što se u g. 1921. pokvarilo." U prosincu 1922. Paši sastavlja novu vladu bez Pribi evi a i raspisuje izbore za 18. ožujka 1923.

Drniški izborni kotar bio je jedan od šest izbornih kotareva izbornoga okruga sjeverne Dalmacije. U njemu su postavile svoje liste: 1. Demokratska stranka: kandidat Joso Skelin, posjednik iz Drniša, zamjenik Nikola Erakovi , težak iz Štikova, 2. Radikalna stranka: kandidat dr. Miloš Marti , advokat iz Beograda, zamjenik dr. Nikola Grubiši , lije nik iz Drniša, 3. Hrvatska pu ka stranka: kandidat dr. Ante Dulibi , sudski savjetnik u miru iz Šibenika, zamjenik Vlade Kuli , obrtnik iz Šibenika, 4. Zemljoradni ka stranka: kandidat Frano Trlaja, težak iz Šibenika, zamjenik nije ozna en, 5. Lista "udruženih Hrvata sjeverne Dalmacije: kandidat Mate Goreta pok. Ivana, težak iz Kadine Glavice, zamjenik Josip Jerkovi pok. Jakova, težak iz Kri aka.

Radikali su 22. sije nja 1923. održali u Splitu okružni sastanak. Na njemu su sudjelovali radikali: dr. Filip Maruši , Ivan Ante Vili i i dr. Dušan Iveti kao lanovi okružnoga odbora, zatim: Dušan Miovi , Simo Manojlovi Malivuk, Tome Raškovi , Milan Mr en i Niko Andri kao lanovi drniške organizacije. Dr. Maruši pozvao je hrvatske i srpske glasa e da glasuju za radikalnu stranku jer u njoj gleda "sre u otadžbine" koja "vapi za opstankom". 9. ožujka 1923. stigao je u Drniš ministar Ljuba Jovanovi . U Tepljuhu su ga do ekali op inski upravitelj Rome Ljubi , Dušan Miovi , I. A. Vili i , dr. F. Maruši , dr. N. Grubiši direktor "Monte Promine" Kramer i inženjer Wonko. U Siveri u mu je podignut slavaluk kod "Šeperacije". U ime radnika pozdravio ga je direktor Kramer. U Drnišu ga je pred Miovi evom ku om pozdravio Simo Manojlovi Malivuk. Na Poljani ispod Op ine održao je politi ki govor. Poslije njega govorio je dr. M. Marti , kandidat Radikalne stranke za izborni kotar Drniš.

Predstavnici HPS održali su zborove u Promini, Mirlovi u, Drnišu, Miljevcima, Tribounju, Siveri u i Par i u. U Promini su govorili prof. Ivo Juras, Vlade Kuli i župnik fra Lujo Plepel. U Mirlovi u: zastupnik Stjepan Bari , Vlade Kuli i župnik fra Žarko Carev. U Dugim Selima: zastupnik Bari i V. Kuli . Govornici su na zborovima iznosili program stranke, kritizirali nesposobnost režima da riješi goru a politi ka i ekonomska pitanja, osu ivali njegov nemar za narodne potrebe i tražili: 1. ravnopravnost Hrvata sa Srbima, 2. reviziju Vidovdanskog ustava, 3. socijalnu pravdu za svakoga, 4. krš anska na ela u javnom životu, 5. borbu za mir protiv militarizma.

Predizborna agitacija nije prošla bez pritiska i terora. U no i izme u 9. i 10. ožujka u Drnišu je bio uhi en Mijo Jerini i zadržan u zatvoru do 5 sati ujutro. Dan poslije toga bio je uhi en u Rupama i zadržan u žandarskoj stanici etiri puna sata. U Drnišu su bili zatvoreni Niko i Josip Jerkovi , pristaše Radi eve stranke. Na 10. ožujka noževima i oružjem bili su napadnuti neki kri anski radi evci na povratku iz Drniša ku i. "Hrvatski samobran", koji donosi te vijesti, konstatira: "U Drniškoj krajini zavladao nasilje, teror, mrcvarenje hrvatskih republikanaca." Zbog izazova došlo je do sukoba izme u Gornjih i Donjih Kri aka tako da je morala posredovati i žandarmerija.

U drniškom izbornom kotara rezultat je izbora bio ovaj: 1. HPS 161 glas, 2. Zemljoradni ka stranka 13, 3. Demokratska stranka 191, 4. Lista udruženih Hrvata 2.994, 5. Radikalna stranka 1.364 glasa. Za zastupnike bili su izabrani kandidati udruženih Hrvata: dr. Mate Drinkovi , lije nik i Mate Goreta, težak iz Kadine Glavice.

Poslije izbora dr. Mehmed Spaho izjasnio se za reviziju Vidovdanskoga ustava. Radi se izrazio spremnim da razgovara s Radikalnom strankom, a ne s vladom. Ljuba Davidovi stajao ne stajalištu "da treba svakako raditi na zbliženju Srba, Hrvata i Slovenaca". U Radikalnoj stranci neki su na elu s Paši em bili za Vidovdanski ustav, drugi na elu s Proti em za njegovu reviziju.

Stanje izme u pristaša pojedinih stranaka i dalje je napeto. U Kljacima na po etku travnja dolazi do fizi kog obra una izme u pristaša Demokratske i Radi eve stranke. Demokrat Mate Prnjak opsovao je nekim radi evcima "hrvatsku majku" i potegao se kamenom za jednim radi evcem. Nakon toga došlo je do tu njave. Neki je Mati pucao iz revolvera i sam sebe ranio. U Kninu su radikali pod vodstvom bra e Pokrajac 16. kolovoza 1923. fizi ki napali: fra Miju Kotaraša, fra An ela Franki a, nar. zastupnika Matu Milanovi a-Litru i glavara sela Maljkova Marka Bilandži a na proputovanju na Euharistijski kongres u Zagrebu. Uz psovke i prijetnje obasuli su ih jajima, raj icama i kamenjem i prisilili da se vlakom vrate u Sinj. Pri tom napadu najviše su pretrpjeli franjevci Kotaraš i Franki . Na osnovi takvih i sli nih incidenata uredništvo je "Jadrana" pisalo potkraj studenoga: "S nacionalnog stanovišta dospjeli smo onamo, kamo se pred pet godina ni najgori pesimista ne bi mogao nadati da emo do i. Jaz izme u Srba s jedne strane, a Hrvata i Slovenaca s druge strane sve više se produbljuje u provaliju..." U Dalmaciji Hrvat "više ni seoski auš ne može biti, ako ne e da pljune na svoje ime i izdade maj ino mlijeko." Boži , Sveti Sava, Vidovdan, posjet episkopa - bili su politi ki obojeni. Na Badnjak vojnici su palili badnjake, a op ina im je dijelila darova i estitala. Na Svetoga Savu na sve anom banketu sudjeluju predstavnici vlasti, vojske, upravitelj rudokopa s inovnicima. Na proslavi Vidovdana u Kosovu govorio je nar. zastupnik dr. Niko Suboti uz poklike kralju, Paši u i Radikalnoj stranci. Pri do eku episkopa Danila Panteli a u lipnju 1924. sudjeluju sokolaši s glazbom, sve mjesne vlasti i korporacije.

List Radikalne stranke "Dalmatinski radikal" hvalio se u sije nju g. 1923. da se u Radikalnu stranku u Drnišu, kao nigdje drugdje u Dalmaciji, upisao velik broj Hrvata. To potvr uje i popis lanova uprave mjesne organizacije koji su izabrani na godišnjoj skupštini 12. kolovoza 1923: dr. Nikola Grubiši , predsjednik, Joso Naki , potpredsjednik, dr. Ivo Miovi i Dušan Cvijeti , tajnici, Ivan Ante Vili i , blagajnik, dr. Filip Maruši , Ivan Rome Ljubi , Ante Škovrlj, Vladimir Juši , Špiro Manojlovi , Mirko Subota, Todor Andri , Špiro Petranovi -Kukulj, Špiro Petranovi -Moji , Sava Jovi , Jovo Mr en i Todor Marti , odbornici. Ako se može vjerovati Nini Adžiji, neki su od njih "osobito ja i posjednici" stupili u Radikalnu stranku "da zašтите imovinu od agrarne reforme".

Na putovanju kroz sjevernu Dalmaciju 7. srpnja 1924. u Drniš se svratio kralj Aleksandar I i kraljica Marija. Kod "Duvane" do ekali su ga predstavnici vlasti, skauti, sokolaši s glazbom. Na op inskom balkonu u ime naroda pozdravio ga je sudac Šime Ljubi . Kralj se zahvalio na do eku i odmah proslijedio prema Kninu. Na po etku listopada, 2.X. 1924. radi evci su održali u Drnišu veliki politi ki zbor. Glavni je govornik bio Pavle Radi . Narodu ga je predstavio zastupnik Goreta. U svom dugom govoru Radi je govorio o suverenosti hrvatskoga naroda u Hrvatskoj, o doseljenju Srba u hrvatske krajeve, o Wilsonu i njegovim na elima i o Velikoj Srbiji koju nastoje stvoriti Paši i Pribi evi , o op em pravu glasa i razoružanju.

Nakon kra e vlade Lj. Davidovi a, 6. studenoga 1924. Paši sastavlja novu vladu s Pribi evi em, raspušta Skupštinu i raspisuje parlamentarne izbore za 8. velja e 1925. HPS, kojoj je bio nosilac liste Stjepan Bari , kandidirala je za drniški i šibenski kotar Vladu Kuli a, obrtnika iz Šibenika, a za njegova zamjenika Ninu Kosora pok. Ivana, posjednika iz Tribounja. Radikalna i Samostalna stranka kandidirale su dr. Dušana Iveti a, zdravstvenog inspektora iz Splita i dr. Nikolu Grubiši a, lije nika iz Drniša. U predizbornoj kampanji bili su aktivni osobito radikali. Svake nedjelje održavaju sastanke u ku i paroha Rade i a u Drnišu. Na izboru u Baljcima govorio je dr. Ivo Miovi , a na zboru u Tepljuhu dr. Filip Maruši . Dr. Iveti kao nekadašnji rudarski lije nik nastoji dobiti glasove rudara na Siveri u. Vrš i se pritisak na seljake da glasuju za radikalnoga kandidata, osobito na one koji su imali kakvu obrtnu dozvolu.

Na po etku sije nja g. 1925. imenovani su predsjednici bira kih odbora: sudac Šime Ljubi za Drniš, u itelj Nine Skelin za Žitni , nadu itelj Ivo Biluši za Pokrovnik, odyjetnik dr. Ivo Miovi za Ruži , u itelj –uro Pokrajac za Kljake, u itelj Dako »eni za Štikovo, u itelj Petar Drezga za Kanjane, lije nik dr. Niko Grubiši za Uneši , upravitelj gra anske škole Nikola Manojlovi za Tepljuh, sudac Nikola Grego za Širitovce. U Prominskoj op ini: Veljko Pokrajac za Oklaj, u itelj Marko Škovrlj za Razvo e. 1. sije nja 1925. Paši eva vlada primjenjuje na Radi evu HRSS Zakon o zaštiti države i pokre e krivi ni postupak protiv vodstva stranke. Pet dana poslije toga uhi en je Radi , a ostali lanovi vodstva pritvoreni.

Sudbeni stol u Zagrebu porekao je zakonsku osnovu toga postupka, a Ljuba Davidovića je oštro osudio: "Nikada ne pamtim ovako nasilni i protuustavnih priprema za izbore. Nikada prije rata nisu u našoj zemlji vođeni izbori u znaku Obznane i vanrednih stanja. Nikada nije jednoj itavoj organiziranoj stranci sprečavano i osporavano pravo sudjelovanja na izborima. Nikada toliko zloupotrebe nije učinjeno i nikada toliko nepoštivanja Ustava nije bilo... Glede Obznane rekao sam već da je sa zakonskog gledišta nezakonita, sa ustavnog neustavna, a sa nacionalnog velika i teška pogreška... Najgore je što je Obznana proglašena samo kao jedna izborna makinacija kojom hoće Vlada da sebi obezbijedi većinu..."

U drniškom izbornom kotaru rezultati su izbora bili: HRSS 3.002 glasa, zemljoradnici 19, radikali 1.586, HPS 120, radnici 4, dr. Drinković 65, Davidovići 73. U kninskom izbornom kotaru: HRSS 2.379, zemljoradnici 35, radikali 9.546, HPS 63, radnici 17, dr. Drinković 7, Davidovići 79. Prema radikalnoj "Državi" rezultati su za drniški izborni kotar bili nešto drukčiji: HRSS 2.992, zemljoradnici 19, radikali /Nacionalni blok/ 1.686, HPS 129, radnici 3, dr. Drinković 65, demokrati 68. Rezultati izbora u Promini: od upisanih 1.156 glasa glasalo je 1.154, za Radićevu RHSS 669, za zemljoradnike 15, za radikale i samostalne demokrate 423, za HPS 31, za radničko-seljačku stranku 6, za dr. Drinkovića 1, za demokrate 9.

Pet dana poslije izbora, 13. veljače 1925. drniški su radikali slavili u Drnišu krsnu slavu Narodne radikalne stranke. Uz pucanje mužara stizali su pod zastavama njihovi pristaše klicući i dinastiji, prvacima stranke i jedinstvu države. Oko 11 sati održan je stranački zbor, na kojemu su govorili: dr. N. Grubišić, predsjednik mjesne organizacije, dr. I. Miović, Ante Škovrlj, dr. F. Marušić, Nikola Manojlović i Simo Manojlović Malivuk. Na koncu je dr. Grubišić pročitao brzojavne pozdrave dr. Pašiću i dr. Pribićeviću. Stjepan Radić, koji je na početku g. 1925. bio zatvoren, pušten je iz zatvora 18. srpnja iste godine i nakon toga ulazi u Pašićevu vladu "narodnog sporazuma". G. 1926. i 1927. vladu sastavlja četiri puta Nikola Uzunović, sad s Radićem, a sad bez Radića. Potkraj g. 1926. pristaše pojedinih stranaka održavaju u drniškom izbornom kotaru političke tečajeve. Tečaj HPS održan je u Drnišu 7. i 8. prosinca. Otvorio ga je odvjetnik dr. Ivan Buić. Predavači su bili: prof. Ivo Juras i fra Ivon Menušić. U ime slušatelja predavačima se zahvalio Nine Kosor.

Potkraj siječnja /23. I/ g. 1927. održani su oblasni izbori u splitskoj oblasti. Uoči izbora stranke su objavile svoje kandidate. U kninskom kotaru: samostalni demokrati Nikola Manojlović, u čelju /Drniš/, radikali: Krste Bibić, građevinski tehnik /Drniš/, demokrati: Pavao Nakić, posjednik /Drniš/, dr. Ante Milištrkalj, odvjetnik /Drniš/, Petar Skelin, posjednik /Širitovci/, Rajmund Manzzini, rudarski majstor /Drniš/, Ivan Jelčić, posjednik /Drniš/, HSS: Mate Goreta, težak /Kadina Glavica/, Krste Radas, težak /Mratovo/, Ante Novaković, općinovnik u m. /Drniš/, Ugo Ševeljević, privatni inovnik /Knin/, Paško Menušić, težak /Pokrovnik/, HPS: Vlade Kulić, trgovac /Šibenik/, fra Ivan Tomasović, župnik /Drniš/, Josip Džapo, težak /Oklaj/, Frane Perišić, težak /Brištane/, Ivan Ramljak, težak /Siveri /, nezavisni nacionalisti: Marko Škovrlj, posjednik /Razvođe/, –uro Pokrajac, u čelju /Knin/, Ante Orić, posjednik /Oklaj/, Marko Dujić, težak /Suknovci/, federalisti: Roko Šarić, posjednik /Drniš/, Stipan Škoprc, težak /Unešić /, Filip Čačić, težak /Vrpolje/, Josip Jerković, težak /Kričke/, Marko Nakić, posjednik /Drniš/.

Uoči izbora organ HPS "Narodna straža" pozvala je sve Hrvate da sudjeluju na izborima i svojim glasovima osude centralistički Ustav i sve njegove plodove kao što su oblasti i oblasne skupštine i da se izjasne za nedjeljivost pokrajina "s istinskim autonomijama pokrajina, kotareva i općina". Rezultati su izbora bili ovi: HRSS 2.527 glasova, HPS 915, radikali 3.647, samostalni demokrati 1.357, federalisti 213, Davidovići demokrati 98, nezavisni nacionalisti 699. Mandate su dobili: dva radićevca /Mate Goreta i Krsto Radas/, dva radikala /Dušan Novaković i Mile Monti/, jedan samostalni demokrat /Ile Jović /.

1. veljače g. 1927. Uzunović sastavlja novu vladu, ali bez Hrvata. Dr. B. Grgo Anđelinović kao Hrvat-Jugoslaven oštro je osudio Uzunovićev postupak, nazvavši njegovu vladu "vladom sile", u borbi protiv koje su dozvoljena "sva sredstva" jer je pogazila dva velika principa: princip narodnog jedinstva i princip narodnoga sporazuma. I zaključuje: "Danas se ispoljuje kao nikada dosada od 1918. godine tendencija apsolutne hegemonije radikalne stranke i današnje vlade". Na oblasnoj skupštini u svibnju iste godine Bartol Ganza oborio se na Vidovdanski ustav zbog njegovih loših posljedica: centralizma, loše administracije, podjele građana na povlaštene i podvlaštene s obzirom na podjelu vlasti i plaćanje poreza, i zatražio za Hrvate autonomiju "u političkom, gospodarskom i kulturnom pogledu".

U nedjelju /14. VIII/ g. 1927. održali su pouzdano sastanak u Mratovu Mate Goreta, Krste Radas i Stipe Jel i . Na povratku iz Mratova politi ki su ih neprijatelji napali kamenjem. Na po etku rujna iste godine Dalmaciju je posjetio Stjepan Radi i održao etiri politi ke skupštine: u Splitu, Sinju, drniškom Gracu i Miljevcima. U Splitu je govorio pred 8 -10 tisu a, u Sinju pred oko 4-5 tisu a, u Gracu pred 2-3 tisu e, a u Miljevcima pred oko 4.000 slušatelj. U Splitu i Miljevcima bez smetnja i upadica. U Sinju i u Gracu upadali su mu u rije i izazivali ga nekolicina pu kaša i radikala.

11. rujna 1927. održani su parlamentarni izbori. Uo i izbora stranke su objavile svoje kandidate u kotaru Knin i Drniš. Samostalno demokratska stranka /nosilac S. Pribi evi / kandidat: Ile Jovi i , posjednik /Knin/, zamjenik Frano Mu alo, posjednik /Kosovo/, službena HSS /nosilac Pavle Radi / kotarski kandidat: Mate Goreta, težak /K. Glavica/, zamjenik Niko Bariši , trgovac /Vrlika/ HPS /nosilac prof. Ivo Juras/ kotarski kandidat: Frano Ramljak, težak /Siveri /, zamjenik Mate Bulat, težak /Mirlovi /, radikalni disident /nosilac dr. N. Novakovi /, kotarski kandidat: Jovan Ili , zemljoradnik /Pa ene/, zamjenik Simo Vukovi , zemljoradnik /Cetina/, zemljoradni ko-demokratska stranka /nosilac Dane Škarica, Šibenik/, kotarski kandidat: dr. Juraj Dominis, odvjetnik /Zagreb/, zamjenik Pave Naki , posjednik /Drniš/ i Marko Škovrlj, posjednik /Razvo e/, zamjenik Dragutin Krneta, mehani ar /Kistanje/, Radikalna stranka /nosilac dr. Niko Suboti , Šibenik/, kotarski kandidat za Drniš i Šibenik: dr. Dušan Iveti , pomo nik ministra za narodno zdravlje /Beograd/, zamjenik Šime Barba a, posjednik /Tijesno/, disidentska HSS /nosilac dr. Marko Kožul, odvjetnik i na elnik Šibenika/, kotarski kandidat za Drniš i Knin Stipan Škorpe, težak /Uneši /, zamjenik Josip Boj i , težak /Ruži /.

Tri dana prije izbora /8. IX/ HPS objavila je svoj politi ki program u kojemu isti e nebrigu radikalne vlade za stanovništvo Dalmacije i diskriminaciju u pitanju pla anja poreza, investicija i inovništva. Zbog vladine nebrige mora velik broj ljudi seliti u tu i svijet. Hrvatski seljaci u Banovini pla aju preko 4-5 puta više poreza nego Srbijanci za isti broj jutara zemlje. "Od 18 ministara 17 su Srbi, predsjednik Skupštine Srbin." u "Državnom savjetu i Glavnoj kontroli su u ogromnoj ve ini Srbi..." U Beogradu se sve rješava "i mi Hrvati mora da ekamo dok iz Beograda šta dobijemo. Na sramotu pravde u državi biraju srpski krajevi 25 poslanika više nego bi išlo po pravdi Božjoj i ljudskoj".

Rezultati izbora u drniškom kotaru bili su: samostalni demokrati 1.980, HSS /radi evci/ 2.478, HPS 356, Novakovi 96, zemljoradnici 121, radikali 4.011, disidenti HSS 185. U "Narodnoj straži" rezultati glase nešto druk ije: samostalni demokrati /Pribi evi / 149, HSS /P. Radi / 2.351, HPS /I. Juras/ 441, radikalni disidenti /dr. Suboti / 49, zemljoradnici /D. Škarica/ 118, radikalna stranka 1.399, disidenti HSS /dr. Kožul/ 173. U kninskom izbornom kotaru: samostalni demokrati 811, radi evci /HSS/ 1.084, HPS 461, dr. Novakovi 2.798, zemljoradnici 393, radikali 2.071, disidenti HSS 40.

Na skupštini Hrvatskoga bloka, održanoj u Zagrebu potkraj kolovoza 1927. dr. Stjepan Srkulj i dr. Ante Trumbi založili su se za ukidanje Vidovdanskog ustava i za federativno ure enje države. Na skupštini istoga Bloka od 8. sije nja 1928. donesena je rezolucija u kojoj se "najodlu nije prosvjeduje proti nametanju nepodnošljivih poreznih tereta, koje beogradska vlada i vladine stranke poput hara a navaljuju na cijeli hrvatski narod, a napose na glavni grad Zagreb", a to zlo izvire iz Vidovdanskog ustava koji, jer zastupa "centralisti ko ure enje državno onemogu uje hrvatskom narodu slobodan život i gospodarski napredak". Zahtjev za reviziju Ustava izglasan je i na konferenciji HFSS i disidenata HSS u Splitu 29. sije nja 1928.

Na po etku lipnja 1928. beogradska je vlada odobrila Nettunsku konvenciju. Protiv odobrenja i protiv talijanskog nasilja nad zadarskim Hrvatima u Drnišu se spremao protestni miting, ali vlasti su ga drakonski sprije ile. U nazo nosti poglavara žandari su i drugi organi sigurnosti krstarili Drnišem. Me utim, mladež je formirala povorku , osu uju i talijanski postupak i povredu hrvatske zastave. Op ina je sa svoje strane poslala protest ministarstvu i zatražila da se Nettunska konvencija poništi te zaštite interesi Hrvata pod Italijom. Protiv vlade i njezine politike zajedni ki vode borbu u Narodnoj skupštini Radi i Pribi evi stvorivši 4. listopada 1927. Selja ko-demokratsku koaliciju /SDK/. Pribi evi se tri puta izjašnjava za reviziju Vidovdanskog ustava. Zbog estih interpelacije zastupnika SDK bio je onemogu en rad Skupštine, i 20. lipnja 1928. radikalski zastupnik Puniša Ra i s govornice Narodne skupštine ubija iz revolvera zastupnike HSS: –uru Basari eka i Pavla Radi a, smrtno (xx) ranjava Stjepana Radi a, a lakše Ivana Pernara i Ivana Gran u. Na vijest o atentatu u Zagrebu je došlo do velike demonstracije radnika, studenata i gra ana.

U Drnišu se javno govorilo: Ovako se dalje ne može. Svak sebi! Na elnik Nine Adžija brzojavno se žalovao obitelji Basari ek: "Pred odrom Vašeg milog hranitelja, jakog i zna ajnog borca našeg naroda

stojimo poniknuti, te Vam izrazujemo naše duboko sau eš e, neka Vam bude utjeha da cijeli naš narod s Vama tuguje, jer je izgubio jednog od najboljih svojih sinova. Op ina Drniš, na elnik Adžija." U ime kotarske organizacije HSS u Drnišu uputili su vodstvu stranke sažalnicu Paško Kozi i Ante Novakovi : "Drniš, 23. VI. Amošnji narod preziru i grozno razbojstvo, obliva suzama trnove vijence mu enika naših narodnih predstavnika i vapi od Boga prokletstvo razbojnicima, a nevinim žrtvama vje nu i neumrlu slavu. Za kotarsku organizaciju Paško Kozi , Ante Novakovi ." U ime iste organizacije HSS Paško Kozi , Zvonko Alfirevi i Martin Su i brzojavili su Stjepanu Radi u, izme u ostaloga: "Hvalimo Boga na spasu Vašega života," a u prigodi otkri a spomen-plo e kralju Tomislavu u Drnišu 6. srpnja predstavnici Hrvatskoga sokola iz srednje Dalmacije brzojavili su Radi u: "Pri otkri u spomen-plo e prvom hrvatskom kralju Tomislavu, hrvatski sokolovi Drniša, Splita, Kaštela i Šibenika šalju Ti bratski pozdrav žele i Ti što skorije potpuno ozdravljenje da uzmogneš ponovno uzeti kormilo u Tvoje vrste ruke i povedeš nas kona nom cilju. Zdravo!"

Za poginule zastupnike održane su po etkom srpnja sve ane zadušnice pred oko 5.000 drniških op inara. Zastupane su bile sve mjesne vlasti i korporacije, "Hrvatski soko", "Jugosoko", "Orao", industrijska društva itd. Po asnu stražu uz katafalak uvali su pripadnici "Hrvatskog sokola". Pred crkvom je svirala posmrtna kora nice glazba "Jugosokola". Poslije zadušnica u crkvi održana je komemorativna sjednica u kinu "Biograd n/m". Poginule zastupnike komemorirali su: Mate Goreta, na elnik Nine Adžija, sudac dr. Šime Ljubi , odvjetnik dr. Ante Mili Štrkalj i Roko Šari . Zbog atentata istupili su iz Radikalne stranke: dr. Niko Grubiši , dr. Filip Maruši , Ante Škovrlj, Milovan Opara i neki drugi.

Prominski radikali osudili su atentat 15. srpnja ali s rezervom: "Ne priznajemo u ovoj zemlji nego jedno narodno jedinstvo i jedinstvenu državu Srba, Hrvata i Slovenaca, za koja jedinstva ni života ne emo žaliti, da ih o uvamo netaknuta... Odlu no ustajemo protiv ikakve revizije Vidovdanskog ustava, koju propagiraju gg. Pribi evi i Radi ." Izjavu su potpisali u ime mjesnog odbora stranke: Bogoslav ori , predsjednik, Simo Biluši , blagajnik i Simo Simi , tajnik.

Od zadobivenih rana u Narodnoj skupštini 8. kolovoza 1928. umro je u Zagrebu Stjepan Radi . U toj prigodi drniška je op ina izdala oglas: "Stiže nam iz Zagreba tužna vijest, da je preminuo predsjednik HSS i predsjednik SDK. Umro je najve i Hrvat, veliki Slaven Stjepan Radi . Preminuo je vo a Hrvata, vo a svih estitih Jugoslavena: Srba, Hrvata i Slovenaca. Preminuo je u asu kad ga je naš narod, Hrvatska, naša država najviše trebala.

Bra o, žalosna ova vijest potresla je srca svih Hrvata, zaprepastila je svakog koji želi svom narodu , svojoj državi dobro, jer je nestalo onoga kormilara, koji je jedini bio sposoban, da zalutali brod privede u luku spasa.

Pla imo mi Hrvati, jer smo izgubili najboljeg sina domovine naše, pla e s nama i slavenska majka, jer je nestalo stvaraoca velike ideje slavenske, pla e za njime ovje anstvo, jer je u našem Vo i izgubilo najve eg pobornika ovje jih prava i miroljubivosti.

Bra o, smrt (xx) našeg velikog Vo e, koji je žrtva velike ljubavi za svoj narod, za svoju milu Hrvatsku, za cjelokupnu našu državu, nek nas na e spremne, nek nas na e ujedinjene, vrste da dademo i naše živote, kao što je on dao, za dobro, za spas svoga naroda.

A sada poklonimo se pred mrtvim tijelima našeg Velikana, našeg velikog Vo e Stjepana Radi a i pomolimo se za njegovu sveslavensku plemenitu dušu, neka nas dalje vodi danima bolje budu nosti. Neka je vje na slava velikom Hrvatu Stjepanu Radi u!

Pozivlje se sve gra anstvo da bi bez razlike, sa vanjskim znakom crnine dalo izražaja svojoj boli i da bi uzdržalo mir i spokoj, kako to traži veli ina našeg velikog mu enika. Na elnik Adžija."

Na Radi evu sve anom sprovodu u Zagrebu, 12. kolovoza, sudjelovao je iz Drniške krajine na elnik Adžija i oko 60 seljaka. Deset dana poslije toga, 22. kolovoza održana je komemoracija pokojnog Radi a u Drnišu, što ga je vije nicima održao Adžija je istakao Radi evu smrt kao žrtvu "za jednakost, pravo i slobodu hrvatskog naroda". Hrvate je ujedinio u "jaku falangu", a i sve dobronamjerne Srbe i Slovence kojima je stalo "do bratske jednakosti". Nakon govora donesena je rezolucija:

"Naš, zagorske Dalmacije narod krvavim slovima bilježi dan 20. lipnja 1928. kad u beogradskoj skupštini, revolverskim hitcem ga a se u srce Hrvatske, ubija najplemenitije borce bratske sloge Pavla Radi a i –uru Basari eka, a teško ranjava vo u Hrvata neumornog borca za pravo i slobodu, ovje nost i jednakost Stjepana Radi a.

Još krvavijim bilježi dan 8/8 t.g., kad je usljed rane dobivene, preselio se u vje nost Vo a, u itelj hrvatskog naroda Stjepan Radi . Pred ovakvim zlo inom satvren i preneražen narod ove zagorske krajine osu uje zlo in i njegove moralne za etnike."

S komemorativne sjednice op inskog vije a poslan je i brzozjav predsjedništvu HSS u Zagreb:

"Na odar velikog u itelja, neumrlog Vo e svih Hrvata, slomljena srca, polažemo posljednji izraz velike ljubavi, poštovanja i vje ne zahvalnosti. Njegov život svijetao nam primjer predanosti i ljubavi za svoj narod. Neka je vje na slava Stjepanu Radi u! Na elnik."

Na komemoraciji su sudjelovali predstavnici svih drniških ustanova i svih stranaka osim predstavnika Radikalne stranke. Dopis, kojim se odbija sudjelovanje, potpisala su dva radikala Hrvata: Joso Naki pok. Marka kao predsjednik i Ton i /Ante/ Vili i kao tajnik mjesne organizacije.

Dan prije Radi eve smrti, 7. kolovoza 1928. Joca Jovanovi izjavljuje u Narodnoj skupštini: "Za 20. juna nije kriva ni Srbija ni srpski narod. Ni Srbija ni srpski narod nisu radikalna i demokratska stranka... Hrvati imaju da dobiju za sve ono što im je u injeno zadovoljenje. Rezolucije koje su donesene u Zagrebu u svemu pokazuju da se Hrvatima reparacije i zadovoljenja mogu dati. »ime? Revizijom Ustava. Nikoga u ovoj Skupštini nema protiv toga, tko bi bio protiv revizije Ustava, jer je Vidovdanski ustav bio u stvari stvoren u borbi protiv Hrvata. Reviziju Ustava treba izvesti tako da nova revizija Ustava ne bude opet povod za nove borbe." Svetozar Pribi evi , koji je sudjelovao u donošenju toga Ustava i provodio ga u djelo, nakon krvavih demonstracija u prosincu 1928. izjavljuje: "Ja sam prije rata uvjeravao i Hrvate i Srbe u Hrvatskoj, da je u Beogradu režim idealne slobode, a sada se stidim i pred jednim i pred drugima što se u ovih 10 godina pokazalo da je doista Beograd jedna tamna to ka u Evropi i da tu caruje samo režim reakcije i nasilja."

2. Op inski komesari i na elnici

Za talijanske okupacije u drniškoj su se op ini izmijenila etiri komesara: Antonio Grubissich do 28. svibnja 1919. Leopold Bakosc do 27. lipnja 1920., Umberto Caputo, poru nik tal. vojske, do 19. velja e 1921. i Storich do 3. travnja 1921. Za komesara Bakosca buknuo je požar u op inskoj zgradi. U toj prigodi Bokosc je izgubio dva klju a op inske blagajne tako da je kasu morao otvoriti kova "u prisutnosti" blagajnika Ante Novakovi a i tehnika Ivana Ante Vili i a. Op inski novac i vrijednosne papire pohranili su u kasu "Javne dobrotvornosti", a za potrebe "Javne dobrotvornosti" predana je kasa "Opskrbnog odbora u Drnišu". Istoga dana, 31. VII. privremeni blagajnik I. A. Vili i predao je blagajnu i blag. ured blagajniku A. Novakovi u koji je prije toga bio na lije enju. Imovinsko stanje op ine toga dana glasilo je: 1. nov ano stanje: prihod 120.031:94 Kr, rashod 116.589:73 Kr, preti ak 3.442:21 Kr, 2. vjeresije: 393.155:76 Kr, 3. dugovi: 198.685:40 Kr.

L. Bekosc je po odluci Namjesništva u Zadru od 22. lipnja 1920. bio premješten za civilnoga komesara u Kor uli. Njegovim je zamjenikom bio imenovan poru nik U. Caputo koji je do tada bio Bakoscevim pomo nikom. Pri primopredaji zapisni arom je bio Milovan Opara. Imovinsko stanje op ine glasilo je: 1. nov ano stanje: blagajni ki prihod Kr 285.199:03, rashod Kr 246.203:96, preti ak 38.995:07 Kr, 2. dugovi: Kr 808.676:77.

Nakon odlaska Talijana drniškom je op inom upravljao Mate Kuluši kao komesar ili kao op inski upravitelj, kako se službeno zvao. Pokrajinska vlada za Dalmaciju odlukom od 23. svibnja 1921. imenovala je za op inske odbornike: Miovi a Dušana, Naki Vjekoslava /u aktu od 1. VI. 1921. mjesto Vjekoslav stoji Pavao Naki /, Ivana Romu Ljubi a, Josipa Grubiši a, Ranka Beadera, Filipa Juri a, Josu Skelina, Pavla Kolara, Jakova Grbešu i Matu Mikuli a, tajnik op ine bio je Josip Regner.

Mjesto Kuluši a op inskim je komesarom bio imenovan Vjekoslav Naki . Primopredaja op . ureda izvršena je 4. ožujka 1922. u nazo nosti Milovana Opare, voditelja op . blagajne kao zapisni ara. Imovinsko stanje op ine bilo je tada: 1. nov ano stanje: ukupni prihod Kr 325.677:29, ukupni rashod Kr 315.855:18, preti ak Kr 9.832:11, 2. vjeresije: Kr 1.029.058:75, 3. dugovi: Kr 1.657.139:18.

Komesar Naki , za kojega kaže "Hrvatski samobran" da je kao " ovjek dobar, miran i pošten" morao odstupiti nakon dva mjeseca. Op inski je ured predao Ivanu Romi Ljubi u kao novom komesaru, pred voditeljem op . blagajne Oparom kao zapisni arom. U tom momentu imovinsko stanje op ine glasilo je: 1. ukupni prihod Kr 553.885:65, ukupni rashod Kr 511.869:78, preti ak Kr 42.015:87, 2. dugovi: Kr 1.657.139:18.

Dušan Miović kao općinski odbornik predložio je g. 1923. za komesarijata Ljubice da se drniška općina razdijeli na četiri manje općine: Drniš, Miljevce, Ružić i Unešić. U njoj su se tada nalazila sela: Badanj, Baljke, Biočić, Bogetić, Brištane, Cera, »avoglave, Drinovci, Gradac, Kadina Glavica, Kalik, Kanjane, Kaoine, Karalić, Kljake, Ključ, Koprno, Kričke, Lišnjak, Ljubostinje, Miočić, Mirlović Polje, Mirlović Zagora, Mosek, Nevest, Ostrogašica, Otavice, Pakovo Selo, Parčić, Planjane, Podumci, Pokrovnik, Radonić, Ružić, Sedramić, Sitno, Siverić, Širitovci, Štikovo, Tepljuh, Tribounje, Umljanović, Unešić, Varoš, Velušić, Vinovo, Žitnić. Imala je 659.13 km², 5.289 kuća, 24.445 žitelja, od čega 12.951 muških, 11.494 ženskih. Katolici koji Crkvi pripadalo je 17.402, a Pravoslavnoj 6.540.

Miovićev je prijedlog opć. komesarijat usvojio i poslao nadležnim vlastima na odobrenje. Prema tome prijedlogu općini sa sjedištem u Drnišu pripao bi Drnišići sela: Velušić, Siverić, Tepljuh, Miočić, Biočić, Štikovo, Kričke, Kanjane i Parčić tako da bi u njoj bio pretežni dio Srba. Miljeva koji općini sa sjedištem u Miljevcima pripalo bi, osim miljevačkih sela, još i Tribounje koje je od Drniša udaljeno 2-3 km. Od preostalih sela jedna bi pripala općini sa sjedištem u Ružiću, druga općini sa sjedištem na Unešiću. Da se prijedlogu dade zakonski karakter u općinski odbor bilo je primljeno još 8 odbornika. Glasanje je bilo 22. XII. 1923. kao 9. točka dnevnoga reda. Za Miovićev prijedlog glasala su četiri odbornika, protiv njega tri, a protiv njezina razdioba četiri odbornika.

Protiv diobe žalio se županijskoj oblasti Nine Adžija 28. XII. 1923. i tražio da se zaključak opć. komesarijata poništi, jer bi dioba općine bila propast za Drnišku krajinu. Drniš ne bi imao prihoda za razvoj: opala bi trgovina, industrija bi se razdijelila među općine. Drniš bi izgubio najbliže selo - Tribounje, gdje se nalaze rudnici boksita. U političkom pogledu nastao bi jaz između pravoslavnih Srba i katolika Hrvata. Tri druge općine jedva bi mogle životarići zbog siromaštva stanovnika, jer bi obuhvatale više-manje pasivna sela. Protiv diobe bili su hrvatski i srpski seljaci i zaključak opć. komesarijata je bio poništen.

Do Rome Ljubice općina je imala svega devet /9/ članova. S njegovim dolaskom povećao se na 24: R. Ljubić, komesar, Josip Regner, tajnik, Ante Novaković, blagajnik, Ivan Ante Vilić, tehnik, Josip Krelja, upravitelj pisarne, Ante Škovrlj, šumar, Vlado Jušić, kancelist, Milovan Opara, drugi kancelist, Melhior Kolumbo, oficijal, Petar Škarica, nadčestara, Ivan Zenić, pisar, Nikola Dereta, pisar, Dušan Cvijetić, pisar, M. Kalik, pisarica, J. »upić, pisar, J. Jović, nadredar, J. Reljić, redar, Injica, redar, Marko Jerković, rubar, dr. Nikola Grubišić, opć. liječnik, Joso Širinić, nadglednik vodovoda, J. Hrsto, pometač, R. Perin, pometač i M. Andrić, užigač.

I. R. Ljubić je odstupio 16. kolovoza 1924. a mjesto njega je nastupio Petar Bonetti kao vladin povjerenik i komesar. Dužnost je preuzeo u nazovnosti Dušana Miovića, prvog odbornika bivšeg opć. odbora i M. Opare, opć. blagajnika kao zapisničara. Imovinsko stanje općine bilo je: 1. sveukupni prihodi Din 624.770:20, rashodi Din 624.763:13, prethodak Din 7:79, 2. vjeresija: skupa Din 2070.142:40, 3. dugovi Din 2.021.096:98. Bonetti je odstupio na osnovi odluke velikog župana u Splitu 4. XII. 1924. Kao komesar naslijedio ga je Petar Monti. Pri primopredaji bio je prisutan dr. Dragutin Lederer, sreski poglavar i M. Opara, opć. blagajnik kao zapisničar. Općinska imovina u tom slučaju iznosila je: 1. skupni prihodi Din 929.791:41, skupni rashodi Din 929.213:47, a prethodak 577:94 dinara, 2. dugovi: Din 2.010.394:25.

Ni P. Monti nije dugo ostao u Drnišu kao opć. komesar. Odlukom velikog župana u Splitu on je 28. srpnja 1925. predao opć. ured Stevi Ostojiću u nazovnosti opć. blagajnika Melka Kolomba kao zapisničara. Opć. imovina u tom slučaju bila je: 1. skupni prihodi Din 673.439:69, skupni rashodi Din 673.329:19, prethodak Din 110:50, 2. vjeresije: Din 1.473.553:70, 3. dugovi Din 2.171.368:31.

Na diobi drniške općine radilo se i g. 1925. kako se razabira iz pismenih predstavljanja N. Adžije, njegovih dopisa u "Hrvatskoj slozi" i "Novom dobu". Adžija je 27. travnja 1925. uputio predstavku protiv diobe ministru Ljubici Jovanoviću i Ljubici Davidoviću, narodnim poslanicima Pavlu Radiću i dr. B.G.

Anđelinoviću, zatim 29. srpnja iste godine Parlamentarnom klubu HSS i ministru dr. Mati Drinkoviću. Predstavku je u istom smislu uputio i drniški dekan fra Ivan Tomasović narodnom zastupniku, čije se ime u konceptu ne spominje, u "Hrvatskoj slozi" anonimni dopisnik govori o nezavidnom položaju drniške općine, koju su komesari doveli do ruba propasti, opteretivši je ogromnim dugovima. I mjesto da narodu položi račun o svom upravljanju, oni rade kako bi je raštetverili, iako planirane općine nemaju uvjeta za samostalan život. U tri od njih ne bi bilo nijedne pučke škole. U travnju iste godine delegacija od 20 lica pismeno se i usmeno potužila velikom županu u Splitu na insistiranje podjele i izrazila želju da nadležne

vlasti, mjesto podjele, ekonomski i kulturno razviju Drnišku krajinu, pa ako op inari u takvu stanju jednom zažele da se op ina razdijeli, to e se lako u initi.

Izborni zakon za dalmatinske op ine objavljen je 18. ožujka 1922. ali se u drniškoj op ini nije proveo sve do g. 1926. U velja i g. 1926. komesar Ostoji pozvao je predstavnike HSS i NRS / Narodne radikalne stranke/ da zajedni ki stvore op inski odbor kojemu bi on bio na elu. Radikali su bili za to da on upravlja op inom do op . izbora bez odbora. M. Goreta u ime HSS tražio je da se njemu povjeri uprava op ine. U svezi s izborima op inskog odbora razvila se dosta žu ljiva polemika izme u Gorete i predsjednika kotarske organizacije HSS Roka Šari a. Posljedica je toga bila, kako se ini, da je Šari napustio Radi a i pristupio grupi dr. Bui a.

Kao predsjednik HSS Šari je 7. ožujka 1926. brzojavno protestirao kod Ministarstva unutrašnjih poslova i zastupni kog kluba HSS "zbog daljnjeg podržavanja nametnutih, štetnih, rasipnih i partizanskih komesara i komesar i a u Op inama, te protiv zavla enja op inskih izbora," što je, prema njegovu mišljenju, u protuslovlju "svih na ela samouprava i op inskih autonomija, a nada sve narodnog sporazuma". U ime osiromašenog i u o aj dovedenog naroda Šari traži "da se op inska uprava bezodvla no preda ljudima narodnog povjerenja i dobre volje za lije enje op ezaraženog stanja" u prostranoj drniškoj op ini, smatraju i nadležne politi ke vlasti odgovornim "za milijunske i milijunske štete i zloupotrebe njegove imovine".

I zaista, Ostoji je na temelju odluke splitskog velikog župana i sreskog poglavara u Kninu 1. travnja 1926. predao op inu Mati Goreti u nazo nosti Nike Samardžije pok. Nike, Nike Mazalina pok. Jage, lanova izvršnog odbora, i M. Kolomba, op . oficijala kao zapisni ara. U tome momentu imovinsko stanje op ine glasilo je: 1. ukupni prihodi Din 369.615:42, rashodi Din 367.536:96, preti ak Din 2.078:46, 2. vjeresije Din 847.290:53, 3. dugovi Din 2.531.102:90. No Goretin komesarijat nije bio duga vijeka. Na osnovi odluke vel. župana splitske oblasti Goreta je predao op inu Krsti Bibi u u nazo nosti Nikole Samardži a i M. Kolomba, oficijala, kao zapisni ara. Op inska imovina stajala je ovako: 1. prihodi Din 442.839:57, rashodi Din 442.492:07, preti ak Din 367:50, 2. dugovi Din 2.545.766:87.

Nakon raspisa izbora za 16. svibnja 1926. razvila se u ožujku i travnju jaka politi ka aktivnost. Goreta je obilazio po selima i pozivao seljake na slogu protiv kaputaša. Kao kandidat za na elnika obe avao je promjenu seoskih glavara, poljara i lugara. U njegov prilog po selima su agitirali radi evci Mal i i Rabi . Osim Gorete za na elnika se kandidirao Marko Naki , nosilac liste HFSS. Za svoje programe agitirali su radikali, pribi evi evci i pu kaši. Za Naki a agitirali su Mato Jatagi i Stjepan Uroi . Pristaše HPS održali su 25. ožujka 1926. strana ki sastanak u Drnišu. Glavni govornik bio je prof. Ivo Juras. Raspravljalo se o politi kim, gospodarskim i kulturnim pitanjima. Na kraju bio je izabran odbor mjesne organizacije: dr. Ivo Bui /predsjednik/, Nine Kosor /potpredsjednik/, fra Ivan Tomasovi /tajnik/, Ivan Ramljak /blagajnik/, Joko Živkovi , Ante Novak, Ive Leonti , Ivan Labor, Mirko Topi , Niko Malada i Mirko Popovi /odbornici/. Poslije toga prire eni su strana ki sastanci po nekim selima. Za nosioca liste izglasan je fra I. Tomasovi .

Op inski su izbori održali 16. svibnja 1926. s rezultatima: HSS 2.787, HPS 282, federalisti 121, radikali 771, pribi evi evci 149, davidovi evci 118. U op inskom vije u HSS dobila je 25 mjesta, HPS 2, radikali 7, ostali po jedno mjesto. U prominskoj op ini: Blok/ radikali, pribi evi evci i radikali disidenti / 839 glasova, HSS i HPS 652. U op inkom vije u Blok je dobio 15, a HSS i HPS 10 mjesta.

Na izborima izabrana uprava preuzela je op insku uprau 27. svibnja 1926: Mate Goreta /na elnik/, Ante Novakovi , Paško Kozi , Paško Men uši , Filip Viši , Martin Su i i Nine Mazalin /prisjednici/, Niko Samardžija pok. Nine, Frane Ramljak pok. Mate, Josip Mati pok. Petra, Mate Aužina Mijan, Ivan Prnjak pok. Ante, Nikola Cigi Jurin, Frane Samac pok. Paške, Ante »avka pok. Mate, Ivan Vidovi pok. Mate, Mate Babi -Tomi Antin, Stipan Škoprc pok. Marka, Joso Bila pok. Luke, Filip Gotovac Matin, Mate Skelin pok. Marka, Mile Živkovi Ivanov, Joso Kedžo Lukin, Ante Mešin pok. Paške, Mate Slip evi pok. Marka, Jovo Beševi pok. Todora, Ilija Gali pok. Jove, Ranko Bader pok. Steve, Toma Raškovi pok. Marka, Marko Kolar pok. Tome, Todor Mr en pok. Jakova, dr. Ivo Miovi , Joso Skelin pok. Nikole, Marko Naki pok. Mile, fra Ivan Tomasovi , Joko Živkovi pok. Grge, o. Simeon Petri evi . Pri predaji op . ureda sudjelovao je kao zapisni ar M. Kolombo, op . oficijal. O inska imovina je tada iznosila: 1. nov ano stanje skupni prihod Din 545.496:10, rashod Din 544.959:92, preti ak Din 536:18, 2. vjeresije Din 832.541:34, 3. dugovi Din 2,568.113:77.

S upravom drniške op ine nisu bili zadovoljni radikali i demokrati. Dopisnik radikalske "Države" 15. lipnja 1926. jadikuje da su Srbi u drniškoj op ini zapostavljeni. "Naši od nas oprali ruke, a radi evci

imaju i sada i op . inu u rukama tla e i gnjave nas." Na prvoj sjednici op . vije a, održanoj u srpnju g. 1926. radikalni vije nici traže da se na Poljani ispod Op ine podigne spomenik kralju Petru Kara or evi u, koji bi izradio kipar Ivan Meštrovi . Protiv prijedloga su ustali federalisti i pu kaši. Vije nik T. Mr en zahtijevao je da se u op inskoj vije nici postavi slika kralja Aleksandra, koje prije toga nije tu bilo.

Odlukom velikog župana splitske oblasti od 20. kolovoza 1927. bilo je raspušteno op insko vije e u Drnišu, a op . uređ predan komesaru Anti Nikoli u. Prema zapisniku primopredaja je izvršena 24. kolovoza iste godine u nazo nosti Mate Gorete /na elnika/, A. Novakovi a, P. Kozi a, M. Su i a i N. Mazalina /op . prisjednika/, Ante Nikoli a /komesara/, Ivana Kusti a /seoskog poglavara/ i M. Opare op . blagajnika kao zapisni ara. Op inska imovina u tom asu iznosila je: 1. prihod Din 777.703:90, rashod Din 777.648:29, preti ak 55:61, 2. dugovi Din 2, 703.445:68. Prema radik. "Državi" op . uprava je bila raspuštena "radi krupnih stvari i zloupotreba". Iako sastavljena od seljaka, imala je prema seljacima manje razumijevanja nego "pokvarena gospoda". Prema pisanju "Narodnog vala", srušili su je radikali i pu kaši, a najviše zato što je op . uprava "bila sastavljena od samih seljaka". Komesar Nikoli odmah je "smijenio sve lugare i glavare, sve žandare i uae te i brzojavno ovdašnjega šumara" /Zvonka Alfirevi a/.

U drugoj polovici kolovoza iste godine raspuštena je bila i op inska uprava u Promini.

Novi op inski izbori održani su 6. studenoga 1927. Na izbore je izišlo šest stranaka. Radi evci su bili nesložni. Dobili su usve 1.997 glasova, radikali 1.341, HPS /na dvije liste/ 849, demokrati 185, federalisti 173 glasa. Od 37 vije nika radi evci su dobili 18 /prije 25/, radikali 12 /prije 7/, HPS 4, demokrati 2 i federalisti 1 vije nika. U Promini radi evci i pu kaši /zajedno/ 13 vije nika, a radikali i demokrati /zajedno/ 12 vije nika. Poslije izbora sastavljena je nova op . uprava u Drnišu i u Promini. Za drniškog na elnika ponovno je bio izabran Mate Goreta, a za op . vije nika, izme u ostalih: A. Novakovi Ivanov /Drniš/, P. Kozi pok. Jure /Drinovci/, F. Viši pok. Frane /Koprno/ i M. Su i pok. Martina /Otavice/. Veliki župan poništio je 25. studenoga 1927. njihov izbor s obrazloženjem da nisu pravodobno "podnijeli na pretres Nov anom odboru i Op inskom vi u kona ni ra un za god. 1926.". Protiv poništenja oni su se žalili Ministarstvu unutrašnjih poslova /Beograd/ i Upravnom sudu u Dubrovniku, ali bez koristi. Radi evci su se zadužili s demokratima i u op . upravu primili suca dr. Š. Ljubi a. Za na elnika je bio izabran Nine Z. Adžija. Primopredaja op . ureda izvršena je 7. prosinca 1927. u nazo nosti komesara A. Nikoli a, novog na elnika N. Adžije op . prisjednika: Mile Živkovi a, Šime Ljubi a, Mije Vuka i a, Grge Štrkalja, Jose Bila a i Ante Mešina, sr. poglavara I. Kusti a, op . blagajnika M. Opare kao zapisni ara. Op inska blagajna je iznosila: 1. prihodi Din 1.174.217:24, rashodi 1.172.964:84, preti ak Din 1.252:0, 2. vjeresije Din 1.270.304:89, 3. dugovi Din 3.049.243:60. Op insko vije e sa injavali su vije nici: Joso Naki pok. Marka, Krste Bibi pok. Sime, Tome Raškovi pok. Marka, pop Mirko Sinobad, Ranko Beader pok. Steve, Ljubo Periši pok. Ljubomira, dr. Ivo Miovi , dr. Filip Maruši , Lazo »uba pok. Nikole, Filip Juri pok. Mate, Marko Kolar pok. Tome, Jovo osi pok. Nikole, Roko Šari pok. Petra, Josip Jerkovi pok. Jakova, fra Ivan Tomasovi /nakon njegova premještaja u Vrgorac Mile Skelin pok. Nikole/, Ivan Ramljak pok. Mate, fra Žarko Carev, Joko Živkovi pok. Grge, Mate Šimac pok. Ivana, Ivan Prnjak pok. Ante, Frane Samac pok. Paške, Ivan Vidovi pok. Mate, Mate Babi -Tomi Antin, Ivan Jakeli Jagin, Filip Gotovac Matin, Ante Vlaji pok. Šimuna, Joso Kedžo Lukin, Ante »avka pok. Mate, Božo Bariši Ivanov, Ivan Slugan pok. Lovre, Mile Skelin pok. Nikole. Radikalska "Država" smatrala je tako izabranu upravu nesposobnom "po evši od na elnika pa do posljednjeg odbornika". U Promini je do op . izbora 1926. op inom upravljao Marko Škovrlj kao komesar. Od izbora kao op . na elnik. Kad je u drugoj polovici kolovoza g. 1927. raspušteno op . vije e zbog nepravilna rukovanja op . imovinom, op . komesarom bio je imenovan Vicko Arambaši . (? op.red.) Na izborima 6. studenoga 1927. Škovrlj je dobio 12. vije nika, opozicija 13. Na elnikom je postao Ivan ori . Pristaše M. Škovrlja htjeli su pošto-poto oboriti novu op . upravu i povratiti Škovrlja na op . stolicu. Da to postignu, napustili su op . vije nicu, na što je na elnik poništio njihove mandate i u op . vije e pozvao njihove zamjenike. Protiv Škovrlja pokrenuo je postupak zbog nepravilnog rukovanja op . novca. Poglavar Kusti je tražio da se "uprava ponovno konstituiše" s namjerom da na elnikom postane pristaša radikalne stranke, i poništo je izbor op . uprave 18. svibnja 1928. što je veliki župan potvrdio 15. lipnja 1928. Op . se uprava s time nije složila. Na elnik ori je zape atio ulaz u op . zgradu kad su vije nici 4. srpnja na poglavarov poziv imali birati novu upravu. Poglavar je silom otvorio Op inu i pod predsjedanjem najstarijega vije nika Sime Simi a za na elnika je bio izabran Krste ori , a za prisjednike: Josip Škovrlj pok. Marka,

fra Ivan Broni , Simo Bilušić Duji , Stipan Šoji , Ivan Šari i Paško Bagi , Marko Škovrlj zbog bolesti nije došao u vrijeme. Nisu došli ni radi evski vrijeme nica, zbog ega im je poništen mandat i za tri godine nisu mogli biti birani u vrijeme. Uz to morali su platiti globu od 500 dinara.

3. Ekonomske prilike

Nije prošlo ni mjesec i pol dana od odlaska Talijana u narodu je Drniške krajine zavlada potištenost. Novac mu je bio oduzet "u zamjenu", predujam mu nije bio dovoljan ni za sol. Svoje proizvode nije mogao unov ititi. Cijene su iz dana u dan rasle. Na tržištu nije ni bilo dovoljno hrane. Zalihe su se ve bile iscrpile. Zbog pomanjkanja veza sa Slavonijom i Srijemom hrana nije mogla stizati.

U lipnju i srpnju g. 1922. za šest nedjelja nije bilo kiše u Zagori. Suša je uništila bijela žita i travu. Kukuruz i vinogradi jedva životarili. Mnogi su u strahu pred gla u selili u Slavoniju da na u zarade. Na po etku kolovoza iste godine N. Z. apelirao je na mjerodavne vlasti da spase narod od gladi. Od 10.000 ha koliko je zasijano žitaricama, jedva da bude 240 vagona bijelog žita i oko 120 vagona kukuruza. Za prehranu drniških op inara trebalo bi još oko 500 vagona hrane, a za prehranu blaga 10-15 vagona, ili 20.000.000 dinara.

Op ina i op . štedionica u Drnišu digle su u države zajam, ali zajam zbog birokratizma do sredine prosinca 1922. nije bio uru en. Narod je morao gladovati. Uz glad pretrpio je nekako u to vrijeme i veliku štetu od nevremena: više stotina krupnoga i sitnoga blaga stradalo i osmero eljadi poginulo. U nekim selima, kao u Štikovu, pojavile se ospice i tifus. Glad je naro ito pogodio trogirsku i mu ku Zagoru.

U sije nju g. 1923. seljaci su dolazili u Drniš i obijali pragove Op ine, zadruga, trgovaca i privatnika traže i pomo u novcu i hrani, ali pomo i nisu nalazili. Sva su im vrata bila zatvorena. Žito bilo skupo, a seljaci i varošani bez novca. Kvarta kukuruza prodavala se po 140-160 dinara, a kvarta pšenice po 180-200 dinara. Da do u do novca, ljudi su prodavali ispod cijene blago. Prodavali su ga jer ga nisu imali ime hraniti. Pojavila se i " udna bolest" koja je nemilosrdno kosila ljudske živote. Pojedine su ku e za nekoliko dana potpuno opustjele.

U velja i g. 1923. deputacija Zadružnog saveza u Splitu zatražila je hitnu pomo u hrani za pu anstvo op ine: Drniš, Le evica, Mu i Pag, i zamolila da se hrana dijeli besplatno jer su ljudi ostali bez novaca. U istom mjesecu javio se za rije dr. F. Marušić : "Glad je tu, ona kosi kao kuga, jutro je jedan jadnik javio smrt djeteta od gladi. O ovom problemu ne smije se više pisati, jer hrana mora da stigne prije u Zagoru nego li se izvješ a napišu, ina e biti e kasno." Hipotekarna je banka, po želji vlade, odobrila kao prvi obrok za prehranu pu anstva po 300.000 dinara op inama: Vrlika, Knin, Drniš, Kistanje, Benkovac i Obrovac a 200.000 dinara op ini Promina. Hrana je stigla u drugoj polovici ožujka, ali ne u dovoljnim koli inama. Kukuruz koji se skupo prodavao bio je i pokvaren. Glad je trajao i u drugoj polovici g. 1923. jer je suša uništila usjeve. Ljudi su bili prisiljeni da prodaju blago koje im je bilo potrebno za obradbu zemlje. Zbog pomanjkanja sto ne hrane nisu ga imali ime izimiti.

G. 1922. i 1923. u Promini je uz župni ured postojala "seoska blagajna" koja se preko Zadružnog saveza u Splitu brinula za nabavku hrane i prehranu Prominjana. 28. kolovoza 1924. u Drnišu je osnovana "Hrvatska selja ka zadruga" za "nabavu i unov enje doma ih proizvoda", a svrha joj je bila "da promi e štednju me u svojim zadrugarima, te da poboljša njihovo prosvjetno i gospodarstveno stanje". Prvi su joj lanovi bili: Mate Goreta, Tomo Pelicari , Ante Bili , Josip Meštrovi pok. Ivana, Martin Su i pok. Martina, Paško Kozi , Nikola Jerkovi , Jakov Vukušić i Nikola Cigi .

Za razliku od g. 1922. i 1923. godina je 1924. bila povoljnija. Žetva je bila "veoma dobra". Bijela su se žita dobro ispla ivala, samo je u njemu bilo na nekim podru jima dosta ljulja i crnoga graška. Dobro je rodilo i vo e, osobito bajami i trešnje. No zbog bolesti na blagu, dosta je sitne stoke pokrepalo. U srpnju su usljed velike žege u Zagori presušili bunari pa je ljudima zadavala brigu opskrba vodom. Sve što se kupovalo bilo je skupo. U Drnišu je kruh bio skuplji 40-100 para po kilogramu nego u Šibeniku ili Splitu.

G. 1925. nekoliko puta vladalo je veliko nevrijeme nad Drniškom krajinom i po inilo velike štete na bajamima i usjevima. Ledovi i kiše naškodili su bajamima i prouzrokovali štetu od 2-3 milijuna dinara. 16. svibnja suhi grad otukao je vinograde i izlomio usjeve. 24. srpnja krupa je otukla: Radoni , Velušić , Otavice, Gradac, Par i , Brištane, Karali . U nekim selima usjevi su stradali oko 20%, a u nekima oko 80%. Šteta se cijnila na 2.000.000 dinara. 25. kolovoza orkanski vjetar lomio je grane, upao stabla, a krupa velika kao orasi izrazbijala stakla, ogolila šume, otukla vinograde, izlomila kukuruze, izranila ljude i stoku koji su se našli na otvorenu. U ljetu iste godine vladala je na svinjama svinjska kuga, a na ovcama ospice. U nekim selima vukovi su poklali mnogo blaga. U listopadu Op inska je štedionica utjeravala dug

za kukuruz koji je opina dijelila narodu prošlih godina, ne paze i ima li narod ime dug isplativati. U studenome izlila se velika kiša, na mjestima oderala zemlju i provalila u kuće.

U srpnju 1925. osnovana je u Drnišu "Kreditna zadruga" sa ciljem "da uzgaja i razvija štedljivost" i "da unapreduje radinost i privredu svojih članova". Prvu upravu sačinjavali su: Pave Naki, predsjednik, Petar Uroda, potpredsjednik, Vjekoslav Naki, član uprave, a nadzorni odbor: Jere Gaspardi, predsjednik, Niko Mijanovi i dr. Ante Mili Štrkalj, članovi.

G. 1926. u narodu je vladala velika bijeda. Nije imao nikakve zarade. Duhan su mu "jadno" plaćali. Zbog duga i jaka leda ozima su žita bila slaba. Narod se nadao zaradi na jesenu »ikole, ali zbog pomanjkanja kredita radovi su bili ograničeni. Potkraj srpnja prolom oblaka i krupa uništili su vinograde i usjeve. Vinogradi su u pravom značenju riječi i bili smlačeni, a kukuruz i duhan ostali bez ijednog lista. Najgore su stradala sela: Donje i Gornje Kričke, Žitni, Ruži i Kadina Glavica. Na ovce navalio metilj tako da ih je pokrepalo oko 2.000. U nekim selima pošast je vladala na svinjama i govedima. "Na stotine ljudi napola golih i bosih, gladnih i bolesnih" tražilo je zarade, ali zarade nigdje. Općinska je štedionica i dalje utjeravala dug na kukuruz".

Ljetina je i u g. 1927. bila slaba. Najbogatija seljaka obitelj jedva da je našla žita do Božića. Zbog pomanjkanja stočne hrane ljudi su bili prisiljeni da prodaju blago za nisku cijenu. U prosincu iste godine polovica je sela bila bez zrna žita u kući. Na sitnom blagu pojavile se ospice. Zarada je bila slaba ili nikakva. Narod je strahovao pred glađu koju je iskusio g. 1917. U nekim selima /Mirolovi, Miljevci, Kričke/ ljude je mučila malarija.

Drniški načelnik N. Z. Adžija apelirao je 18. ožujka 1928. na "sresko poglavarstvo" u Kninu da pošalje pomoć u hrani za pučanstvo drniške općine. Oko 4.000 ljudi tako su siromašni da sami sebi ne mogu nikako pomoći. Njima treba hranu badava podijeliti. Odmah trebalo bi nabaviti 75 vagona kukuruza. Usljed ospica uginulo je preko polovica ovaca u općini. Zima je uništila usjeve. Općina dijeli mjesečno oko 20.000 dinara pomoći najsiromašnijima. U nekim selima vlada difterija i šarlah. Kukuruz te godine nije klipao. Ljude taru i dugovi. Ima obitelji koje su dužne 20-30 tisuća dinara, a ima ih koje duguju 50-60 tisuća dinara, i to uz kamate od 18-20%. Nerodica i dugovi silili su ljude da sele. Vlasti nisu pokazivale velike brige za zdravlje i živote stanovništva.

"Narodni list" od 10. svibnja 1928. ovako opisuje stanje drniških općinara: "Hrpa bijede, izgladnjele i gole sirotinje se vidi u ranu zoru, kako, skućeni od gladi, sjede pred općinskim dvoranom i čekaju kada će se vrata otvoriti i poći dijeliti milostinja. Broj ovih bijednika prelazi svakog dana preko 500 i reklo bi se, da se dosadašnjom općinskom potporom nije ni najmanje snizio, dapače povećao, jer općina i onako prezadužena nema sredstava, kojima bi mogla, barem donekle ovu bijedu predusresti." I nastavlja da je država poslala 3 vagona kukuruza, što bi bilo potrebno za jedno selo, a gladuje 41 selo!

4. Rudnici

Okolica je Drniša poznata po bogatstvu kamenog ugljena i boksita. Rudnik "Monte Promina" radio je i za talijanske okupacije /1919-1921/. Godine 1922. radnici su tražili povišicu plaće. Njihovu se zahtjevu usprotivili braća Wonko. Za Austrije strah i trepet radnika bio je Ante Tofant. Radnici su ga morali mititi vinom, pršutom i janjcima da ih ne otpusti s posla. G. 1912. otpustio je 150 radnika i nadglednika, a g. 1914. poslao je na frontu radnike koji su imali pravo da ostanu u rudniku, a oslobodio je fronte ljude koji nisu bili u radnom odnosu u rudniku.

Radnici su morali raditi pod teškim uvjetima: neki su morali do rudnika i od rudnika do kuće pješati po dva sata, u rudnik se provlačiti kroz uske otvore, disati prašinu i ne čist zrak, trpjeti veliku vrućinu i živjeti o suhu kruhu. Morali su strepiti pred nadglednicima. U veljači g. 1922. dr. A. Dulibi zainteresirao je ministra socijalne politike i rudarstva za stanje radnika u Siveriju i Velušiju. Bila je sastavljena komisija koja je imala ispitati: kako su radnici plaćeni i kako se s njima postupa. Nakon toga radnicima je bila neznatno povišena plaća.

Da zaštite svoja prava, radnici su u svibnju g. 1922. osnovali "Jugoslavenski strukovni savez". Uprava rudnika ga je pokušala razbiti preko nekih radnika. Pravoslavni paroh Milan Stojisavljević pozvao je pravoslavne radnike da ne stupaju s katolicima u tu organizaciju, jer je navodno klerikalna organizacija, a oni "moraju uvati srpstvo". I uitelj Dako »eni pokušao je to isto, ali radnici nisu poslušali ni Stajisavljevića ni »enića. Oko polovice kolovoza g. 1922. radnici su i u Velušiju i u Siveriju stupili u štrajk zbog niskih nadnica. Vlasti su, štiteći i interese kapitalista, zatvorile petoricu radnika. Organizatore

štrajka uprava je rudnika proglasila komunistima, a kao podstreka e drniškog dekana fra I. Tomasovi a i lije nika dr. F. Maruši a. Potkraj kolovoza s radnicima se sastao zastupnik dr. A. Dulibi , savjetovao im da se dobro organiziraju i da se vladaju razborito. Radni ke su nadnice bile tako povišene za 25% i prihv eni drugi njihovi zahtjevi.

G. 1923. u Siveri u i Veluši u bilo je zaposleno 600 radnika. Najbolja radni ka nadnica iznosila je 35 dinara. U kolovozu iste godine "Pobeda" je napala direktora ugljenokopa R. Kramera da progoni i otpušta inovnike naše narodnosti. Naprotiv "Novo doba" ga brani da je za tal. okupacije "odli no" postupio s našim domorocima i da je "preko potrebe" primao mlade radnike na posao.

Op ina je 29. travnja 1924. sklopila s "Monte Prominom" ugovor prema kojemu e ona ustupiti op ini 30 kw struje, a op ina se odre i za 30 godina svih prireza u korist poduze a, struju e pla ati po 3 pare u zlatu i poduze u osigurati vodu za pogon elektrane na Roškom slapu. Pri pretresanju pogodbe polovica je op . odbornika bila "za", a polovica protiv pogodbe. Prema pogodbi od 1917. g. "Monte Promina" je imala platiti op ini kao paušalni porez 300.000 kruna do g. 1945. Kad je rudnik došao u talijanske ruke, uskratio je op ini svaku isplatu. Op ina se g. 1924. odrekla poreza uz uvjet da rudnik elektrificira Drniš. Gra anstvo je negodovalo. "Monte Promina" je kona no Op ini dala besplatno 15 kw i uzajmila novac uz niske kamate da može izvesti radove na elektrifikaciji. Dio Drniša bio je osvjetljen 15. studenoga g. 1925. Elektrifikacija cijelog Drniša proslavljena je 21. studenoga iste godine. U ophodu po varošu svirala je sokolska glazba i pred Op inom održala koncert. Prigodni govor izrekao je komesar Stevo Ostoji . Na sve anom banketu, održanom nave er u Op ini, izredalo se više nazdravica.

U travnju g. 1925. "Monte Promina" je otpustila s posla 300-400 radnika, više nadglednika i 3-4 inovnika. List "Zemljoradnik" napao je direktora Kramera zbog nekorektnog postupka s radnicima. Radikalska "Država" ustala je u njegovu obranu, isti u i da se "Zemljoradniku" zamjerio jer je "otvoreni neprijatelj komunisti kih ideja i Lenjinova carstva na svijetu".

G. 1925. ugljenokop je dnevno proizvodio 400-500 tona ugljena. Od Siveri a do Veluši a imao je vlatitu željezni ku prugu, dugu 13 km i svoju hidrocentralu na Roškom slapu. G. 1926. proizvodio je dnevno 600 tona. Ugljen se upotrebljavao kao pogonsko gorivo u obalnom parobrodarstvu i u nekim postrojenjima u državi. Potkraj iste godine proizvodnja je narasla na 1.000 tona. Toliko je iznosila i u travnju g. 1927. Ugljen se dijelio u tri kategorije: krupni, orahasti i sitni.

U ožujku g. 1928. zastupnik Josip Pasari predložio je Skupštini rezoluciju da se "Monte Promina" i "Sufid" pravo reguliraju, jer godinama narodu i državi nanose "golemu moralnu i materijalnu štetu". Treba ih nacionalizirati i njihovu upravu prenijeti iz Trsta u državu. Nezakonitim putem su kupili nalazišta ugljena i neograni eno ih iskoriš uju. Rezoluciju, koja je bila predložena u ime Selja ko-demokratske koalicije, podržao je i dr. A. Trumbi . Na prijedlog ministra Stamenkovi a Skupština je odgodila raspravu o tom pitanju. Op ina je sa svoje strane tražila da se dokine privilegirani položaj društava i da op ini plate op . porez. Uprava je "Monte Promine" nato zabranila Siveri anima kupiti "kiš", prodavati sitni ugljen i upotrebljavati ga za paljenje kla ina. Porezni je ured oporezovao rudnik. Me utim je ministarstvo financija zabranilo da se porez utjera i odredilo da "Monte Promina" unaprijed podliježe poreskoj direkciji u Splitu.

Boksit se po eo kopati najprije u Kalunu /Tribounje/ na poticaj ministarstva rudarstva u Be u. G. 1914. rudnik je otvorio inž. Kažimir Grohowalski s doma im rudarima na ležajima na koje se bio predbilježio dr. Ljubi . Administraciju je rudnika vodio N. Z. Adžija, a za prehranu se radnika brinuo Ivan Kušpili . Budu i da se boksit iskorištavao u vojne svrhe, rudari su bili oslobo eni vojske. Ruda a se izvozila u Šibenik, iz Šibenika parabrodom u Rijeku, iz Rijeke vlakom u Be . Dnevna produkcija je iznosila 10-15 vagona.

G. 1917. u Zagrebu je osnovano društvo "Aluminium", a g. 1920. društvo "Adriabauxit". Za talijanske okupacije rudnik nije radio. Proradio je nakon odlaska Talijana, g. 1921. G. 1922. došlo je do obustave rada jer radnici za više mjeseci nisu primili pla e. U radnom odnosu ostali su tada samo poslovo e /R. Manzzini i I. Gabela/ i dva stražara. Potkraj g. 1923. boksit se po eo kopati u Strmi a docu. Taj su rudnik nazivali "srednji rudnik" za razliku od "sjevernog rudnika" koji se nalazio kod »upi a. Rudnik je otvorio Tonko Mili iz Slanoga. G. 1926. ponovno je otvoren rudnik sa sjeverne strane Kaluna kao vlasništvo društva "Kontinental". Upravitelj mu je bio inž. Darlek, njegov zamjenik inž. Slobodan Vu eti , poslovo a Nine Kosor. Rudnici u Strmi a docu i kod »upi a pripali su društvu "Adriabauxit". Jednom i drugom društvu centrala je bila u Zagrebu. U svakom od njih bilo je zaposleno 250-300 radnika, 2-3 inžinjera, 4-5 tehni ara, 10-12 inovnika, 10-15 nadglednika.

Radnici su se dijelili u kvalificirane i nekvalificirane. Kvalificirani su bili: kopa i, buša i, tesari, upaljiva i mina, mehani ari, elektri ari, kova i, drvodjelci, strojari, a nekvalificirani: voza i, istovariva i, vodarice /ženske/. Kopa i su mjese no zara ivali 900-1.000 dinara. U "akordu" i do 1.500 dinara. Ostali kako koji: neki više, neki manje. Boksit se izvezio uglavnom u Njema ku. Od g. 1937. oko 800 tona prera ivala ga je tvornica glinice u Lozovcu.

G. 1926. rudnik "Adriabauxit" pao je pod ste aj. Radnici i namještenici nastavili su rad. Trgovcima Pavi Naki u i Petru Urodi ispla en je sav dug, ostalim vjerovnicima 20-40% manje nego je dug iznosio. Radnicima i namještenicima ispla ene su zaostale pla e u dva obroka. Na licitaciji rudnik je otkupila tvornica cementa iz Beo ina za desetak milijuna dinara i za direktora postavila Oskara Gebharda, Austrijanca. On je likvidirao direkciju u Šibeniku, neke službenike otpustio, a neke nove primio. Dr. F. Maruši u isplatio je milijun i pol dinara a Tonku Mili u dva milijuna kao vlasnicima nekih nalazišta. U prvoj polovici g. 1928. uspostavljena je elektri na centrala ja ine 100 KS i srednji je rudnik bio elektrificiran. Za hla enje motora izgra ena je cisterna od 1.500 m³ vode i betonski zid za utovar ruda e u željezni ke vagone. U zidu je postavljen kip sv. Barbare, zaštitnice rudara. No nakon malo vremena neki su ga skinuli i bacili u jamu. Na po etku srpnja iste godine obavljen je sve ani blagoslov rudnika, najprije po katoli kom, onda po pravoslavnom obredu u nazo nosti politi kih vlasti i upravitelja rudnika. Radnici su bili po aš eni zakuskom.

"Adriabauxit" d.d. Zagreb, prometna uprava - Drniš, imala je osnovni kapital 2,500.000 dinara. U rudokopima oko Drniša zapošljavala je oko 500 radnika, u Šibeniku oko 300. G. 1926. otvorila je ugljenokop u Drvaru. Boksitnu je ruda u izvozila u Ameriku, Englesku, Francusku i Njema ku. G. 1922. izvezla je 11.500 tona ruda e, g. 1923. 25.466 tona, g. 1924. 25.073 tona, g. 1925. 60.927 tona, g. 1926. 101.300 tona. K tomu g. 1926. i 6.000 ugljena iz Drvara. Vrijednost je izvoza iznosio 64,231.250 dinara. Od toga je ispla eno parabrodima za podvoz 29,810.000 dinara. U zemlji je ostalo 34,421.250 dinara, od ega je ispla eno željeznici 6,758.150, radnicima u Šibeniku 2,910.400, rudnicima u Drnišu 10,758.100 dinara, inovnicima u Drnišu, Šibeniku i Zagrebu 3,591.700 dinara, za nabavku materijala potrošeno 5,864,200 dinara. Svega 30,876.550 dinara. G. 1927. izvezeno je preko Šibenika 24.000 za USA, a 66.000 tona za Njema ku. U kolovozu g. 1929. skladišta su u Šibeniku bila puna ruda e. Sinjska ruda a bila je uskladištena u Splitu i Solinu.

Blagdan sv. Barbare, zaštitnice rudara, slavili su rudari svih rudnika ugljena i boksita. Radnici bi korporativno prisustvovali službi Božjoj, najprije u katoli koj, onda u pravoslavnoj crkvi. Na rudnicima bi ostali samo stražari. Poslije službe Božje primali bi novac jedne nadnice. Direktori i službenici s rudarskim satnikom imali bi prigodnu ve eru koja bi kadšto trajala do pred zoru. Blagdan sv. Barbare sve ano je bio proslavljen 4. prosinca 1928. g. Prije službe Božje pucale su ma kule. Poslije službe Božje u dvorištu "Adriabauxita" direktor je rudnika održao rudarima govor. Najstarijem rudaru Rajmundu Manzziniju poklonio je zlatni sat s privjeskom sv. Barbare. Na ve ernjem banketu sudjelovali su gosti iz Raba, Maslenice i Obrovca i rudarski satnik Milan »ubeli . Rudari "Monte Promine" imali su službu Božju u Siveri u i Tepljuhu, dok su upravitelji i inovnici rudnika bili na zajedni koj ve eri u Drnišu.

5. Sokolsko društvo

2. rujna g. 1903. u Drnišu je osnovan "Hrvatski sokol". Službena mu je zastava bila hrvatska trobojnica. Nakon talijanske okupacije društvo je obnovljeno, ali ne pod starim nazivom nego pd nazivom "Sokolsko društvo u Drnišu". Prvu su mu upravu sa injavali: Josip Regner /starješina/, Marko Njeguš /podstarješina/, Milovan Opara /tajnik/, Melko Kolombo /blagajnik/, Ivan Zeni /vo a/.

Potkraj velja e g. 1923. osnovan je u Siveri u odjel drniškog Sokola. Osniva koj skupštini predsjedao je Josip Regner. U upravu su izabrani: Ivan Ramljak kao 2. tajnik i Sava »eni kao 2. blagajnik. U društvo se upisalo 60 lanova. Direktor rudnika "Monte Promina" R. Kramer pomogao je moralno i materijalno osnivanje toga odjela.

20. svibnja 1923. drniški i siveri ki sokolaši priredili su u Drnišu javnu vježbu. Vježba je obavljena na Gradini kao priprema za peti slet sokolske župe Split. Na vježbi su prvi put nastupile "naraštajke". Poslije vježbe odjeli su prošli Drnišem pjevaju i rodoljubne pjesme. Peti slet sokolske župe Split održan je 21. do 23. srpnja 1923.

2. rujna 1923. drniški je Sokol proslavio 10. obljetnicu osnutka "Hrvatskoga sokola". Uprava je društva 1. kolovoza pozvala sokolaše drugih mjesta da sudjeluju u proslavi. U nedjelju 2. rujna održana je proslava, na kojoj su sudjelovali sokolaši iz Sinja s glazbom, iz Šibenika s glazbom, iz Splita zajedno s odredom

vojske. Poslije sve anog banketa u "Sokolani" u 15 sati održane su javne vježbe na Poljani. U prigodi dolaska, nastupa i odlaska sokolaša pucale su ma kule, svirale glazbe. Posljednju to ku isunili su vojnici. »itava je proslava prošla u duhu privrženosti kralju i državi. Za organiziranje proslave društvo je primilo obilatu nov anu pomo od op . uprave, direktora "Monte Promine", poduze a "Adriabauxit" i dr. Za proslave istaknuti drniški radikal Simo Manojlovi Malivuk istakao je na svojoj ku i, na po etku Poljane pet srpskih zastava, a Ivan Ante Vili i , drugi istaknuti radikal, na ulaznim vratima natpis na irilici "ZDRAVO". To je uzbunilo neke hrvatske sokolaše pa su ispod toga natpisa napisali latinicom "Zdravo". Starješina Regner bio je pozvao seljake da svojom prisutnoš u uzveli aju proslavu, ali je odaziv bio vrlo slab, što je radikale rasrdilo.

Zauzimanjem Slavka Novaa g. 1923. obnovljena je sokolska glazba u Drnišu. Prvi je put nastupila na po etku prosinca iste godine "na op e zadovoljstvo cijele varoši". Na Sv. Barbaru /4. XII./ svirala je na Siveri u. U toj prigodi direktor Kramer govorio je o kralju i domovini i glazbu bogato nadario tako da je mogla nabaviti neka nova glazbala.

3. velja e 1924. održana je godišnja skupština "Sokola" na kojoj je izabrana nova uprava društva: J. Regner /starješina/, Nine Z. Adžija /podstarješina/, Melko Kolombo /tajnik/, Dušan Cvijeti /1. blagajnik/, Ante Vili i /2. blagajnik/, Dušan Vili i /vo a/, Ante Hammer /podvo a/, Ante Zeni /gospodar/, Bogoljub Kuluši /zamjenik gospodara/. Za odbornike izabrani su: Milona Opara, Ante Brkulj, Marko Bitunjac, Ante Cota /zapisni ar i mati ar/. Za siveri ki dio društva: Ivan Zeni /podstarješina/. U prosvjetni odbor društva ušli su: Nikola Manojlovi /predsjednik/, Nevenka Stojanov /potpredsjednik/, Josip Grubiši /tajnik/.

G. 1924. drniški i siveri ki sokolaši sudjeluju na sletovima u Splitu i Šibeniku. Sokolaši aktivno sudjeluju na svoj društveni praznik 1. prosinca 1924. U 8 i 3/4 sati sve ano su do ekali siveri ke sokolaše. U 9 sati zajedni ki prisustvuju "blagodarenju" u katoli koj i pravoslavnoj crkvi. Poslije toga u "Sokolani" su saslušali predavanje starješine Regnera i zakletvu novih lanova. U 5 sati popodne glazba je prošla varošem i najavila prigodnu akademiju. U 18,30 sati N. Manojlovi je održao predavanje o zna enju 1. XII. za južne Slavene, zatim su uz društveni orkestar nastupile pojedine kategorije sokolaša sa svojim vježbama.

Siveri ki sokolaši priredili su javne vježbe 18. srpnja 1926. Vježbe su izveli na livadi oki enoj zastavama, a pratila ih je sokolska glazba iz Drniša. Poslije vježbe razvilo se narodno kolo. Za razvoj siveri kog sokolskog odjela bili su zaslužni direktor rudnika Kramer i inž. Nading Wonko kao podstarješina društva za Siveri . Osnovan je najviše zato da paralizira komunisti ku propagandu me u radnicima. Na velikom slavlju sokolske župe Split u rujnu 1926. sudjelovali su drniški i siveri ki sokolaši s glazbom.

24. listopada 1926. osnovan je odjel drniškog "Dokola" u Tepljuhu. Svoj sokolski praznik /1. XII./ društvo je proslavilo sli no kao i g. 1924. i 1925. Izjutra ophod glazbe po varošu u 8,30 sati do ek sokolaša iz Siveri a i Tepljuha. Izme u 9 i 10 sati "blagodarenje" u crkvama, u 10 ophod po varošu svih sokolaša uz sviranje glazbe. U 10,10 govor starješine Regnera i zakletva novih lanova i predavanje o sokolskoj ideji. U 12 odlazak siveri kih i tepljuških sokolaša. U 18 sati nastup u "Sokolani" i akademija, zatim ples i kolo. Na akademiji u Siveri u govorio je N. Manojlovi o narodnom ujedinjenju.

Na društvenoj sjednici od 14. travnja 1927. izabrana je nova uprava u koju su kao novi lanovi ušli: Ante A. Cota /tajnik/, Ivan Zeni /blagajnik/, Divko Novak /gospodar/...

U 1927. prire ena su dva sokolska sleta, 26. srpnja u Drnišu i 21. kolovoza u Siveri u. Na sletu u Drnišu sudjelovali su sokolaši iz Siveri a i Tepljuha kao i lanovi uprave šibenske župe. U povorci je nastupilo preko 200 lanova. Vježbe na Poljani održane su u 17,10 sati. Nakon vježbe glazba je održala koncert. Na sletu u Siveri u sudjelovali su sokolaši iz Drniša i Šibenika. Sletište je bilo iski eno hrvatskim i jugoslavenskim zastavama. Na po etku priredbe siveri ki odjel proglašen je samostalnim društvom. Proglasio ga je starješina Regner i zaželio mu procvat. Ispred siveri kih sokolaša Regneru se zahvalio inž. Wonko kao starješina siveri kog "Sokola". Oko 15 sati na sletište su prispjeli drniški i tepljuški sokolaši i izveli pripremljeni program. Poslije toga drniška je glazba izvela prigodni koncert.

U ljetu 1928. g. drniški su sokolaši priredili jedan put javnu vježbu i drugi put sokolski slet. Na javnoj vježbi 15. srpnja sudjelovali su sokolaši iz Tepljuha i Kri aka. U povorci se našlo oko 250 lanova. Na vježbi nisu sudjelovali sokolaši iz Siveri a zbog smrti Ivana Ramljaka, a ni neki ugledni gra ani, najvjerojatnije zbog pu a u Beogradu. Sokolski slet je prire en u prigodi 25. obljetnice osnutka "Hrvatskog sokola" izme u 25. i 26. kolovoza. Tom prigodom društvo je razvilo novu zastavu. Na slet su došli sokolaši splitske i šibensko-zadarske župe, zatim predstavnici sokolskih župa susjedne Like i Bosne

i predstavnici vojske s vojni kom glazbom. Prvoga dana bilo je natjecanje u lakoj atletici, na kojoj je prvo mjesto osvojio Radovan Kuluši iz Drniša, akademija na sletištu uz sviranje glazbe. Drugoga dana bio je sve ani do ek gostiju s povorkom na elu koje su stupali konjanici. Ispred njih 10 zastava, pet glazba. Na tribini su se našli: dr. Ivo Petrovi , veliki župan, general Stamenkovi , starješina spl. "Sokola" dr. Lavš, starješina šibenskog "Sokola" prof. Mar i . Govornici su govorili "u duhu narodnog, državnog i sokolskog jedinstva". Novu su sok. zastavu razvili prvi starješina "Hrvatskog sokola" Male Kuluši i Ljubinka Regner. Novi barjaktar Nikola Dereta položio je zakletvu na novi barjak. Poslije podne održane su sokolske vježbe na Poljani.

Drniški su sokolaši razvili i kulturnu djelatnost. Na koncu travnja 1922. sve ano su proslavili dan oslobo enja i Zrinsko-frankopanski dan. Nave er toga dana prikazali su dramu Iva Vojnovi a "Lazarovo vaskresenje" u kojemu je majku Jugovi a igrala Božena Maruši , druge uloge: Ernestina Opara, Milovan Opara, Krsto Jovi , Ivan Zeni i D. Cvijeti . Iste ve eri prikazana je i šaljiva slika "Oslobo enje Dalmacije" od M. Opare. U njoj su nastupili: Anka Regner, Zdenka Maruši , Nikola Miji . Zadušnice za Zrinskog i Frankopana održane su 2. svibnja. Prigodno predavanje održao je dr. Ivo Miovi u Sokolani u nazo nosti raznih društava, sve enstva i gra anstva.

U prigodi Zrinsko-frankopanskog dana g. 1923. održao je predavanje N. Adžija, zatim su prikazani igrokazi: "Oslobo enje Dalmacije", i "Laža i paraža" Jovana St. Popovi a. Kao glumci nastupili su: sestre Dereta, Olda Cvijeti , bra a Opara, Krsto Jovi , S. Cvijeti i N. Miji . Uzvanika bilo je oko 300. Na sve anim zadušnicama sudjelovale su sve korporacije, predstavnici vlasti i velik broj gra ana. Na ku ama su bile izvješene zastave na pola stijega. Iste godine 8. srpnja drniški je "Sokol" priredio akademiju koje program nije bio objavljen u novinama.

Na Strosmajerov dan /10. velja e/ 1924. o akova kom biskupu i hrvatskom meceni govorio je N. Adžija. Šest dana poslije toga /16. II./ održan je veliki sokolski ples na koji su došli predstavnici kninskoga i šibenskog "Sokola". U drugoj polovici ožujka, prema odluci uprave "Sokola", po ela su se držati popularno-znanstvena predavanja. Prvo predavanje održao je N. Manojlovi , predsjednik prosvjetne sekcije, 22. ožujka o postanku i razvitku zemlje. Drugo predavanje održao je 29. ožujka dr. F. Maruši o maj inskoj ljubavi, tre e 30. ožujka prof. Antun Mihaljevi o razvitku sokolske ideje i zadatku sokolstva u Dalmaciji, etvro 5. travnja N. Adžija o Branku Radi evi u, peto J. Regner o narodnom ujedinjenju, šesto 20. XII. dr. I. Miovi o dinastiji Kara or evi a.

I u g. 1925. rad prosvjetne sekcije drniškog "Sokola" bio je dosta živ. 22. ožujka davana je "Protekcija" Branislava Nuši a. Dramu je režirao Ivo Puovi , a kao glumci nastupali su: M. Opara, Mate Naki , Ante Ljubi , Ante Vili i , Melhior Kolombo, Krste Jovi , Nofor Ille, Filip Kuluši , Hrvoje Mudronja, Ivo Juši , g a Grubiši i Tironi. Za odmora publiku su zabavljali sviranjem Slavko Novak i Dušan Nikoli . 8. svibnja siveri ki "Sokol" priredio zabavu na kojoj je o Zrinskom i Frankopanu govorio A. Ani , a diletentska sekcija odigrala šaljivu igru u režiji g. Hedewiga. Na godišnjicu prolaska kralja Aleksandra kroz Drniš, prire ena je povorka kroz varoš za koje je svirala sokolska glazba. 19. srpnja sokolaši su prije i poslije podne izvodili vježbe, a uve er priredili akademiji na kojoj je govorio dr. F. Maruši o sokolstvu. Prema "Novom dobu" gra anstvo nije pokazalo ve eg zanimanja za priredbu. Na po etku rujna "Sokol" je proslavio 1.000 obljetnicu hrvatskoga kraljevstva. Izjutra je glazba svirala budnicu, u 11 sati N. Adžija govorio je o zna enju te obljetnice, nave er je glazba imala koncert. Zbog apstinencije "sve anost nije bila kakova je morala biti."

Glazba i pjeva ki zbor "Sokola" bili su aktivni i u g. 1926. Potkraj sije nja sudjelovali su u svetosavskoj proslavi. Prije podne glazba je svirala pred pravosl. crkvom, nave er je imao koncert sokolski pjeva ki zbor pod ravnanjem g. Vili i a. Izme u ostalih pjesama na programu su bili: "Ej uhnjem" i "Komarci se ženili". Sam Vili i je otpjevao iz "Toske" ariju "Ridi pajaco". Na akademiji u po etku svibnja proslav je imao dr. F. Maruši , predavanje don Frane Ivaniševi . Lidija Maruši recitirala je melodramu "Vltava", zbor je otpjevao "Himnu prolje u" od Lechornara, dok je Vjera Miovi na klaviru odsvirala Chopinovu "Baladu" i "Scherzo". Na proslavi blagdana sv. irila i Metoda /5. VII./ nastupio je tamburaški zbor iz Siveri a i pjeva ki zbor i glazba iz Drniša. O djelu Svete Bra e govorio je don F. Ivaniševi , koji je odslužio i sv. misu na glagoljici u nazo nosti lanova "Sokola" i gra anstva. Op inu je zastupao Ante Novakovi .

Drniški sokolaši sudjelovali su na proslavi Vidovdana u Kosovu 28. lipnja 1926. Glazba je prije i poslije podne svirala vesele kora nice, sokolaši su u 17 sati izveli gimnastike vježbe. Na "Rapalski dan" u studenome 1926. prosvjetna je sekcija izvela Gogoljevu "Ženidbu" u kojoj su nastupile: Lidija Maruši ,

sestre Vili i i Drezga. Prije predstave N. Adžija je govorio o zna enju Rapalskog ugovora i patnjama našega naroda pod talijanskom okupacijom. Na proslavi 1. prosinca po obi aju glazba je izjutra svirala varošem budnice, izišla je ususret siveri kim i topljuškim sokolašima. Nakon blagodarenja Ivanišević je održao predavanje o ujedinjenu i dinastiji Kara or evi . Novi su lanovi društva položili zakletvu, a nave er su prirene akademije u Drnišu i Siveri u.

Na priredbi od 26. srpnja 1927. sudjelovali su sokolaši iz Siveri a sa svojom glazbom i sokolaši iz Tepljuha. U povorci se našlo preko 200 sokolaša. Poslije javnih vježbi na Poljani siveri ka i drniška glazba održale su koncert. Sokolski praznik 1. prosinca proslavljen je kao i prošlih godina. Prigodno predavanje održao je N. Manojlovi isti u i dužnost sokolaša da rade "na državnom i narodnom jedinstvu". Na akademiji govorio je N. Adžija "o radu na državnom i narodnom jedinstvu" kao i Manojlovi . Na proslavi nisu sudjelovali neki koji bi, prema dopisniku "Novoga doba", morali pokazivati "put koji vodi duhovnom jedinstvu našega naroda".

U prigodi krštenja kraljevi a Tomislava, na po etku g. 1928. sokolaši su priredili povorku s glazbom u kojoj su klicali kralju, kraljici, kraljevi u Tomislavu i ku i Kara or evi . Na elnik Adžija izrekao je o njima "oduševljeni govor". Na poziv "Ženske zadruge" 18. ožujka iste godine dr. Jelka Peri govorila je o položaju žene u društvu u prošlosti, a g a Tarle o radu "Pokreta" u prilog žene. "Ženska zadruga" je 29. svibnja sve ano proslavila "Maj in dan". Na programu su se nalazile ove to ke: 1. Proslov /g a Ivan evi /, 2. Maj ina slika /dekl. M. Grubiši /, 3. "Radna doma ica" / izvode djeca pu ke škole/, 4. Predavanje o majci /dr. F. Maruši /, 5. Avet smrti /iz drame I. Vojnovi a "Majka Jugovi a"/. Izme u pojedinih to aka svirao je orkestar drniških "Sokola". U dvorani kina T. Pelicari a 11. studenoga 1928. prirene je bio veliki vokalni koncert. Na klaviru je nastupio Albert Tijani . Izme u ostalih komada, otpjevani su: "Carmen", "Hofmanove pri e", "Proletna pjesma", Dvoržakova "Rusaljka" i "Splitski akvarel" Ive Tijardovi a. U nastupu su se naro ito istakle: sopranistice Katica Ili , altistica Nada Radi i g ica Bresan.

6. Gimnasti ko-prosvjetno društvo "Orao"

U Drnišu od po etka nisu svi bili zadovoljni s društvom "SOKOL". Sebe je smatrao nasljednikom "Hrvatskoga sokola" a nije imao njegova imena ni njegove zastave. Mjesto "Hrvatski sokol" nosio je naziv "Sokolsko društvo u Drnišu", a mjesto hrvatske zastave na "Sokolani" se vijala jugoslavenska zastava. Znalo se da je uprava "Sokola" na po etku g. 1923. bila zaklju ila da zastavu "Hrvatskog sokola" pošalje u muzej Jugoslavenskog sokolskog saveza u Ljubljani. Zbog javnoga negodovanja do toga nije došlo. Neki su sokolaši bili ujedno lanovi "Orjune" koja je progonila svjesne Hrvate. Sve je to inilo da su neki Drnišani rezervirano držali prema "Sokolu".

U Banskoj Hrvatskoj ve g. 1920. uhvatio je jak korijen orlovski pokret. 16. prosinca 1923. u Zagrebu je osnovan "Hrvatski orlovski savez". Prvi mu je predsjednik bio dr. Ivo Protulipac. U listopadu g. 1924. objavljen je orlovski poslovnik. U Dalmatinskoj Hrvatskoj orlovski je pokret našao plodno tlo u Sinju i u Imotskome, tako da je sinjski "Orao" mogao od 22. do 24. kolovoza 1924. prirediti u Sinju veliko orlovsko slavlje. Kad je bio osnovan drniški "Orao", ne zna se. Svakako prije kolovoza 1924. jer su drniški orlovi sudjelovali na sinjskome slavlju. U kolovozu /8-9/ g. 1925. sudjeluju u Šibeniku u prigodi "Dana hrvatskoga orlovstva" i orlovskog sleta. Organizatore sleta brzojavno je, u ime drniških orlova, pozdravio dr. Ivo Bui : "Duhom sudjelujem sve anostima sleta, koji oduševljeno pozdravljam žele i, da on bude koristan asnom Krstu i zlatnoj hrvatskoj slobodi. Samo naprijed uz staro još aktualno geslo: Bog i Hrvati! Nema sile, koja pravicu može da zaustavi."

Drniški su orlovi prvi put javno nastupili 2. velja e 1926. Sve anost je po ela pucanjem ma kula i slavljenjem zvona. Orlovi su korporativno slušali sv. misu i pri estili se. Poslije toga blagoslovljen je novi orlovski dom u nazo nosti svih lanova i delegata iz Šibenika, Sinja i Imotskoga. Nave er je prirene na bogata akademija. Otvorio ju je dekan fra I. Tomasovi kao predsjednik "Orla". Mlade junakinje otpjevale su Zaj evu "Himnu Hrvata katolika". Okružni na elnik govorio je o orlovskim idealima. Naraštajci su izveli skupne vježbe, a lanice predstavu "Marijina k i". Šibenske orlice imale su simboli ke vježbe uz pjevanje orlovske himne. Mješoviti pjeva ki zbor otpjevao je "Oblacima", šibenski orlovi odglumili su komediju "Nesretan u u iteljima". Tamburaški zbor šibenskog "Orla" odsvirao je na po etku "Lijepa naša", a kasnije Himnu "Hrvaticama".

14. veljače 1926. izabrana je nova uprava "Orla": fra Ivan Tomasovi /predsjednik/, dr. I. Bai /potpredsjednik/, fra Kruno Tadin /tajnik/, Krste Abrus /na elnik/, Jakov Gabela /blagajnik/, članovi odbora: Ive Leonti, Paško Buha, Ive Labor, fra Vice Rosandi /duhovnik/. U nadzorni odbor ušli su: Toma Pelicari, Jere Gašpari, Joso Budiša, a u društveni sud: Ante Novak, Paško Buha, Ive Labor i fra V. Rosandi. Prednjak članstva Šime Lapi, prednjak naraštaja Niko Budiša, prednjak mladih Marko Križanovi.

Drugu priredbu "Orao" je imao na poklade iste godine. Za blagdan sv. Cirila i Metoda održao je svečanu akademiju. Na programu je bilo devet točaka. Na početku je otpjevana himna Hrvata katolika. Predavanje o Svetoj Braći izrekao je Božo Dulibi. Mladi junaci i naraštajci izveli su proste vježbe, a mlade junakinje "Ivanjsko kolo".

Orlovi su sudjelovali i u proslavi 700. obljetnice smrti sv. Franje 7. studenoga 1926. Uoči proslave obavljena je trodnevna propovijedao je fra Ivan Gliboti, kapelan u Šibeniku. Dan prije proslave stigao je iz Šibenika biskup dr. J. Mileta u pratnji fra Pavla Silova i don Nike Markova. U Drnišu su ga dočekale mjesne vlasti, šk. djeca, građanstvo i sokolska glazba. U "Katoličkom domu" dočekali su ga orlovi i orlice, pozdravio ga je potpredsjednik "Orla" dr. Buić, a ispred "Orla" dr. Dušan Žanko. Navečer je dr. F. Maruši održao predavanje o sv. Franji u kinu "Biograd". Prof. D. Žanko govorio je o Svecu uz prikazivanje slika iz njegova života, Sutradan /7. XI./ biskup je služio pontifikalnu misu i propovijedao o sv. Franji. U teofornoj procesiji sudjelovale su mjesne vlasti, građanstvo, orlovi i sokolska glazba. U 17 sati u kinu "Biograd" govorio je N. Adžija o radu franjevacu u Dalmaciji, posebno u Drniškoj krajini. Nakon toga slijedila je orlovska akademija koju je otvorio D. Žanko s predavanjem o orlovstvu. Orlovi su uz ostale točke izveli simbolične vježbe "Lijepa naša domovina" uz pratnju klavira.

G. 1927. drniški su orlovi svečano proslavili "Papin dan" 13. veljače. Izjutra su zajednički slušali sv. misu i prijestili se, a navečer u 18,30 sati priredili akademiju u "Katoličkom domu". Predavanje "Hrvati i pape" imao je prof. Ivo Juras. »Članovi "Orla" izveli su vježbe, pjevali zbor otpjevao je Papinu himnu i jednu narodnu pjesmu. Na programu je bio i jedan šaljivi komad. Na koncu je prikazana živa slika: pet orlica u narodnim nošnjama nosile su hrvatske simbole dok je jedna recitala "Orlovska misao u hrvatskim krajevima".

Potkraj srpnja 1927. drniški je "Orao" priredio u Drnišu veliki slet: 30. srpnja bila je svečana akademija u kinu "Biograd". O Svetoj Braći govorio je prof. Marko Vunić. Svirala je orlovska glazba iz Sinja i orlovska fanfara iz Šolte. Simbolične i ritmične vježbe odigrali su šibenski, drniški i sinjski orlovi. 31. srpnja izjutra pucanje mačeva, sviranje budnica sinjske glazbe i šoltanske fanfare, pa doček šibenskih orlova na čelu s Vladom Kulićem i predstavnika "Hrvatskoga orlovske saveza". U 9 sati don Marin Bezić služio je za orlove sv. misu na glagoljici. Preko mise glazba je svirala pobožne pjesme. Blagoslov orlovske zastave i zborovanje pred crkvom. Zastavu je blagoslovio fra Šimun Jelinčić, sinjski gvardijan, a kumovala joj je gđa Marija Uroda. Zborovanje je otvorio V. Kulić. O blagodatima orlovske družtva govorila je prof. Marica Stanković. O orlovske zastavi kao simbolu slogu govorio je fra Ambroz Vlahov. U ime sinjskih orlova govorio je fra Š. Jelinčić, u ime šoltanskih don M. Bezić, a u ime Tomislavova orlovske okružja Franjo Ž. Donadini. Na kraju je odsvirana hrvatska i orlovska himna, orlovi su u povorci prošli ulicama Drniša. U 17 sati orlovi su nastupili na Poljani u nazočnosti preko tisuću građana. Nastup je otvorila sinjska glazba. Orlovi su izveli Mlakarovu vježbu "Orli", orlice "Orlovska himna", naraštajke simbolične vježbe "Domovina" i "Euharistija". Na kraju defile pred predstavnika orlovske družtva. U nastupu je sudjelovalo 180 orlova i orlica. Poslije toga bio je koncert sinjske glazbe i šoltanske fanfare.

U kolovozu g. 1927. drniški orlovi sudjeluju u orlovskom slavlju u Preku. Na početku studenoga g. 1928. orlice su izvele vježbe uz pratnju harmonijuma. Prije svake vježbe deklamirale su pjesme: "Orlica sam", "Hrvatica mlada", "Vitezovi Krista" i prikazale šaljivu predstavu "Brzovjavka". Potkraj g. 1929. ukinuta su sva sportsko-kulturna družtva, pa i "Orao". Zakon o ukinuću objavljen je 5. prosinca 1929. Ujedno je osnovan "Soko Kraljevine Jugoslavije" kao jedino sportsko družtvo.

G. 1928. u Drnišu je postojao i "Hrvatski soko", ali o njegovu osnutku i radu nije ništa poznato.

7. Vjerski i moralni život

Stanovnici se Drniške krajine s obzirom na vjersku pripadnost dijele na katolike i pravoslavce. Katolici su se poslije prvoga svjetskog rata dijelili na katolike latinskoga obreda i katolike istočnog obreda ili grkokatolike. Pripadnici obaju obreda, kao i pravoslavci, nakon rata i u novoj državi našli su pred više

različitih problema. Trebalo je popravljati ili obnavljati crkve i župske kuće, dovršiti započete radove na crkvama i grobljima. Trebalo je nabavljati nova zvona i oltare. Budući da crkvinarstva nisu raspolagala novanim sredstvima, a vjernici siromašni, morali su se utjecati za pomoć nadležnim državnim i crkvenim vlastima. No, vlasti, nalazeći se same u nezavidnim ekonomskim prilikama redovito su molbe odbijale ili poklanjale minimalne iznose. Tako je drniški dekan g. 1922. tražio od pokrajinske vlade 42.000 kruna za poprav župske kuće, ali ih nije dobio. Tek g. 1925. dobio je od ministarstva u Beogradu 4.725 dinara. G. 1925. zamolio je u velikog župana u Splitu stanovitu svotu za prijevoz oltara iz Splita i veliki mu je župan udijelio 891 dinar. Za okupacije Talijani su gotovo uništili kuću u Bratovštine sv. Mihovila u Promini i župnik je g. 1922. tražio 48.500 kruna, ali, koliko se može zaključiti iz arhivskih spisa, nije dobio ni krune. Gradački župnik molio je 1926. i 1927. pomoć za radove na župskoj kući i uz obećanje da će otvoriti u njoj pomoćnu školu, ali mu je molba odbijena.

Za prvoga svjetskog rata neke su crkve ostale bez zvona, pa su župnici bili prisiljeni da nabavljaju nova zvona, uglavnom sitnim priložima siromašnih vjernika. Tako je mirlovički župnik fra Žarko Carev g. 1924. nabavio jedno zvono za župnu crkvu u Mirloviću, a jedno za crkvu sv. Franje na Pakovu Selu. Iste godine gradački župnik fra Marko Cigić potrošio je za zvona 8.000 dinara. Drniški je dekan 29. lipnja 1925. blagoslovio nova zvona u Siveriću na uspomenu 1000. obljetnice hrvatskoga kraljevstva. Iste godine daje napraviti nacrt za novi zvonik Gospe od Rožarja u Drnišu i traži dozvolu za njegovu gradnju. Prominski župnik fra Lujo Plepel o 1000. obljetnici hrvatskoga kraljevstva podigao je 1925. g. novi oltar Gospe »atrnjske, oko nje obnovio groblje i u njemu podigao križ. G. 1928. požar je teško oštetio župnu crkvu na Mirloviću i župljani su se bavili mišlju da sagrađe mjesto nje novu. Miljevački župnik g. 1922. traži zajam od 50.000 kruna u Zadružnoga saveza u Splitu da se mogu dovršiti radovi na crkvi sv. Pavla u Širitovcima.

Zbog nerodnih godina koje su se redale poslije rata župnici su se morali baviti karitativnim radom. Posebnu brigu morali su posvećivati ratnoj siročadi i udovicama. Kao općinski povjerenici dijelili su im novčanu pomoć koju su im slale nadležne državne vlasti, a i milodare koje su za njih primali od Svete Stolice ili od dobrotvornih ustanova. Koji put bili su prisiljeni urgirati kod vlasti da se pomoć pošalje ili protestirati da se pomoć pravilnije dijeli. Na preporuku pape Benedikta XV. g. 1921. skupljali su priloge za gladnu i bolesnu rusku djecu. U nekim župama, kao u Mirloviću, Nevestu i Miljevcima ljudi su mnogo patili od malarije, osobito g. 1925., 1926. i 1927. Župnici su kao pomoćnici Instituta za suzbijanje malarije u Trogiru dobrovoljno dijelili svojim župljanima kinine i obavještavali Antimalaričnu stanicu u Drnišu kada i kome su kinine dijelili.

U ratu i za talijanske okupacije u ljudima je ohladnjela vjera i pokolebao se javni moral. Državne vlasti osjetile su se ponukanima da zamole župnike neka "u svakoj zgodnoj prilici" potiču svoje župljane na mećusobnu ljubav, nacionalnu snošljivost, potpomaganje i "poštovanje zakona u zajedničkoj obrani od zla". Sa svoje strane one su g. 1922. izdale strogu zabranu da se psuju Bog i sveci, da se izgovaraju nepristojne riječi i pjevaju ružne pjesme. U interesu javnog morala g. 1924. poglavarstvo je zamolilo župnike da se bore protiv suložništva i da nastoje oko što skorijeg njihova vjenčanja.

Sa svoje strane biskup i župnici organiziraju misije, osnivaju pobožna društva, katekiziraju djecu i odrasle i svećano slave crkvene blagdane, osobito blagdane zaštitnika pojedinih župa. G. 1922. drže se misije u Drnišu izmeću 26. XI. i 2. XII., a u Gracu izmeću 3. i 9. XII. G. 1923. u Drnišu propovijeda korizmu konventualac fra A. Ceola. Na preporuku Ordinarijata g. 1922. osniva se Bratovština presv. Rožarja u Drnišu i u Gracu, a g. 1926. u Miljevcima. Na poticaj Provincijalata u Splitu g. 1922. obnavlja se Treći red u Drnišu, a g. 1924. osniva se u Mirloviću. Dvije godine kasnije, 1926. u Miljevcima. Biskup dr. J. Mileta dva puta u prvih pet godina svoga biskupata kanonski pohađao drniški dekanat, g. 1923. i 1928. G. 1923. ovim redom: Miljevci /23-26. VI/, Drniš /25-27. VI/, Gradac /27-29. VI/, Kljake /29-30. VI/, Uneši /4-6. II/, Mirlovi /7-9. VII/, a g. 1928: Miljevci /23. IV/, Drniš /24. IV/, Gradac /1. V/, Mirlovi /18. V/. Za Kljake i Uneši nedostaju podaci.

Djeci koja su pohađala školu vjeronauk se predavao u školama. Svaki je razred imao po 2 sata tjedno vjeronauka. Na žalost do 30. godina našega stoljeća bilo je malo škola u drniškom dekanatu. Tijekom školske godine djeca su se spremala za prvu ispovijed i priče. Morala su svake nedjelje u pratnji učitelja slušati svetu misu. Na slinana morala su sudjelovati na blagodarenjima državnih praznika, i to najprije u katoličkoj crkvi, onad pravoslavnoj gdje je postojala pravoslavna crkva. Odrasli i djeca koja nisu pohađala školu imali su vjersku pouku na početku župske mise svake nedjelje i zapovjednog blagdana. Djeca koja su bila za priče, u određene dane imala su pouku preko nedjelje kod župske kuće. Na

ispovijed i pri est pristupala su zajedno sa šk. djecom. U filijalama, gdje se misa nije slavila svake nedjelje, župnici su ih pou avali kad bi se u njima slavila sv. misa, a preko ljeta spremao za ispovijed i pri est. U filijali Mirlovi ke župe Pokrovniku g. 1925. u itelj Zuppa dobio je od biskupa dozvolu da predaje vjeronauk šk. djeci.

Bu enju vjerskog života mnogo je pridonijelo sve ano slavljenje ve ih crkvenih blagdana i zaštitnika župskih i drugih crkava. Uo i blagdana održavale su se devetnice ili trodnevnicke. Dan prije kitile su se crkve. Uve er su se palile vatre, pucali mužari ili dinamiti, slavila zvona. U Drnišu bacale su se rakete, glazbe iz Sinja, Šibenika ili iz samog Drniša prire ivale koncerte. Pucanje mužara, slavljenje zvona ponavljalo se na same blagdane. Na Tijelovo i na svetkovine patrona obi no su se prire ivale sve ane procesije. Na Veliki petak i na Tijelovo u procesijama u Drnišu sudjelovala je garda sastavljena od mla ih ljudi obu enih u narodne nošnje s lova kim puškama o ramenu. U tim prigodama velik bi broj vjernika pristupio na sv. ispovijed i pri est, a sve ana misa služila bi se uz asistenciju dvaju ili triju sve enika. Poslije crkvenih obreda i objeda obi no bi se razvilo narodno kolo uz pjevanje, a ponegdje i uz sviranje dipala i gusla. Na ve e blagdane u Drnišu su se držali sto ni pazari.

Dok su katolici zapadnog obreda više-manje bez smetnje obavljali svoje vjerske dužnosti i slavili svoje blagdane, katolici isto nog obreda ili grkokatolici proživjeli su prvih 4-5 godina nakon odlaska Talijana jak pritisak sa strane državnih i op inskih predstavnika. Sve do g. 1925. nisu imali svoga župnika ni u Kri kama ni u Baljkama. Sve enici su im povremeno dolazili, uglavnom o Boži u i Novoj godini, i odsjedali bi kod drniškoga župnika. Na ku u i crkvu u Kri kama pazio je Petar Kri ka, a u Baljcima –uro Gegi . Križeva ki ordinarij povremeno je slao u Kri ke i Baljke svoje izaslanike koji su ga obavješ ivali o stanju vjernika i o ekonomiji župne nadarbine u Kri kama. Izvješ a su bila uglavnom negativna. Župne matice bile su "u pri uvi" u dekanatskom uredu u Drnišu i on je op ini, sudu i poglavarstvu slao izvješ a o ro enju, smrti, vojnim obveznicima jedne i druge grkokatoli ke župe.

Trinaestoga svibnja 1924. g. bio je imenovan kri anskim župnikom Josip Riba uk. Ujedno i administratorom župe Baljke i Vrlika. Predstavnici vlasti su sve poduzeli da sprije e njegov dolazak u Kri ke. Veliki župan dr. Ivo Perovi je dao nalog seoskom glavaru –uri aki u da župsku ku u priredi za školu, iako je župniku Riba uku izjavio da ku a pripada njemu. Kad je Riba uk na temelju Perovi eve izjave doveo desetak radnika da na ku i i crkvi izvrše potrebne popravke, aki je sa svojim ljudima potjerao radnike. Kad se na takav postupak Riba uk potužio kninskom poglavaru dr. Ledereru, ovaj mu je izjavio da mu ne može jam iti za život. Zato neka radije ostane u Drnišu. Op inski komesar Rome Ljubi za kra eg boravka u Beogradu poslao je lažan brzojav: "Danas popu potpisan dekret za Baljke." Veliki župan Perovi dao je 20. lipnja 1924. nalog žandarima da ispitaju tko se priznaje "unijatom". Žandari su, nakon pritiska i zastrašivanja, izvijestili da se svi osim trojice odri u "unije". Nato je Perovi dao nalog Petru Kri ki da klju od župne ku e preda op . komesaru Ljubi u. Istog dana Ljubi je predao klju glavaru Š. aki u. Me utim, kri anski su grkokatolici objavili izjavu: "Mi niže potpisani ili potkrižani izjavljujemo da nikada nismo prešli, niti kanimo prije i na kakvu drugu vjeru, nego javno ispovijedamo i izjavljujemo, da smo grkokatolici - unijati i kao takvi ostat emo zauvijek."

Na osnovi Perovi eva dekreta u kri anskoj je župnoj ku i otvorena škola 1. listopada 1924. Otvaranje škole proslavljeno je 5. istoga mjeseca pucanjem mužara, stavljanjem zvona i liturgijom u crkvi sv. –ur a. Prigodni govor održao je drniški paroh o. Rade i . Križeva ki je ordinarijat protestirao protiv bespravnog oduzimanja ku e i tražio da se ku a preda župniku. Ministarstvo je prosvjete u Beogradu protest uvažilo i ku u povratilo župniku. Na nalog županijske oblasti u ime drniške op ine ku u je predao 24. studenoga 1925. župniku o. Janku Herakovi u op . tajnik Milovan Opara.

Pod pritiskom žandara neki su grkokatolici nosili djecu na krštenje pravosl. parohu i on bi ih krštavao i unosio u svoje matice. Glavar aki je pred žandarima prijetio Riba uku da e ga ubiti. Radikalna je "Država" odobravalala postupak državnih i op inskih predstavnika prema grkokatolicima i župniku Riba uku. Pozivala Riba uka neka po e na stanovanje u Baljke ili neka stanuje u Drnišu. Kad je ministarstvo prosvjete riješilo spor u priglog župnika, dopisnik "Država" poziva Kri ane da traže poništenje rješenja i apelira na Stjepana Radi a kao ministra prosvjete da dade otvoriti školu koja je "nepravedno otvorena". Budu i da su se u župskoj ku i nalazile šk. klupe, župnik o. Herakovi nije se mogao u nju useliti kad je dobio rješenje.

Ljudi su živjeli u manjim ili ve im zadrugama. Bra a se nisu dijelila za o eva života, osim u rijetkim slu ajevima. Izme u roditelja i djece vladalo je ljubav i poštovanje. Rijetki su roditelji bili koji bi zanemarili djecu. I obratno, rijetko se doga alo da bi djeca zanemarila roditelje. Notornih psova a i

pijanica bilo je vrlo malo, osobito po selima. I muškarci i žene uvali su se ve ih psovki. Muškarci bi ih izgovarali obično u ljutini i svađi. Žene su se i u takvim slučajevima uvale ve ih psovki. Braćni je moral bio na visini. Seljaci kao da nisu ni znali za bijelu kugu. Obitelji su imale velik broj djece. Djevojke - majke bile su bijele vrane u koje je svatko upirao prstom. Bijele vrane bile su i žene koje su se izvevjerile svojim muževima ili muževi koji su se iznevjerili svojim ženama. Rijetke su bile svađe i tučnjave. Do toga bi dolazilo zbog povredjene štete, pomicanje mećuna ili zbog diobe, a i zbog političkih nazora. Protivnici su se znali jedni drugima osveštivati: krajom blaga ili što je još gore sjećanjem vinograda. Svećenici su uživali velik ugled kod seljaka. Ipak g. 1927. jedan je seljak ranio nožem mirlovičkog župnika Careva u uvjerenju da mu je nagovorio ženu da ga tuži sudu zbog lošeg postupka prema njoj. U nekim selima Drniške krajine katolici su izmiješani s pravoslavicima. Posljedica je toga bila da su se neki katolici mladi ženili pravoslavicima, a neki pravoslavni mladi s katolicinjama. U prvom slučaju pravoslavke bi prelazile na katolicizam, u drugome katolikinje na pravoslavlje. Veoma je rijetko djevojka ostala u svojoj vjeri. Nekoliko je muškaraca poradi druge ženidbe ili nekoga drugog razloga napustilo Katoličku Crkvu i prešlo na starokatolicizam ili pravoslavlje, i to za boravka izvan Drniške krajine. Za političkih previranja došlo bi koji put do vjerske nesnošljivosti. G. 1922. tepljuški paroh i učitelji odvažili su pravoslavne radnike na Siveri u da se ne organiziraju s katoličkim radnicima. Na Veliku Gospojinu g. 1925. jedan je pravoslavac napao nekog Zelovljanina koji je skupljao milodare za Gospu Sinjsku. Razbio mu kutio, poderao Gospinu sliku, a njega udario nekoliko puta štapom po leđima, na sablazan velikoga broja pravoslavaca.

8. Škole i prosvjeta

Prije g. 1923. u drniškoj općini na oko 25.000 stanovnika bilo samo šest pučkih škola: muška i ženska u Drnišu, dvorazredna u Siveri u i Tepljuhu /Bio i u/ i jednorazredna u Pokrovniku, a postojao je plan da se otvori 20 pučkih škola. Između g. 1923. i 1929. otvorene su dvije škole: građanska u Drnišu i pučka u Krikama.

Građansku je školu otvorio 4. veljače 1923. poglavar Karaman poslije blagodarenja u katoličkoj i pravoslavnoj crkvi, a u nastavi nastavnika i roditelja djece koja su imala školu pohađati i sokolskoga društva. Osim poglavara Karamana o zadanim školama govorio je kotarski nadzornik Dane Petranović i upravitelj Nikola Manojlović. Dr. F. Marušić pozdravio je otvor i izrazio staru želju Drnišana da se u Drnišu otvori rudarska škola, jer broj radnika na rudokopima traži više stručnih predradnika.

Potkraj kolovoza g. 1923. tuži se dopisnik "Dalmatinskog Hrvata" na duha koji je vladao u građanskoj školi. Prema njegovim riječima nastavnici su bili "isključivo radikali i batinaški furtimaši". Udžbenik povijesti "Historija Srba, Hrvata i Slovenaca", pisan na cirilici, bio je neobjektivan prema Hrvatima. Upravitelj škole očito vrši pritisak na hrvatske učenike da se ne izjašnjavaju Hrvatima. Šk. g. 1925-1926. imao se otvoriti 4. razred, ali nije bio otvoren zbog pomanjkanja šk. prostora. Radikalska "Država" krivila je za to opć. komesara Montija. Prvi vjeroučitelj bio je fra Bože Jelinčić i imao je tjedno po dva sata vjeronauka u svakom razredu.

Na početku listopada g. 1924. otvorena je bila pučka škola u Krikama. Otvor je bio proslavljen 5. listopada. Međutim, već je slijedeće šk. g. bila zatvorena zbog pomanjkanja šk. prostora. Kućna grkokatolička župnika, u kojoj je bila otvorena, bila je, kako je već rečeno, 24. studenoga g. 1925. vraćena grkokat. župniku. U školskom pogledu, prema radikalskoj "Državi", nijedna općina u Dalmaciji nije jasnije stajala od drniške. Imala je samo četiri pučke škole /Drniš, Siveri, Tepljuh, Pokrovnik/, dok je peta /Kričke/ bila zatvorena. Isti list je potkraj g. 1927. pisao da je drniška općina najnepismenija u Dalmaciji. U prominskoj općini g. 1928. postojale su četiri škole /Okraj, Razvođe, Puljani, Lukar/.

Na početku g. 1922. u Drnišu je postojalo hrvatsko katoličko omladinsko društvo "Svađi". O njegovu osnutku i programu nedostaju podaci. Devetoga travnja 1923. osnovana je u Drnišu "Prosvjeta". Na osnivačkoj sjednici šibenisku je "Prosvjetu" zastupalo njezinih šest članova. O cilju i zadanim društvima govorio je prof. Marko Triva. G. 1923. u Drnišu je postojala "Hrvatska čitaonica". Na početku prosinca te godine preselila se iz prijašnjih prostorija u kuću Tome Pelicarića.

Učiteljski par Milena i Dako »eni bili su vrlo aktivni u kulturno-prosvjetnom pogledu. »eni su organizirali priredbe sa šk. djecom u Tepljuhu /Bio i u/ i na njih pozivali građane iz Knina i Drniša. Na priredbi od 27. srpnja 1924. između ostalih također bile su na programu recitacije: "Živio kralj!" i "Kako umire Dalmatinac" od V. Ilića mlađeg, "Ne beži od škole" od M. Sretenovića, "Materina maza" od J. J. Jovanovića i komad "Kosovka djevojka". Učiteljski par »eni vodili su svoje učenike na izlete. Potkraj

svibnja g. 1923. povelili su ih u Šibenik i na Skradinski buk. Rudnik "Monte Promina" vozio ih je svojim kamionom besplatno.

G. 1923. vlada je kupila teren za radio-postaju. Predradnje su bile odmah izvršene, ali je prošlo nekoliko godina dok se radio-postaja uspostavila. Nije poznato koliko je radila. Budući da se nalazila na terenu orkuženu planinama, ustanovljeno je da dobro ne funkcionira i bila je napuštena.

9. Promet

Zastupnik dr. Dulubić je zatražio g. 1922. u Narodnoj skupštini od ministra pošta i brzoputa da se uspostavi redoviti autobusni promet između Knina i Promine radi brže i redovitije dostave pošte i paketa. Jer dok je postojao redoviti promet, trgovci su dolazili u Prominu i kupovali u njoj vino. Kad je poslije talijanske okupacije promet obustavljen, trgovci ne dolaze na veliku štetu Prominjana.

Ceste Knin-Promina i Drniš-Promina bile su g. 1923. u veoma lošem stanju. Kupci vina ne bi zbog toga kupovali vino u Promini nego u Šibeniku ili u Benkovcu. U dopisu od 9. kolovoza 1924. g. N. Z. Adžija, između ostalih potreba drniške općine, ističe potrebu da se temeljito uredi općinski i pokrajinski putovi i ceste. Ministarstvo pošta i brzoputa dozvolilo je autobusni promet 1. rujna 1924. tri puta tjedno između Knina i Promine. Od 16. listopada iste godine u Mirloviću se pošta dijelila nedjeljom, utorkom i četvrtkom.

U srpnju g. 1925. otvorena je i nova pruga. Drnišani su otvorili oduševljeno pozdravili. Na kolodvoru su predstavnike vlade pozdravili opć. komesar Monti i dr. F. Marušić. Sokolska je glazba odsvirala državnu himnu. Na Uneši su predstavnike vlasti pozdravili seljaci sa mjesnim tamburaškim zborom. Tom prigodom bilo je pokrenuto staro pitanje da se drniški kolodvor premjesti bliže varošu i da se riješi pitanje žitnog uspona. Relativno velika udaljenost kolodvora od varoša nezgodna je za putnike. Poštanska kola koja su prevozila poštu, vukao je samo jedan konj. Budući da je redovito bio velik broj paketa, nisu mogla primiti sve putnike. Pred sve vlakove nisu ni dolazila. Putnici su više puta morali s prtljagom pješeti po lijepu i ružnu vremenu oko 3 km. U 7. mjesecu g. 1925. Drniš je dobio telefon. Općina je morala uz pomoć nekih poduzeća platiti stupove.

U studenome g. 1926. šibenska je općina uputila predstavku ministarstvu prometa da se uspostavi uskotraća željeznica Knin-Šibenik preko Drniša i Konjevrat. Kao razloge navela je: 1. Izbjegao bi se trošak za prekrcaj drva u Kninu, 2. iz Bosne bi se mogla izvoziti i drva koja trunu u šumama i prodavati u Dalmaciji i izvan države, 3. pruga bi bila kraća od širokotraćne oko 30 km, 4. njome bi se izvezio boksit iz okolice Drniša i ugljen iz Siverića i Velušića, 5. pruga bi se mogla lako trasirati jer se od Drniša do Konjevrat stera jednolično visoravan, 6. tom prugom mogle bi se izvoziti i druge rude iz Bosne. Na taj način prištedjelo bi se više milijuna dinara.

Na početku veljače g. 1927. održana je željeznička konferencija u Beogradu, i na njoj je zaključeno, između ostaloga, da se izgradnja pruge normalnoga kolosjeka Bihać-Knin /dolinom Butižnice/-Pačine-Benkovac-Biograd n/m - Novigrad i pruga uskoga kolosjeka Knin-Šibenik, Knin-Vrlika-Sinj. Prvi se zaključak ostvario nakon drugoga svjetskog rata, drugi je ostao na papiru.

10. Bolesti i stradanja

Drniški općinari najčešće su umirali od tri bolesti: šarlaha, tifusa i malarije. G. 1925. od šarlaha je oboljelo više osoba. Najviše u Biočiću i u Siveriću. Od 10 smrtnih slučajeva u njima je umrlo oko šest osoba. G. 1928. šarlaha se pojavio u nekoliko sela i u samom Drnišu, gdje je od njega umrlo 6 osoba. U ožujku g. 1923. u Kričkama je od tifusa oboljelo 10 osoba, od kojih je 6 umrlo, a četvero ostalo na životu. Za druga sela nedostaju podaci.

U selima uz porječje »ikole, u Mirloviću i Miljevcima ljudi su stradavali od malarije. Uzročnici su bili neuređeno korišćena »ikole i neuređene lokve i bunari po zagorskim selima. Na regulaciji »ikole u novoj državi počelo se raditi g. 1924. Svota od 500.000 dinara utrošena je uglavnom za čišćenje korita ispod Kričaka. Zbog pomanjkanja kredita radovi se nisu mogli završiti. G. 1925. radovi su bilo ograničeni. G. 1926. bili su obustavljeni. Iste su godine nastavljeni kad je bilo odobreno 100.000 dinara za nastavak rada.

Na osnovi protokola župnih ureda može se zaključiti da je nekih godina umrlo više osoba od malarije. G. 1925. u okolici Drniša harale su neke zarazne bolesti koje dnevnicima pimenice ne spominju. Ističu da je liječnik dr. N. Grubišić poduzeo sve da ih suzbije, ali ih nije mogao suzbijati. U veljači g. 1927. u Drnišu i

po nekim selima harala je gripa. U Drnišu je od nje umrlo pet osoba, u Kri kama petnaest, po prilici toliko u Bio i u i Mio i u. U cijeloj krajini bolovalo je oko 2.500 osoba i do 21. velja e umrlo (xx) preko sto osoba.

Zbog male brige za osiguranje života rudarskih radnika u rovovima neki su radnici stradavali životom. U rujnu g. 1922. bio je teško ranjen Ivan Bra i , uvar hidrocentrale u Manajlovcu. Mjesto autom poduze a do šibenske bolnice vozio se seoskim kolima i zbog gubitka krvi umro u bolnici. Na 31. kolovoza 1924. u Siveri u je jednoga radnika raznijela mina, drugoga usmrtila trula greda, dok je jedan bio teže ranjen. U sije nju g. 1925. u rudniku "Monte Promina" stradala su životom etiri radnika.

Neki su ljudi stradali i zbog drugih uzro nika. G. 1924. neki je Brakovi iz Kri aka umro od ujeda bijesnoga psa. Na po etku kolovoza g. 1925. utopile su se u Krki djevoj ice Milka ori i Neda Ani . U rujnu g. 1924. po inio je samoubojstvo seljak Ponjevi . Istoga dana prevarena djevojka ranila je nesu enog mladi a i sebe usmrtila.

II. dio

Od po etka g. 1929. do svršetka g. 1940.

1. Uvo enje diktature i slom unitarizma

Dr. Vlatko Ma ek i dr. Svetozar Pribi evi zatražili su 4. i 5. sije nja g. 1929. od kralja Aleksandra "uspostavu državno-historijskih i kulturno-historijskih teritorija sa saborom i potpunom legizlativom i egzekutivom, to jest zakonodavnom i izvršnom vlasti" i da se "obrazuje nepoliti ka vlada" koja bi uspješno provela to preure enje. Mjesto toga kralj raspušta Narodnu skupštinu, ukida Vidovdanski ustav, zabranjuje politike stranke, uvodi diktaturu i za predsjednika vlade imenuje generala Petra Živkovi a. 3. listopada Zakonom o nazivu i podjeli države država dobiva naziv Jugoslavija i dijeli se na devet banovina. Ukidaju se oblasti i "plemenske" zastave.

Prema primljenim uputama drniški i prominski na elnici Nine Z. Adžija i Krste ori u oglasima namijenjenim svojim op inarima i u brzovjavima kralju i generalu Živkovi u pozdravljaju izvršene promjene i izražavaju zahvalnost što je do njih došlo. Adžija je uputio Drnišanima ovaj oglas: "Gra ani! Nj. Veli anstvo naš op eljubljeni Kralj svojim zadnjim državni kim aktom prekinuo je sve plemenske pozadine te je našoj miloj domovini dao ime za koje se naš narod u najtežim danima borio: Jugoslavija, koje simbolizira naše jedinstvo! Podjela države na velike banovine i dekoncentracije državne vlasti daju poriva razvitku ekonomskog, socijalnog i kulturnog života našeg naroda. Ono što je svaki iskreni rodoljub želio, danas se oživotvorilo. Ovom državni kom aktu, ovom velikom potezu našeg Vladara za sre enjem prilika i procvat narodni dajmo i mi vidni znak našeg zadovoljstva, te okitimo naše domove. Pozivlju se sva nadleštva, kao i gra ani da vidni znak ki enja traje do 7. tek. mjeseca u ve er. Zahvalni kliknimo: Neka žive Nj. Veli anstvo Kralj Aleksandar I; Neka žive naša ujedinjena domovina Jugoslavija! Na elnik Adžija s.r."

Brzovjav upu en kralju preko Maršalata dvora glasi: "I drugi veliki potez Nj. Veli anstva za konsolidaciju jedinstvene nam Jugoslavije narod ove krajine oduševljeno pozdravlja. Budite tu pred Njegovim Veli anstvom tuma naše najdublje harnosti i sinovske odanosti. Živio Kralj! Živila Jugoslavija! Adžija, na elnik op ine Drniš." A brzovjav upu en generalu Živkovi u: "Narod Drniške krajine ushitom pozdravlja spontani akt Njegovog Veli anstva za konsolidaciju naše Jugoslavije. Vama kao glavnom suradniku Njegova Veli anstva u tom velikom aktu izrazuje uvstva tople zahvalnosti. Živili! Adžija, op inski na elnik."

Primnski na elnik ori svojim op inarima je uputio ovaj oglas: "Prominjci! Naša Država proglašena je Kraljevina Jugoslavija i podijeljena na devet banovina. Poslije Manifesta Njegova Veli anstva Kralja Aleksandra I. od 6. januara 1929. ovo je jedan veliki historijski doga aj. U znak zahvalnosti, vjernosti i odanosti Njegovu Veli anstvu Kralju Aleksandru I i Kraljevini Jugoslaviji pozivljem Vas, da okitite Vaše domove jugoslavenskim zastavama. Od op inskog upraviteljstva Oklaj. Op inski na elnik ori s.r."

ori je pozdravio kralja ovim brzovjavom: "Prigodom velikog historijskog momenta o podjeli Kraljevine Jugoslavije na banovine cio narod ove op ine, ushi en radoš u, podastire Njegovu Veli anstvu Kralju Aleksandru I. zahvalnosti i odanosti Kralju i Dražavi, kli u i da živi Njegovo Veli anstvo Kralj, da živi Kraljevski Dom Kara or evi a, da živi Kraljevina Jugoslavija! Za pu anstvo op ine Promine na elnik

Krsto ori ." Brzovjavni pozdrav, upućen generalu Živkoi u, istovjetan je s tim brzovjavom, osim nekih sitnih razlika.

U znaku novoga ureenja proslavljeno je 1. prosinca Ujedinjenje. Poslije blagodarenja u crkvama i povorke u kojima su sudjelovali predstavnici svih ureda, društava i poduzeća, sokolskih društava iz Drniša, Siverića, Tepljuha i Kričaka na elnik je Adžija pred Općinom održao govor u kojemu je naglasio: "Nikada do danas mislim, od našega ujedinjenja nismo veselije pohrlili u hram božji da se pomolimo Svevišnjemu, za zdravlje i dug život nešeg obljubljenog Kralja i Vladara. Danas naša duša, puna radosti, razdragana daje zahvalu Gospodu Bogu, a srce radosno kuca, jer se oživotvorio davni san naših praotaca, jer se ispunila davna želja svijui koji ljube ovu grudui, svijui iskrenih patriota, svijui ispravnih nacionalista." Na svećanoj akademiji istoga dana govorio je nastavnik građanske škole Svetac o narodnom i državnom jedinstvu. Na uredima i privatnim kućama bile su, prema uputama Sreskog načelnstva, izvješene samo državne zastave i bila priređena primanja i čestitke u uredima.

Na elnik Adžija je obavijestio predsjednika vlade u Beogradu i bana Tartagliu u Splitu o proslavi. Brzovjavna obavijest predsjedniku vlade glasi: "Oduševljen narod, slave i 1. decembra, imponantnom manifestacijom, za jugosl. ideju pozdravlja u Vama prvog pomoćnika Mn. V. našeg ljubljenog Kralja u tvrdoj nadi da će Vaša snažna volja postojanja rada uiniti sretnu i jaku našu domovinu. Živjeli!" U brzovjavu banu Tartagli izražava želju da on kao "predstavnik ideje Jugoslavenstva" bude "tvrda spona jedinstvene domovine i bedem u obrani našeg Jadrana".

I proslava rudarskog praznika sv. Barbare /4. XII./ imala je obilježje novoga ureenja države. Kao i drugih godina u crkvama /u Siveriću i Drnišu/ služile su se službe Božje. Radnici nisu radili i dobili su nagradu od jedne nadnice. No osim toga svaki je od njih dobio album dinastije Karaorevići koji je dalo tiskati Udruženje ratnih vojnih invalida.

Sutradan po Sv. Barbari /5. XII. 1929./ objavljen je bio Zakon o ukidanju svih dotadašnjih sokolskih i orlovskih društava i osnivanju Sokola Kraljevine Jugoslavije. »lanovi novoga društva mogli su postati učenicima svih škola u državi, a zadatak mu je bio, prema riječima prvoga zamjenika sokolskog starješine E. Gengla, sokolskim radom provesti "potpuno jedinstvo nacije". U tom smislu djelovao je i drniški Sokol. Njegovi članovi najsvečanije slave državne praznike: Ujedinjenje /1. XII./, Kraljev rođendan /17. XII./, Rođendan kraljevića Petra /6. IX./ itd.

Na Ujedinjenje g. 1930. sokolska glazba svira budnicu, u 9 sati s članovima društva i s predstavnicima svih vlasti i društava sudjeluje na blagodarenju i u povorci. Poslije blagodarenja i govora na elnika Adžije "o značenju 1. decembra i o jugosl. nacionalizmu" svi članovi prisustvuju svećanoj sjednici. Navečer svećanoj akademiji na kojoj je o Sokolstvu i jugosl. nacionalizmu govorio dr. F. Marušić. Sokolaši korporativno sudjeluju i na proslavu kraljeva rođendana 17. prosinca 1930. Uoči praznika na elnik je 15. XII. objavio proglas, u kojemu, između ostaloga, veli: "Dan Njegova rođenja jest dan narodnog veselja, jer Njegovu rođenju cijela naša jugosl. nacija ima da zahvali svoj preporod, svoju slobodu.... Drnišani, puni zahvalnosti i osjećaja ljubavi i vjernosti prema našem ljubljenom Vladoru, upravimo Svevišnjem naše molitve da nam blagoslovi i uzdrži Onoga koji je stvorio Veliku Jugoslaviju.... Neka žive Nj. V. Kralj Aleksandar! Neka žive cijeli Karaorevići! Neka žive Velika i nerazdruživa Jugoslavija! Na elnik Adžija. Na sam praznik sokolaši korporativno s glazbom sudjeluju na blagodarenjima, u povorci, pred Općinom slušaju Adžijin "patriotski govor", a u "Sokolani" govor upravitelja građanske škole Sveća. Sa proslave na elnik je poslao maršalu dvora ovaj brzovjav: "Prigodom rođendana Nj. V. našeg Ljubljenog Vladara izvolite izručiti naše iskrene čestitke i sinovsku odanost. Naš narod veseljem pozdravlja rođendan svog Vladara, jer ga je izveo iz zabluda, jer ga je preporodio pa želi da Bog Otac okruni veliko djelo našeg Vladara dugim i sretnim životom na dobro naroda i domovine."

Potkraj g. 1929. i g. 1930. organiziraju se poklonstvene deputacije u banovinama. Poklonstvena deputacija iz primorske banovine poklonila se kralju 15. prosinca 1929. U njoj su bila i dva delegata iz Drniša: na elnik N. Adžija i općinski predsjednik Pave Nakić. U siječnju g. 1930. organiziraju se "poklonstvene deputacije hrvatskih seljaka da kralju "manifestuju narodno i državno jedinstvo". Deputaciju iz rodnoga mjesta Stj. Radića predvodio je jedan njegov sinovac. U travnju iste godine /22. IV./ kralju se poklonila deputacija bivše HSS. U ime njezino izjavio je u toj prigodi Karlo Kovačić: "Niko nema prava da izvan granica domovine radi protiv svoje vlastite države i svoga rođenoga naroda u ime Hrvatskoga seljaka i naroda."

Na početku travnja 1930. Drniš i Prominu je posjetio ban dr. Ivo Tartaglia u društvu poglavara Tecilazića. Na oba mjesta banu je priređen svečan doček. U Drnišu ga je pozdravio načelnik Adžija, u Prominu načelnik Orić. U rujnu iste godine poglavar Tecilazić uručio je odlikovanja dr. F. Marušiću i J. Regneru i načelniku Adžiji. Marušiću i Regneru orden IV, a Adžiji orden V. reda. U ime odlikovanih zahvalio se dr. Marušić. Oko mjesec dana poslije toga Tecilazić je uručio fra Metodu Radiću, župniku na Nevestu, orden sv. Save 2. reda. Dan prije toga Adžija se službeno oprostio od Tecilazića u prigodi njegova premještanja iz Knina u Livno.

Na početku rujna g. 1931. oktroiran je novi Ustav koji je uzakonio diktaturu od 6. siječnja 1929. Osmoga studenoga iste godine general je Živković proveo izbore. Osnovao je listu Jugoslavenske radikalne demokracije kojoj je sam bio nosilac. Kandidat za kninski kotar bio je određeni drniški načelnik Adžija, a njegov zamjenik Bože Matić Šimin, krmar iz Ružića. Adžija se odrekao kandidature u korist dr. N. Subotića. Glasauk mjesta bilo je jedanaest: 1. Drniš I, 2. Drniš II, 3. Kljaci, 4. Kanjani, 5. Mirlovi Zagora, 6. Ružić, 7. Širitovci, 8. Štikovo, 9. Tepljuh, 10. Unešić i 11. Žitnić.

Dan Ujedinjenja i dalje se "najsvečanije" slavi. G. 1932. uoči proslave općina i Sokol izdali su proglas o proslavi. 1. XII. Drniš je bio u zastavama. Poslije uobičajenih blagodarenja i povorka Sokol je održao svečanu sjednicu na kojoj je govorio načelnik općine i starješina Sokola Adžija. Na svečanjoj akademiji navečer govorili su upravitelj građanske škole Svetec i Hrvoje Mudronja. Svirao je sokolski orkestar. U mjesnim školama priređene su recitacije i prigodna predavanja.

G. 1932. mjesto generala Živkovića predsjednikom vlade postao je Voja Marinković, onda mjesto Marinkovića dr. M. Sršić. Poslije ubojstva kralja Aleksandra u Marseilleu g. 1934. novu je vladu sastavio Bogoljub Jevtić. Potkraj veljače g. 1935. ona je najavila izbore, ističući da su "narodno jedinstvo i državna cjelina... neprikosnoveni temelji unutrašnjeg državnog života, koja snažno podižu jugoslavensku naciju na visinu jedne solidarne cjeline", i da su predsjednik vlade i svi kandidati na njegovoj listi "odlučni protivnici svih separatističkih, federalističkih ili prevratničkih težnja".

Na početku travnja g. 1935. bilo je objavljeno da će za zastupnika JNS u kninskom kotaru kandidirati Ante Macanović pok. Lovre "poštanski inovnik u miru" i Dragutin Klein, predsjednik u Mušću, kao njegov zamjenik. Međutim, naknadno je objavljeno da je za kninski kotar na listi JNS kandidat dr. N. Novaković. Listu dr. V. Matića, kao nosioca liste Udružene opozicije, predali su u Beogradu 18. travnja: dr. A. Trumbić, dr. J. Šutej, Božo Vlajić, Sl. Dukanac, dr. I. Ribar, Tripo Žugić i Milanović. Na listi dr. Matića u kninskom kotaru za zastupnike kandidirali su: Mate Goreta, težak iz K. Glavice /zamjenik Ivan Orić iz Oklaja/ i Antonije Crnogorac, težak iz Polače /zamjenik –uro »enić, težak iz Uzdolja/. Osim tih dviju lista bile su postavljene i liste Bože Maksimovića i Dušana Ljotića. U kninskom kotaru na listi B. Maksimovića kandidirali su: 1. Tadija A. Perišić, trgovac iz Beograda i 2. Dušan T. Rašković, advokat iz Knina, a na listi D. Ljotića: Ante Cota, bankovni inovnik iz Drniša. U kninskom kotaru glasalo je 14.379 glasa, od čega za Jevtića 8.561, za Matića 5.715, za Maksimovića 15, a za Ljotića 18 glasa.

Zastupnički mandat dobio je Jevtićev kandidat dr. N. Novaković.

U Drnišu su 26. lipnja 1935. održane svečane zadušnice za narodne mučenika Pavla Radića i –uru Basarića. Nakon zadušnica formirala se povorka u kojoj se klicalo: "Slava hrvatskim mučenicima! Živio dr. Matić!" 21. srpnja iste godine svečano je proslavljen rođendan i imendan dr. Matića. Uoči toga dana po okolišnjim brdima paljene su vatre, a u 20 sati priređena je povorka u kojoj se klicalo dr. Matiću i Hrvatskoj. Na 9. kolovoza održane su svečane zadušnice za pok. Stjepana Radića. Na katafalku isticao se lovor-vijenac s natpisom "Vođi i uvođitelju - hrvatski omladinci!" Poslije zadušnice prošla je varošem povorka s poklicima: "Slava velikom vođi Stjepanu Radiću!"

Narodni zastupnik dr. Jakov Grgurić održao je u Drnišu 18. i 19. kolovoza dva predavanja: 18. VIII. za uglednije Drnišane, 19. VIII. za seljake. Oba u kinu "Biograd". Na drugom predavanju sudjelovalo je preko tisuću seljaka. Oba predavanja otvorio je Mate Goreta. Predavač je istakao da su i neki unitaristi uvidjeli da hrvatsko pitanje postoji i da ga treba riješiti. Hrvati sa svoje strane traže jednakost, ravnopravnost i političku slobodu, što je u prilog konsolidaciji same države.

Uvođenje diktature naišlo je na otpor kod hrvatskih političara i kod hrvatskog naroda. Dr. Ante Pavelić odlazi u Bugarsku, s makedonskim komitetom stvara Sofijsku deklaraciju i izjavljuje da Hrvatima ostaje samo "ilegalna borba" za oslobođenje Hrvatske od nesnosnoga političkog stanja. Protiv njega je u Beogradu pooden sudbeni proces i on je zajedno s Perčićem 17. srpnja 1929. u odsustvu bio osuđen na smrt (xx). Otada pa sve do pred rat g.1939. vode se sudbeni procesi protiv hrvatskih nacionalista i komunista po Zakonu o zaštiti države.

U travnju g. 1930. u Beogradu se vodi proces protiv vođa ukinute HSS dr. V. Maeka i drugova. Od 15 optuženih dr. Maek je bio oslobođen, dok su ostali bili osuđeni. Maek je ponovno uhapšen 31. siječnja 1933. i osuđen na tri godine strogoga zatvora. U veljači 1931. ubijen (xx) je u Zagrebu dr. Milan Sufflay. Potkraj rujna iste godine obješeni su Marko Hranilović i Matija Soldin. Za "Velebitske afere" g. 1932. ubijen je u Jadovnu Stipe Dević, a doživotno osuđeno više od 250 ljudi. U srpnju 1933. u Beogradu se vode tri procesa protiv ličkih "ustaša" od kojih su neki bili osuđeni na smrt (xx), a drugi na visoke kazne zatvora. Istoga mjeseca u Splitu su odgovarali pred sudom šesnaestorica "radi komunističke propagande". U kolovozu 1933. pred šibenskim sudom vodila se rasprava protiv 37 optuženih za širenje komunističke propagande, nabavke oružja i eksploziva. U listopadu iste godine devetorica seljaka iz sjeverne Dalmacije odgovarali su pred šibenskim sudom zbog pripadnosti ustaškom pokretu. Na početku istoga mjeseca u Beogradu bilo je suđenje devetorici seljaka iz okolice Benkovca i svi osim jednoga bili su osuđeni na visoke kazne zatvora. Nekako u isto vrijeme u Šibeniku je odgovaralo pred sudom sedam Šibenjana pod optužbom da su komunisti. Na početku prosinca odgovarala su dvadesetiosmorica na šibenskom sudu zbog navodnog krijumčarenja oružja.

Suđenja i osude nastavljaju se i g. 1933. U ožujku su osuđeni u Beogradu P. Oreb, J. Begović i A. Podgorelac. Na početku lipnja osuđeno je šest nacionalista na kazne od 5 mjeseci do doživotnog zatvora. Na početku kolovoza osuđeni su u Beogradu Petrović i drugovi. Na početku rujna vodi se proces protiv dr. I. Pernara i sedam drugova. U drugoj polovici rujna osuđeni su V. Sušec, J. Matija i D. Faber kao pristaše ustaškog pokreta.

Prije i poslije petomajskih izbora dolazi češće do krvavih sukoba između žandara i seljaka. U veljači g. 1935. u krvavom sukobu poginulo je u Sibirju /kotar Sl. Brod/ sedam seljaka, dok su tri seljaka i tri žandara bili ranjeni. U Gospiću su 6. svibnja poginula dva seljaka. U Taborskom 29. lipnja su poginula četiri seljaka, a jedan je naknadno podlegao zadobivenim ranama. U vezi s tim i drugim kvpropolima zagrebački je nadbiskup dr. Antun Bauer uputio vladi Memorandum, u kojemu se, prema riječi Dr. J. Bariševića, žalio da je "hrvatski narod gonjen, prebijan i izubijan kao što se nikad u historiji svijeta događalo nije".

U ljetu g. 1935. objavljen je Zagrebački memorandum koji su potpisali nadbiskup dr. Bauer, nadbiskup koadjutor dr. Alojzije Stepinac, mnogi istaknuti političari i intelektualci iz većih hrvatskih gradova. U njemu se, između ostaloga, od vlade traži da se zajamči puna zakonitost i "nezavisnost sudova", da se smjesta suspendira "djelatnost Državnog suda za Zaštitu države, koji svojim brojnim i strogim osudama izazivlje neosporno štetan i pogibeljan dojam kao da država radi samo protivnike države". U povodu praznika Ujedinjenja g. 1935. proglašena je opća amnestija. No i dalje se vode procesi po Zakonu o zaštiti države. Po tom zakonu u Šibeniku su 18. veljače 1936. osuđena tri Šibenjanina /P. Popović, A. Kosor, J. Grubišić/. U prvoj polovici svibnja u Šibeniku su odgovarala 24 Šibenjanina zbog komunističke djelatnosti. U prvoj polovici lipnja iste godine u Beogradu se vodi proces protiv –ure Halabarca i petorice sudrugova zbog komunističke djelatnosti. Prvih dana srpnja bilo je suđenje 36 iz Makarskog primorja zbog istog razloga.

U prigodi pogreba Stipe Javora, koji je 27. ožujka 1936. umro u mitrovičkoj kaznionici u Zagrebu su izbile demonstracije "neodgovornih elemenata frankovsko-komunističke orijentacije" i u sukobu s policijom bilo je 30 ranjenih. Na početku travnja 1936. etnik Stevo Pejnović bez ikakva povoda ubio je u Trnovu zastupnika Karla Brkljačića i u selu Smiljanima seljaka Marka Uzelca. U istom mjesecu u sukobu između seljaka i jeftinevacu poginulo je 11 seljaka i jedan ranjen.

Na godišnjoj skupštini Gospodarske sloge g. 1936. dr. V. Maek izjavljuje da borba hrvatskoga naroda ima dvostruki karakter: "... izvojevati hrvatskom narodu političku slobodu" i izvojestiti "sebi i svojoj djeci socijalnu pravicu". Predsjednik Narodne skupštine Stevan Šturić potkraj 1936. ističe da je potrebno riješiti hrvatsko pitanje "na bazi potpune jednakopravnosti Srba i Hrvata", a zastupnik Radikalnoga kluba dr. Niko Lazić u veljači g. 1937: "Hrvatska punim pravom traži političku ravnopravnost... Ravnopravnost na papiru nije ništa, jer smo mi nju imali u Austriji". U rujnu iste godine dr. Ivan Ribar naglašava: "U našoj državi Hrvati nisu našli što su tražili... Hrvati hoće da se prizna hrvatskom narodu ono što se priznaje i srpskom narodu u našoj državi." Inž. August Košutić, koji se nakon sedam i pol godina povratio iz inozemstva, 27. rujna g. 1937. svratio se u Drniš i u kraćem govoru s balkona Roka Šupaka zatražio od naroda razumijevanje i slogu kao jamstvo za postizavanje političkih ciljeva. Košutić i njegovu pratnju pozdravilo je više tisuća Drnišana na ulici s glazbom.

8. listopada g. 1937. sklopljen je sporazum između b. HSS i četiri druge stranke o stvaranju Udružene opozicije. Sporazum je potpisan u Beogradu 15. kolovoza g. 1938. Tom prigodom vladin list "Samouprava" pisao je, između ostaloga i ovo: "Nikada Srbi, srpski narod ne će pristati na vraćanje u 1918. godinu! Nikada oni ne će pristati, da se postojeći Ustav izbriše i ukine! Nikada Srbi i srpski narod ne će pristati na federaciju, jer oni znaju, da bi ona značila propast ove države." Međutim, zastupnici b. HSS pod predsjedništvom dr. Matijeka donijeli su 15. siječnja g. 1939. rezoluciju kojom su proglasili "ništavnim i za hrvatski narod neobaveznim" sve ugovore i obaveze koje su učinile beogradske vlade za 20 godina i izrazili zahtjev da "hrvatski narod bude gospodar na svom teritoriju", a ne da mu se osporava pravo na opstanak i slobodu. U prvoj polovici 1939. vode se pregovori o sporazumu između HSS i JRZ. Sporazum je ostvaren 26. kolovoza 1939. ulaskom dr. Matijeka u drugu vladu dr. Dragiše Cvetkovića. Stvorena je Banovina Hrvatska s banom Matijekom. Nakon toga vlada je amnestirala sve političke zatvorenike da se tako "likvidiraju ostaci političke prošlosti".

Blok narodnoga sporazuma sa sastanka u Beogradu 15. kolovoza g. 1938. zatražio je od vlade da raspiše izbore za konstituantu. Vlada je na početku listopada raspustila Narodnu skupštinu i raspisala skupštinske izbore za 11. prosinca 1938. Potkraj listopada stigao je u Drniš dr. Josip Berković i održao konferencije u Drnišu, Promini i Kninu. Na početku studenoga imenovani su predsjednici biračkih odbora za glasačka mjesta. U drniškoj općini: Drniš I /Ante Roko, predsjednik suda/, Drniš II /Uroš Novaković, sudac/, Drinovci /Ante Kulušić, učitelj/, Koprno /Franjo Filipić, učitelj/, Mirković /Zagora /Ivo Stalio, sudac/, Pokrovnik /Ante Ježina, javni bilježnik/, Ružić /Krunoslav Anđelković, učitelj/, Siverić /Nikola Bulić, učitelj/, Širitovci /dr. Marko Skelin, liječnik/, Štikovo /Ante Modrušan, upr. građanske škole/, Tribounje /dr. Nikola Grubišić, liječnik/, Unešić /Mladen Mikić, upr. pošte u Drnišu/, Žitnić /dr. Ivo Miović, odvjetnik/ Biočić /Dako »enić, učitelj/. U prominskoj općini: Oklaj /Josip Knežević, učitelj/, Razvoje /Niko Škovrlj, šk. nadzornik/, Mratovo /Josip Petrović, učitelj/.

Potkraj studenoga /28. XI./ 1938. održan je u Promini veliki preizborni zbor HSS. Na zboru, na kojemu je sudjelovala velika masa svijeta iz Promine, iz okolice Knina, Vrlike i Drniša, govorili su: Šime Belamarić, izaslanik dr. Matijeka, Mate Goreta, dr. Ivo Jelavić, dr. Krunoslav Bego i drugi. Na izborima od 11. prosinca iste godine Stojadinovićeva JRZ dobila je /prema službenim podacima/ 1.635.519 glasova, a lista Udružene opozicije Matijekom 1.336.824 glasa. U kninskom izbornom kotaru glasovalo je svega 14.006 birača. Od toga je lista JRZ dobila 5.863, dr. Matijek 7.867 glasova. Između kandidata za zastupnike M. Goreta je dobio 7.118 glasova, Mihajlo Popović 175, Veljko Pokrajac 674 glasa. Ljotićeva lista dobila je svega 176 glasova /kandidat Dušan Jakić/.

Ban Banovine Hrvatske dr. Ivan Šubašić posjetio je Drniš 24. studenoga 1939. U Drnišu ga je dočekalo više tisuća građana i seljaka. U ime općine pozdravio ga je načelnik Zvonko Alfirević Nakić, zatim drniški dekan dr. fra Petar Berković, pa Mate Goreta i dr. Ivo Jelavić, tajnik HSS. Na ulazu u katoličku crkvu pozdravio ga je fra Lujo Plepel, gradački župnik, a na ulazu u pravosl. crkvu jeromonah Sevastijan Jović i predsjed. crkvene općine Pavao »enić. Ban se za kraćeg boravka upoznao s nevoljama i potrebama Drniške krajine.

Na početku kolovoza g. 1940. ban je potpisao uredbu o uspostavi Banske ispostave u Splitu. 25. ožujka 1941. Jugoslavija je pristupila Trojnom paktu. Sutradan, 26. ožujka preuzeo je vlast kralj Petar II. i imenovao generala D. Simovića za predsjednika vlade. U novu vladu ulazi i dr. Matijek kao potpredsjednik. Šestoga travnja 1941. Njemačka i Italija bez objavljivanja rata napadaju Jugoslaviju. Matijek se vraća iz Beograda u Zagreb i ozjavljuje: "Stigla nas je najveća nesreća, koja jedan narod može stići, a to je rat."

2. Promjene u općinskim upravama

Općinsko vijeće u drniškoj općini izabrano na opć. izborima g. 1927. i opć. uprava izabrana na sjednici vijeća 8. prosinca iste godine upravljali su općinom do 26. ožujka g. 1929. Nakon proglašenja diktature načelnik je Adžija podnio ostavku na svom položaju. Drniški radikali Matijekom s dr. D. Ivetićem i dr. I. Miovićem pokušali su općinu dobiti u svoje ruke. Protiv Adžije su se digli M. Goreta i Zvonko Alfirević Nakić. Dio vijećnika je bio za Adžiju i nagovarao ga da ne odstupi. On je na to skupio izjave svojih simpatizera u Drnišu i poselima i poslao ih velikom županu u Split. Veliki župan Jablanović, oslanjajući se na te izjave imenovao je Adžiju načelnikom i općinsko vijeće, u koje su ušli neki stari i neki novi vijećnici. Novo općinsko vijeće konstituirano je 26. ožujka 1929. Za prisjednike bili su imenovani: Mate Kulušić, dr. I. Miović, Mile Živković pok. Ivana, Mijo Vukačić pok. Joke, Grgo Štrkalj pok. Jure i Roko

Živkovi . Me utim, Kuluši se odmah odrekao zbog bolesti, Miovi nije pristupio na sjednicu. M. Živkovi preveden u vije nike, Vuka i je vansom odlukom od 14. ožujka 1931. razriješen asti, R. Živkovi Šupuk dao odreku. Mjesto Kuluši a 14. ožujka 1931. postavljen je dr. Ante Mili Štrkalj, mjesto Miovi a Bibi Vlade pok. Sime, mjesto Vuka i a Nikola Mazalin pok. Augustina, a mjesto R. Živkovi a Šupuka Pave Naki pok. Mihovila. Na sjednicu od 26. III. nisu pristupili vije nici: Bibi Krste pok. Sime, Raškovi Toma pok. Marka, Sinobad pop Mirko, Beader Ranko pok. Steve, Periši Ljubomir pok. Ljubomira, »uba Lazo pok. Nikole, Juri Filip pok. Mate, Kolar Marko pok. Tome, osi Jovo pok. Nikole. Kao novi vije nici ušli su u vije e: »eni Dako, Beševi Jovo pok. Todora, »aki Dušan Špirin, Bogdanovi Dušan pok. Petra, Jeli Sava pok. Jove, Vukovi Božidar pok. Steve, Lukavac Petar pok. Tanasije, Škovrlj Ante, Manojlovi Lazo pok. Jakova. Tijekom g. 1929. i 1930. neki su vije nici umrli, neki odselili iz Drniša, a neki se odrekli asti, a neke razriješio asti veliki župan. Najviše izmjena i promjena u op . vije u bilo je tijekom g. 1931.

Op inska je uprava imala osam odsjeka: 1. upravni, 2. blagajni ki, 3. kancelarijski, 4. tehni ki, 5. šumarsko-gospodarski, 6. zdravstveni, 7. izvršno redarstveni i 8. vojni. Na 16. svibnja g. 1931. drniška je op ina imala: 1. pašnjaka 32.671 hektara, 43 ara i 86 u . 2. šuma 9.069 ha, 28 a, 21 u . 2. zgrada u vrijednosti 2.410.000 dinara. Ukupna vrijednost nekretnina iznosila je 139.735.000 dinara.

8. listopada 1933. održani su op inski izbori u Primorskoj banovini. 17. rujna iste godine prire en je zbor odbornika svih mjesnih organizacija JNS. Na zboru se našlo preko 500 bira a. Govorili su: Frano Samas i Josip Gabela, radi evci, Božo Vukovi , Vlade Bibi i Dušan aki , radikali, o potrebi sloznoga nastupa na izborima. Za na elnika je predložen aktualni na elnik Adžija. Protiv njegove kandidature bili su neki Hrvati i neki Srbi. Oni su svoje ljude nagovarali na apstinenciju. Potkraj rujna izborni odbor JNS objavio je da je kandidat za drnišku op inu N. Z. Adžija, a za prominsku K. ori .

Uo i izbora objavljen je za drniške glasa e oglas: "Bira i op ine drniške! Glasujte na op inskim izborima dne 8/10. 1933. za Jugoslavensku Nacionalnu Stranku, najve u, najja u i najmo niju organizaciju u našoj državi i za nosioca kandidatske liste Nikolu Adžiju. Zašto?"

1. Zato jer je Jugosl. N. Stranka jedino njemu, t.j. Nikoli Adžiji dala svoje povjerenje i jedino njega postavila kao vo u u drniškoj op ini i nikoga drugoga. A on je oproban u narodu. Dobar je, radišan, sposoban i pristupa an u svako doba svakome bez razlike vjere, plemena i zanata...

2. Zato jer Jug. Nac. Stranka ne razlikuje Hrvata od Srbina, niti pravoslavnog od katolika... Ona ho e veliku, jaku i mo nu Jugoslaviju, pod žezlom naše juna ke nar. Dinastije Kara or evi a, u kojoj e biti svima jednako dobro, bez razlike plemena, vjere i zanata.

3. Zato jer se Jug. N. Stranka stara za težaka i za radnika svake vrste...

4. Zato jer pod vladom i upravom Jug. N. Stranke donesen Zakon o zaštiti zemljoradnika da težaka niko ne smije goniti s ku išta niti mu smije za male pare muntati ono sirotinje, ve je odre eno da pla a dugove kako može...

9. Zato jer Jug. N. Stranka velika i mo na stranka najja a u našoj državi, sa više od 300 narodnih poslanika u Narodnoj skupštini i jedino preko nje se može posti i svaka korist i dobro a izvan nje ništa.

10. Zato jer je Jug. N. Stranka velika selja ka stranka u kojoj je organizovan sav naš narod, bez razlike vjere, plemena i zanata. Ona je velika, snažna i mo na stranka svih Srba, Hrvata i svih Slovenaca, dakle svih Jugoslavena. Ona radi za slogu i ljubav našeg naroda svih vjera i plemena, ona je za dobro i veli inu Našeg Kralja, Naše Države Jugoslavije i cjelokupnog našeg naroda.

Glasujte dakle za ovu stranku i za njezinog nosioca liste Nikolu Adžiju, ako želite dobra sebi i cjelokupnom narodu naše op ine...

Na dan izbora svi na glasanje! Izvršite svoju dužnost i to e vam biti obilato uzvra eno od Jugosl. Nacionalne Stranke!

Ne slušajte tako zvanu opoziciju što vam pri a i obe ava i ne glasujte za njezine ljude! To su mali ljudi bez ikakva upliva i mo i i ne vrijede ništa. Sjetilo se nekoliko njih iz inata prema našoj narodnoj slozi i žele da obrnu sve ono dobro koje narod uživa... Ho e narod da podijele po vjeri i plemenu, da ga posvade i pokvare lijepu narodnu slogu, pa ga kasnije lakše zajašu...

Pazi se narode s kim imaš posla i kome daješ svoj glas da se kašnje ne pokaješ i da ti ne bude kasno. - Daj svoj glas samo Jugosl. Nac. Stranci i nosiocu njezine kandidatske liste Nikoli Adžiji pa se ne eš prevariti a druge sve odbaci od sebe jer ti ne žele dobra!

Živjela velika Jug. N. Stranka!

Živio Na elnik Drniša Nikola Adžija!"

Bira i su iz pojedinih sela imali glasati: Drniš I /Drniš, Varoš/, Drniš II /Tribounje, Lišnjak, Veluši , Badanj/, Tepljuh /Bio i , Siveri , Tepljuh/, Štikovo /Štikovo/, Kanjani /Kanjani, Kadina Glavica, Mio i , Otavice, Par i /, Širitovci /Bogeti , Brištani, Drinovci, Kalik, Karali , Klju , Širitovci/, Uneši /Ljubostinje, Koprno, Nevest, Cera, Sitno, Uneši , Vinovo/, Žitni /Pakovo Selo, Planjani, Sedrami , Žitni /, Kljaka /Kljaci, »avoglave, Mirlovi Polje, Mose , Umljenovi /, Ruži /Baljci, Gradac, Kri ke, Ruži /, Mirlovi Zagora /Mirlovi Zagora, Ostrogašica, Podumci, Pokrovnik, Radoni /. Bilo je 7.079 bira a, od kojih je glasalo 4.285. Na izborima je izabrano 36 vijenika i 36 njihovih zamjenika. Za na elnika je izišao, kako se unaprijed znalo, Nikola Adžija. U prominskoj je op ini bilo upisano 1.584 bira a, a glasalo ih je 1.391 za kandidata JNS Krstu ori a. Primopredaja je formalno izvršena 6. studenoga 1933. u prisutnosti "odstupaju e uprave" N. Z. Adžije kao "predsjednika" op ine i Pave Naki a i Vlade Bibi a kao lanova stare uprave, i "predsjednika" N. Z. Adžije" i Pave Naki a, Ivana Zeni a, Vlade Bibi a, Tome Živkovi a, lanova "nove uprave". Zapisnik je vodio Melko Kolombo kao op . blagajnik. Nov ano stanje 31. X. 1933. bilo je: 1. ukupni prihodi 1,779.419:70 dinara, rashodi 1,779.032:72 dinara, preti ak 387 dinara, 2. vjeresije 1,796.053:04 dinara, 3. dugovi 3,654.638:35 dinara. Nakon izbora Adžija je izjavio dopisniku zagreba kih "Novosit" 13. X. da je narod "listom" pristupio na izbore uza svu propagandu da apstinira. Kao "predsjednik" nove op . uprave ima na programu: 1. po selima otvoriti škole jer je prosvjeta uvjet napretka, a u drniškoj op ini ima samo šest pu kih škola na 48 sela, 2. unaprijediti sto arstvo jer je to glavna ekonomska baza drniških seljaka, 3. podi i šume i pošumiti gole površine kako bi seljak dobio pašu za blago i drva za loženje, 4. seljacima razdijeliti mušu i time im pove ati imutak, a op inu rasteretiti neplodna terena, 5. podi i zadrugarstvo, 6. opskrbiti Drniš i sela vodom za pi e, regulirati potok Terzibali , u Drnišu urediti stari pazar, ulice i Poljanu, otvoriti nove zahode i osnovati vatrogasno društvo. Prema Adžijinim rije ima drniška je op ina bila tada "jedna od najve ih op ina u državi". Imala je oko 30.000 stanovnika na podru ju oko 650 m2, koje je više-manje pasivno, pa se op ina svake godine mora brinuti "oko prehrane pu anstva". Budu i da su iz Knina dolazile "sve razmirice, sva uskra enja, sve mogu e zapreke za napredak i pomo Drnišu", Adžija je pokrenuo pitanje da Drniš postane kotarom. Slao je predstavnike banovini i ministarstvu, ali su njegove pokušaje osujetili zastupnici kninskoga kotara.

Oko polovice studenoga g. 1936. provedeni su u Dalmaciji slobodni op inski izbori. Potkraj listopada odabrani su kandidati za na elnike: za drnišku op inu Zvonko Alfirevi Naki , za prominsku op inu Nine ori . Prije izbora održan je u Oklaju 1. studenoga javni zbor pristaša b. HSS. Zbor je otvorio Mate Džapo iz Oklaja. Govorili su: Dr. A. Mili Štrkalj, dr. I. Jelavi , iz Drniša, Mate Šari , Ševeljevi iz Knina. O razornom djelovanju dotadašnje op inske uprave u Promini govorio je Ante ori . Za izbore u prom. op ini bilo je upisano 1.667 bira a. Trebalo je izabrati 30 vije nika. Bile su postavljene dvije liste: lista b. HSS kojoj je bio nosilac Nine ori i lista JRZ kojoj je bio nosilac Krste ori , aktualni na elnik. U drniškoj op ini bilo je upisano 8.265 bira a. Trebalo je izabrati 36 vije nika. Sudu u Drnišu bile su prikazane tri liste: 1. b. HSS kojoj je nosilac bio Z. Alfirevi Naki , 2. JRZ kojoj je bio nosilac dr. D. Miovi i 3. nezavisna lista kojoj je bio nosilac aktualni na elnik N. Adžija.

Od 1.667 bira a u Promini glasalo je 1.374 bira a. Za b. HSS i za njezina kandidata 943, za JRZ i njezina kandidata 451 glasa . Od 8.265 upisanih bira a u Drnišu glasalo je 5.282 bira a, za b. HSS i za njezina kandidata Alfirevi a Naki a 4.223, za JRZ i dr. Miovi a 354, a za N. Adžiju 405 bira a. U obje op ine pobijedila je lista b. HSS. Pobjeda na izborima izazvala je oduševljenje njezinih pristaša. 18. studenoga 1936. Drniš je bio sav u zastavama. U varoš su grnuli seljaci da estitaju novom na elniku. Trgovine su bile zatvorene, prire ena je velika povorka kojoj su stupali novi na elnik Alfirevi , b. zastupnik M. Goreta, lanovi nove op . uprave i prvaci b. HSS. Još su ve e manifestacije bile prire ene 25. XI. u prigodi preuzimanja op ine sa strane novoizabrane uprave. Mnoštvo seljaka dopratilo je lanove nove uprave do Op ine, kli u i Hrvatskoj i njezinim vo ama. U povorci je svirala hrvatska glazba i nosile se hrvatske zastave. Sli ne su manifestacije bile prire ene u Oklaju novom na elniku N. ori u i novim op . vije nicima.

Primopredaja je op . ureda bila 25. XI. 1936. u nazo nosti predstavnika stare uprave: Nine Adžije kao predsjednika op ine i Petra Lukavca kao lana uprave, a od nove uprave: Z. Alfirevi a Naki a kao novog predsjednika i Stipe Jel i a Matina, Arambaši Ante pok. Mate, Mate Ivi pok. Šimuna, Jakova Tomi pok. Marka i Petra Trive pok. Jure, lanov uprave. Zapisnik je vodio Melko Kolombo kao op . blagajnik. Nov ano stanje u kasi iznosilo je: 1. skupni prihodi 1,208.386:04 dinara, rashodi 1,201.376:87, razlika 7.209:17 dinara, 2. vjeresije dinara 2,521.271:45 /25. XI. 1936/, 3. dugovi 5,349.201:06 dinara /25. XI.

1936/. Vrijednost općinskih nekretnina iznosila je 139.585.000 dinara. Od zgrada općina je tada imala dvorazredne škole: u Bio i u, Kadinoj Glavici i u Otavicama, jednorazrednu školu u Pokrovniku, trirazrednu školu u Siveri u, dvorazrednu školu u Tribounju, dvorazrednu školu u Uneši u, trirazrednu školu i općinski dom u Drnišu.

Na početku travnja g. 1940. odstupio je prominski načelnik Nine Orić. Mjesto njega preuzeo je općinsku upravu Krste Radas, seljak iz Oklaja. Novi općinski izbori provedeni su 19. svibnja iste godine. Za izbore u drniškoj općini bile su odobrene četiri liste: 1. lista Z. Alfirevića i Nakića, 2. lista Paške Skelina, vanstranačka hrvatsko-srpska, 3. lista Milana Jovića, vanstranačka srpska, 4. lista dr. fra Petra Berkovića. Za izbore u prominskoj općini bile su odobrene dvije liste: 1. lista Krste Radasa i 2. lista Ivica Orića. U drniškoj općini bilo je 17 birališta, a broj upisanih izbornika 8.063. Za Z. Alfirevića i Nakića glasalo je 3.050, za P. Skelina 240, za M. Jovića 281, a za dr. Berkovića 431 izbornik. Svega 4.202 ili 52,11%. U općinskom vijeću u Alfierovićima Nakić dobio je 31 odbornika, Skelina 1, Jović 2, Berković 2. Svega 36. U Promini lista HSS dobila je sva 24 odbornika.

U Drnišu je nova općinska uprava izabrana 29. svibnja iste godine. Ekonomsko stanje općine bilo je ovako: 1. ukupni prihodi 2.052.741:51 dinara, rashodi 2.050.948:54, razlika 1.792:87 dinara, 2. opć. vjeresije 3.073.330:29, 3. dugovi 5.197.897:24 dinara. 10. srpnja 1940. općinsko vijeće sačinjavali su: načelnik Z. Alfirević i Nakić pok. Mate iz K. Glavice, podnačelnik Paško Živković pok. Mate iz Drniša, članovi opć. uprave: Luka Bubalo pok. Jakova iz Širitovaca, Joso Cigić pok. Joke iz Pakova Sela, Paško Brakus pok. Joke iz Tribounja, Mirko Lončar Božin iz Siverića, Mate Rajić pok. Mate iz Unešića, zamjenici članova opć. uprave: Mate Mrčela pok. Paške iz Koprna, Ivan Živković pok. Ilije iz Radonića, Nikola Mazalin pok. Jage iz Drniša, Nikola Ramljak pok. Marka iz Siverića, odbornici: Ivan Brzić pok. Jure iz Vinova, Ante Buzov pok. Ilije iz Mirlovića-Polja, Ivan Marketić pok. Šimuna iz Planjana, Marko »ule Jakovljević iz Kljaka, Nikola Grgurica pok. Ante iz Mirlovića-Zagore, Bačić Šime pok. Jure iz Umljanovića, Marko Dabro pok. Bože iz »avoglava, Mate Goreta pok. Jure iz K. Glavice, Luka Ožegović pok. Sime iz Bio ića, Ivan Štrkalj Matin iz Pokrovnika, Mile Bojić pok. Ivana iz Ružića, Toma Kulušić pok. Tome iz Ključa, Jovan Milan i »enić Pavao iz Drniša.

3. Ekonomski problemi

Stanovništvo je Drniške krajine neprestano pratila neimaština i glad. G. 1928. suša je bila uništila oko tisuću vagona kukuruza. Veliki led zimi g. 1928-1929. donio je glad i blagu. Mnogi su vlasnici bili prisiljeni da ga prodaju da bi sebi pribavili potrebnu hranu. Neki su u pomanjkanju blaga morali prodavati pojedine komade zemlje. U travnju 1929. rudnik "Monte Promina" organizirao je fond za prehranu siromašnih Siverića, Tepljuha i Bio ića i otvorio kuhinju u kojoj su dobivali hranu oko 70 gladnih. U svibnju iste godine ljudi su u Zagori bili ostali bez ikakve hrane. Da im kako tako pomogne, općina je otvorila radove na seoskim putovima: državna cesta - Mirlović - Radonić - Unešić. Za devetsatni rad muškarci su primali 20-24 dinara, ženske 16-20 dinara. U Promini je zimi 1928-1929. mnogo blaga pokrepalo. Ljudi nisu mogli prodati vino i prezaduženi nisu mogli otplaćivati visoke kamate na uduženi novac. U ljetu 1929. u nekim su selima ovce krepavale od ospica pa su seljaci i s te strane mnogo štetovali.

U Petrovu polju este suše, crvi »ikola nanosili su velike štete usjevima. Tako je g. 1930. bilo uništeno oko 100 jutara kukuruza potpuno, a oko 500 jutara preko polovice /2/3/. Na početku srpnja iste godine grad velik kao orah uništio je ljetinu u nekim selima, osobito u Bio i u, Mio i u i Tepljuhu. Križani kao najizloženiji poplavi »ikole, obrađivali su se vlastima da se »ikola jednom regulira. G. 1930. ban je obećao deputaciji da će se poduzeti potrebni radovi, ali do toga nije došlo. Općina, iako siromašna, morala je za prehranu pučanstva izdvajati svake godine stanovite svote novca. G. 1929. svaki je mjesec trošila za siromahe oko 10.000 dinara. U samom travnju izdala je u tu svrhu 50.000 dinara. U travnju zatražila je od nadležnih vlasti četiri vagona kukuruza i dva vagona krumpira za sjeme. Vršila je i radove na išćenju »ikole, ali zbog pomanjkanja financija, ne koliko je bilo potrebno. U travnju započela je radove na atrnjoj u Koprnu, u svibnju završila radove na vrelu Bio i u. Rudniku "Adriabauxit" ustupila je u Tribounju općinsko zemljište za 200 tisuća dinara s namjerom da tim novcem u istom selu sagradi školu.

G. 1931. u Promini su zakasnili radovi u polju zbog estih kiša i gripe. U svibnju velik broj ljudi bio je nezaposlen. Da se smanji nezaposlenost, vlada je odobrila 140 tisuća dinara za izgradnju mosta preko Krke kod Manojlovca. Iste godine u cijeloj Drniškoj krajini ljetina je podbacila. Zbog glada i žeđe mnogo je blaga uginulo. Rudnici su reducirali broj radnika na rudnicima. Ban je bio zamoljen da pučanstvu pruži

prigodu za zaradu na dovršenju ceste Siveri -Lemeš, ali molba se nije ostvarila. G. 1931. potrebe drniških op inara bile su velike. U Drnišu je trebalo podi i zgrade za pu ku i gra ansku školu, urediti kanalizaciju, trotoare, klaonicu, javni zahod, vodovod, stari pazar, potok Terzibali i preko njega sagraditi dva mosta. U najve em broju sela trebalo je podi i šk. zgrade i otvoriti škole, iskopati ili urediti bunare i izvore, popraviti stare putove i nove u initi, puste terene pošumiti, podi i rasadnike, razviti marvogojstvo, poraditi oko higijene stanovništva, regulirati »ikolu od izvora do Drniša. Drniš koji je neko slavio "kao napredan i bogat varoš" nalazio se tada "u zapuštenom stanju". Uzrok je tomu bio što "od prevrata nije u ni em dobio jedne ja e potpore, niti mu se posvetila bud kakva pažnja oko ekonomskog unapre ivanja, a niti je kakvom ustanovom okoriš en".

U Pokrovniku je g. 1932. zauzimanjem u itelj Bege bila otvorena dje ja kuhinja u kojoj su šk. djeca dobivala besplatno topli obrok. Do toga je došlo, što gola, bosa i gladna nisu redovito poha ala šk. nastavu. Kuhinja je otvorena na molbu u itelja Bege uz pomo drniške op ine, Crvenoga križa i nekih dobrotvora. G. 1933. problemi drniških op inara bili su isti kao i g. 1931. Na po etku g. 1934. u nekim selima svinjska je kuga uništila više stotina svinja, a u nekima epidemija je inila da pokrepa više tisu a peradi. U brdskim predjelima vukovi su poklali velik broj ovaca.

Vojska je, da prisko i u pomo pu anstvu, u velja i g. 1934. odredila od seljaka otkupiti svu zob. Op ina u Drnišu i Kninu imale su posvjedo iti koliko koji seljak ima zobi za prodaju. Me utim, obje su op ine izdale fiktivne potvrde na temelju kojih su neki trgovci prodali vojsci zob kupljenu u Bosni i Srijemu. Zbog toga bili su uhi eni neki inovnici, trgovci, seoski glavari, drniški na elnik Adžija i kninski V. Pokrajac. Na optuženi koj klupi našlo se 46 optuženika. Potkraj g. 1934. drniška je op ina bila "jedna od najzapuštenijih" op ina u sjevernoj Dalmaciji. Trebalo joj je "najmanje 20 školskih zgrada", više atrnja za vodu, zadržna konoba za vino, 2-3 zgrade za sušenje 40-tak vagona smokava, rasadnik bajama za pošumljavanje goleti. Trebalo je prisiliti rudnike da joj pla aju porez za izvor ruda e koji su izbjegavali pla ati. Nekim selima trebalo je pružiti hitnu pomo jer su usljed grada pretrpjela neka oko 400.000, a neka oko 350.000 dinara štete.

Problem regulacije »ikole bio je aktualan i g. 1935. jer je »ikola svojim poplavama nanosila velike štete usjevima i bila leglo malarije. Problem se mogao riješiti kulukom uz pomo banske uprave i op ine. Zbog redukcije rada velik je broj radnika na rudokopima ostao bez posla. Mnogo je blaga pocrkalo od sto nih bolesti. Ljude je mu io problem prehrane. Bili su prisiljeni prodavati blago koje im je bilo potrebno da se prehrane. Naro ito je ljudima u Zagori u ljetu g. 1935. bilo potrebno kruha, vode i rada jer im je suša uništila gotovo svu ljetinu. To ih je navelo da 4. kolovoza 1935. osnuju u Uneši u Potroša ku zadrugu, u koju se odmah u lanilo do 300 seljaka. Za predsjednika je zadruga bio izabran fra Frano Bori , župnik u Nevestu. Ni problem nije bio time posve riješen. Narodu je u Zagori i dalje trebalo kruha i vode, tako da je u prosincu iste godine moralo 1.200 siromašne djece iz Zagore po i u sjevernu Hrvatsku da se prehrane.

Bilo je nepravilnosti o raspodjeli hrane koju su državne vlasti slale gladnom pu anstvu. U studenome g. 1935. na primjer. od 10 vagona kukuruza drniška je op ina kao najprostranija i najsiromašnija dobila 3 vagona, prominska 1 vagon, a kninska 6 vagona, iako je ljetina u drniškoj op ini podbacila za 75%, a u kninskoj ni za 25%, iako je, prema uputama vlasti, trebalo hranu podijeliti najprije "najsromašnijima, bez razlike vjere, narodnosti i politi kog mišljenja".

U svibnju g. 1936. prominska je op ina apelirala vlastima da se izgradi vodovod od Lukara do Oklaja kao prijeko potreban, osobito u ljetnim mjesecima, a u lipnju iste godine da se nalije vodom atrnja u Puljanima koju su sami seljaci izgradili. Stalna bijeda i neishranjenost pu anstva prozrokovala je tuberkulozu. Da se tomu zlu dosko i, neki su predlagali da se pu anstvo preseli u plodnije krajeve, drugi da se u Zagori podigne industrija, da se podizanjem sto arstva i uzgojem kultura koje mogu u Zagori uspjevati, omogu i ljudima pristojan život u Zagori. Prof. Stjepan Filipovi je predlagao da se Petrovo polje uredi za natapanje i da se uz žitarice u njemu sije riža i sadi pamuk. Tako bi, po njegovu mišljenju, Petrovo polje postalo "pravi Misir gdje bi moglo da živi u obilju 50 do 60 hiljada duša". Jedan je drugi ekonomski stru njak predlagao da se u Zagori iskopa potreban broj bunara, posadi krmna hrana, razvije vo arstvo, peradarstvo, sto arstvo i uzgoj maslina, otvore pu ke i ekonomske škole i tako pomogne njezinim stanovnicima.

G. 1936. postojale su: u Drnišu "Hrvatska selja ka zadruga", u Gracu "Hrvatska pu ka blagajna" i u Promini "Prominska vinarska zadruga". U Drnišu je prije g. 1931. postojalo "Trgova ko obrtni ko udruženje". 30. listopada 1931. mjesto njega osnovano je "Udruženje trgovaca i ugostitelja". Prvi mu je

predsjednik bio Dušan Miović, drugi Roko Šarić (1935-1940). Za Šarića u udruženju nije bilo sloge i discipline. Neki su optuživali Šarića da je digao cijene živežnim namirnicama na štetu sirotinje, o čemu se raspravljalo na sjednici od 3. travnja 1937. Neki su privatnici pod izlikom prodaje svoga vina, prodavali tu i vino i tako nanosili štetu ugostiteljima, na što su se oni potužili na elniku trgovačkog odjeljenja Banske uprave.

"Hrvatska seljačka zadruga" koja je u Drnišu bila osnovana g. 1924. ve g. 1929. bila je pred likvidacijom. Na početku g. 1929. imala je samo devet članjenih zadrugara, na kraju te godine samo dva zadrugara. Na glavnoj skupštini Zadruge 21. srpnja ustanovljeno je da se nalazi pred materijalnom i moralnom katastrofom pa je Marko Nakić kao ravnatelj Zadruge predložio "da se Zadruga likvidira i briše iz zadružnog registra kao zadruga". Zadruga je prema njezinu Zapisniku konačno bila brisana iz sudbenog zadružnog registra u travnju 1931. Zadruga je ovlastila pri tome pojedine članove i više njih da "na svoje ime preuzmu sve aktive i pasive". U Drnišu je na početku g. 1931. bila osnovana i "Kreditna zadruga s. n. j. Drniš". »Članovi su prve uprave bili: Pave Nakić (predsjednik), Petar S. Uroda (potpredsjednik) i Vjekoslav Nakić. Nadzorni odbor sačinjavali su: Jere Gašparić, Niko Mijanović i dr. Ante Miličević Štrkalj.

U Promini je od 1922. postojala "Prominska seoska blagajna". G. 1929. bio je raspisan natječaj za novo mjesto Blagajne. Iz Zapisnika se razabire da su se za to mjesto natjecali Marko Gojčić i Matin i Marko Validžić Matin, i da je u natječaju pobijedio Gojčić. Iz Zapisnika župnoga ureda u Gracu vidi se da je tadašnji gradski župnik fra Lujo Plepel nastojao da pomogne svojim župljanima u ekonomskom i kulturnom pogledu. G. 1936. naručuje navrtke iz rasadnika u Ljubuškom. Njegovim nastojanjem je iste godine navrtno na rašeljke oko 4.000 trešanja i višanja. G. 1937. i 1938. traži od drniške općine, seoskog agronoma u Kninu i Poljoprivrednog odjela u Splitu sadnice raznih vrsta voćaka i bikove za rasplod. G. 1939. njegovim zauzimanjem osnovana je u Gracu "Poljoprivredno-stočarska zadruga". Zadruga je poslovala sve do rata. Bavila se vojarstvom, pčelarstvom, uzgojem plemenitije pasmine krava i ovaca i nabavljala plugove i druge alatljike za obrađivanje polja. Župnik je uspio da se na njegove iste molbe uredi seoski putovi po gradu kojemu župi, da se uredi "Beračeva lokva" i pretvori u cisternu za ljude. Nije uspio da se u Gracu, Ružiću, Mosevu, Umljanoviću sagrade školske zgrade i otvore pučke škole, iako je isto molio nadležne ustanove da se škole otvore.

U prosincu g. 1937. likvidiran je spor između prominske općine i državnoga erara. Pri gradnji hidrocentrale "Manojlovac" društvo "La Dalmatienne" oba su se seljacima za zemljište ustupljeno za stupove isplatiti 25.000 dinara i za 30 godina davati dnevno 250 kilovati sati struje koja se imala upotrijebiti za pogon projektiranog vodovoda i rasvjetu sela. Za punih 30 godina pitanje je konačno riješeno potkraj g. 1937.

U kolovozu 1937. počinu su pripremni radovi na izgradnji zagorskoga vodovoda. Temeljni kamen pumpne stanice na Pokrovniku blagoslovio je 3. listopada šibenski biskup dr. J. Mileta uz asistenciju don. Areše Zorića i franjevačkih župnika Mirlovića, Unešića, Nevesta i Konjevrata a u nazovnosti ministra građevinarstva dr. Marka Kožula bana dr. Jablanovića i drugih predstavnika vlasti. Radnici, zaposleni na vodovodu, 12. lipnja 1938. pristupili su HRS. U upravni odbor bili su izabrani: Ivan Štrkalj (predsjednik), Nikola Copić (potpredsjednik), Šime Aleksić Ivanov (tajnik) i Ante Lucić (pok. Mate blagajnik). U kolovozu iste godine na zahtjev radnika bile su povišene nadnice i skraćeno radno vrijeme.

Šteta su radove na vodovodu izvodili zakupnici. No zbog sporova između njih i radnika, Banovina je preuzela radove u svoju režiju. Prvi proračun za vodovod iznosio je 22 milijuna dinara. G. 1940. bio je odobren kredit od 2.800.000 dinara. Na početku svibnja te godine bilo je zaposleno 600 radnika. Radovi su se izvodili istovremeno na jezeru Torak, pumpnoj stanici u Pokrovniku, na rezervoarima na Midenu i kod Perkovića Slivna. U kolovozu g. 1940. stupilo je u štrajk preko 400 radnika tražeći povišenje nadnica od 3-4 dinara na 5 dinara. Radovi se bili zastali i zbog nesuglasica između sela Pokrovnika i Radonića. Na početku studenoga iste godine postavljene su bile vodovodne cijevi od brda Mideno do brda Kameno i proglašena licitacija za izgradnju pumpne stanice uz jezero Torak. Na početku travnja 1941. izvršeno je pokusno puštanje vode i time su radovi na vodovodu bili završeni.

Mnogi su ljudi pretrpjeli materijalne štete usljed požara. U svibnju g. 1936. izgorjela je do temelja kuća Tome Vukorepe (pok. Mate). Šteta je bila procijenjena na 50.000 dinara. U noći između 22. i 23. kolovoza 1937. izgorjela je kuća i gostionica Mate Novakovića u Drnišu. Između 18. i 19. svibnja 1938. izgorjela je u Tribounju kuća Ante Brakusa koji je u toj prigodi zadobio nekoliko opekline, a njegov kćer i jaš od opekline preminuo u kninskoj bolnici. Usljed požara u kolovozu iste godine izgorjele su u centru Drniša

tri stojne kuće Ive i Jose Mijanovića. Požar je zahvatio bio i dućan Ivana Samardžije koji se nalazio u prizemlju jedne od njih. Prvih dana veljače 1939. izgorjela je kuća postolara Ante Turkovića. Nekoliko dana poslije toga izgorjela je kuća Mate Skelina, poslovoće u filijali trgovine braće Turko iz Knina. Prvih dana ožujka iste godine izgorjeli su dućan i skladište Nikole Samardžije u Drnišu. Prvih dana srpnja izgorjela je u Siveriću kuća Frane Lilića. U noć između 26. i 27. ožujka 1940. buknuo je požar u kući N. Adžije. Požar mu je uništio biblioteku i veliku količinu vina i rakije. Sve izgorjele kuće i skladišta bili su osigurani. Jedino nije bila osigurana kuća Mije Grabića koja se nalazila u kući i Mate Skelina.

4. Rudarski radnici i njihovi problemi

Rudari prije g. 1933. nisu bili organizirani. Oko polovice listopada te godine održali su u kinu "Biograd" u Drnišu veliki zbor. Predsjedao mu je Ivan Matić Ivanov, tajnik Saveza rudarskih radnika. Glavni je govornik, Bogoljub Turić, pozvao radnike da se organiziraju i da sami izaberu svoje predstavnike za upravu "Bratimske blagajne" i protumačio značenje izbora za Radničku komoru. Na izborima bile su dvije liste, lista URS i ORS. Na prvoj listi bio je kandidat za člana Radničke komore Ante Milovac, na drugoj Marko Bukarica i Bože Vukušić.

Uvjeti u rudnicima bili su za radnike nepovoljni, osobito u rudnicima "Monte Promine". Tako radnici "Monte Promine" nisu smjeli imati svoje organizacije. Osamsatno se vrijeme rada nije poštovalo. Prekovremeni rad nije bio bolje plaćen. Nedjeljni odmor od 36 sati nije postojao. Radnici nikada nisu znali koliko su zaradili. Isplata se radnika nije vršila u određenom roku. Za manje prekršaje bili su kažnjavani novčanom kaznom ili otpuštanjem s posla. Radnička je bolnica bila premlena za radničke potrebe. Liječenje je radnika i njihovih obitelji ovisilo je o poduzeću, a ne o liječniku i potrebi bolesnika. Nadglednici su bili bolje plaćeni nego u drugim poduzećima da se mogu preko njih iskorištavati radnici. U rovovima je bila slaba zaštita od odrona i otrovnih plinova. Radnici koji su se nalazili u vodi, velikoj vrućini i ne istu zraku morali su raditi osam sati kao i ostali radnici. Nedjeljni rad nije bio bolje plaćen. Radnici nisu dobivali godišnji doplatka kao drugdje. Oboljeli radnici nisu se prebacivali na lakši posao nego su bili otpušteni s posla. Nadnice su bile relativno veoma malene /8-20 dinara/. Postupak prema radnicima bio je inkvizitorski. Radničke povjerenike, koje je predviđao zakon, poduzeće nije priznavalo. Sve te okolnosti navele su radnike u rudniku na Širitovcima da 25. VII. 1934. stupe u štrajk, traže i povišicu plaća i bolje radne uvjete. Pitome su se pozivali na boksitne rudnike u Tribounju, gdje su radnici bili bolje plaćeni i bili povoljniji radni uvjeti. "Monte Promina" je na to otpustila s posla 87 radnika i pokušala preko svojih agenata slomiti štrajkaše. Imala je upliv na drnišku općinu jer je jedan njezin prisjednik bio kod nje inovnik. Poduzeće je bilo bez obveze da općini plaća godišnju taksu i da joj daje badava struju za javnu rasvjetu. Tako općina, koja je bila u milijunskom dugu, nije imala nikakve koristi od rudnika. Od rudnika imalo je korist poduzeće i vlasnik "kantine" na Siveriću.

Radnici su ustrajali u štrajku i uputili delegaciju banu s predstavkom u kojoj su iznijeli razloge štrajka. Posredovanjem Radničke komore i političkih vlasti štrajk je likvidiran 27. kolovoza 1934. Upravitelj je rudnika obećao udovoljiti radničkim zahtjevima i primiti otpuštene radnike na posao, ali ne odmah nego postupno. Zanimljivo je da je toga dana izjutra poginuo na Veluši u tajnik Saveza rudarskih radnika Ivan Matić, koji je imao zastupati štrajkaše na mješovitoj konferenciji. Poduzeće je navodilo kao uzrok smrti pogodak groma. Međutim, prema iskazima svjedoka, toga jutra u Veluši nije bilo ni grmljavine ni gromova. Budući da je uprava rudnika u njemu gledala "svog najvećeg protivnika", ljudi su bili uvjereni da je bio nasilno ubijen (xx), pogotovu kad je Okružni sud u Šibeniku odbio zahtjev pokojnikovih roditelja da se leš ponovno ispita i umorstvo razjasni. Isto tako i Apelacioni sud u Splitu.

Uvjeti rada u rudnicima "Monte Promina" kao da se nisu poboljšali: 23. X. 1934. u Siveriću je ugljen zatrpao dva radnika /Nikolu Maleševića i Filipa Grčića/, od kojih je jedan poginuo, a drugi izvučen jedva živ. U Veluši u je 2. studenoga iste godine teže ranjen radnik Ante Juric Antin, dok je sutradan, 3. studenoga, poginuo radnik Marko Šuman pok. Frane. Tako je u jedanaest mjeseci u rudnicima "Monte Promina" životom stradalo osam rudara, a više njih teže ili lakše bilo ranjeno. Radnici su kao uzrok tomu navodili: manjak vremena i materijala da se osigura rad, zahtjev da se izbací određeni broj vagona ugljena, strah od otpuštanja s posla u slučaju pritužbe ili traženja da se radnici osiguraju.

»este nesreće navele su Radničku komoru u Splitu da formira komisiju koja će ispitati uzroke tih nesreća. Komisija je u prosincu g. 1934. pregledala rudnike: Veluši, Širitovci i Siverić i ustanovila: 1. da rudari nisu opskrbljeni propisnom obućom, 2. da sprave za osiguranje radničkih života nisu bile dovoljne, 3. da eksplozivom više puta rukuju nestručni radnici, 4. da radna mjesta nisu dovoljno zaštićena, 5. da je

ventilacija u rudniku na Siveri u manjkava, 6. da su radni ke nadnice niske, 7. da "Kantinu" treba dokinuti ili da rudari u njoj mogu nabaviti samo živežne namirnice, 8. da zapošljavanje radnika ispod 16. godina treba svesti na minimum, 9. da treba prije svega posvetiti pozornost sigurnosti radnika, onda produkciji ugljena, 10. da uprava rudnika ne prije i osnivanje radni kih sindikata i biranje radni kih povjerenika.

Uza sve te konstatacije, nadnice su na rudniku "Monte Promine" ostale i dalje niske. To je inilo da je 400 rudara na Siveri u 2. velja e 1935. demonstrativno napustilo rad i stupilo u 24-satni štrajk. Poduze e je na to otpustilo s posla pet radnika i obe alo udovoljiti radni kim zahtjevima. Posredovanjem Radni ke komore otpušteni su radnici primljeni na posao, dok je komisija pregledala šest rudnika u okolici Drniša i svoja zapažanja priop ila Ministarstvu šuma i ruda i Banskoj upravi u Splitu. Javnost za njih nije doznala. Uprave radnika i dalje nisu dovoljno posve ivale pozornosti životima rudara. U prosincu g. 1935. radnik Mile Bitunjac iz Kir aka bio je teže ranjen u rudniku "Adria Bauxit", a radnik Špiro Mir eta iz Mio i a izgubio je život u rudniku "Monte Promina" na Siveri u. Prvih dana svibnja 1936. g. u rudniku "Kontinental" bio je teže ranjen radnik Šime Tarle iz Veluši a. Potkraj istoga mjeseca u Siver u je radniku Mati Goreti vagoneta slomila lijevu ruku. Na po etku lipnja iste godine teže je bio ranjen Niko Kosor pok. Ivana od eksplozije mine. 8. srpnja radnik Paško Svetina pok. Mate pao je s visine od 6 metara i dobio više ozljeda po cijelome tijelu. U istom rudniku je 24. kolovoza radnik Šime Marin pok. Šime bio teže ranjen u glavu. Na po etku studenoga radnik Duji Marko Stipanov iz Razvo a usljed pada s vagoneta zadobio je teže povrede glave i tijela.

Radnici su više puta bili u neizvjesnosti s obzirom na trajanje zaposlenja. Poduze a su zapošljavala i otpuštala radnike prema svojim potrebama. Tako je poduze e "Kontinental" u velja i g. 1936. otpustilo 270 radnika jer "usljed valutnih ograni enja" nije moglo do i "do svojih potraživanja koja ima u Njema koj" u koju je "nekoliko godina uzastopce" liferovalo "velike koli ine bauxitne ruda e". Nekako u isto doba obaviješteni su radni ki povjerenici "Monte Promine", "Adriae Bauxita" i "Kontinental" da je na osnovi radni ke ankete donesen zaklju ak da se donese zakon o spre avanju radni kih nesre a, o zaštiti radnika i o minimalnim radni kim pla ama. U svezi s rješavanjem radni kih pitanja održan je radni ki sastanak u Drnišu u prvoj polovici ožujka 1936. Predsjednik HRS Ante Miji govorio je pred više stotina radnika. Me utim, nakon njegova govora vlasti su raspustile sastanak. Sastanak se tada održao u Siveri u i na njemu izabrana "uprava sekcije Hrvatskog radni kog saveza". Na po etku svibnja iste godine HRS je pozvao sve radnike drniških rudnika da 17. svibnja do u u Drniš ili u Siveri i u lane se u HRS. No, tek je 8. prosinca g. 1937. osnovana u Drnišu podružnica HRS-a. Preko 800 radnika pristupilo je organizaciji. U prvu upravu ušli su: Ante Marin kao predsjednik, Marko Marin kao tajnik i Niko Marin kao blagajnik.

Poduze e "Adria Bauxit" g. 1936. došlo je u sukob s prominskim seljacima i s drniškom op inom. Kad vlasnici privatnih kamiona nisu htjeli prevoziti ruda u iz Promine do željezni ke pruge u Veluši u, javili su se seljaci sa svojim kolima. Nato je došlo do sukoba izme u vlasnika kamiona i seljaka. Poduze e nije seljacima platilo ugovorene nadnice. U oba slu aja morala je posredovati nadležna vlast. Isto poduze e nije isplatilo op ini ugovorenu taksu za izvoz ruda e pa je nova op inska uprava na elu s na elnikom Zvonkom Naki em Alfierevi em zaplijenilo poduze u 200.000 dinara, zbog ega je spor došao pred sud. U rudnicima su i dalje stradavali radnici. U sije nju g. 1937. srušio se u jamu duboku 8 metara naglednik Ivan Radeljak i slomio lijevu nogu. U istom rudniku "Adria Bauxit" survao se s vagonetom Niko »upi pok. Ante i smrtno stradao. Nekako u isto vrijeme smrtno (xx) su stradali u "Kontinentalu" radnici: Marko Vukuši , Marko Duvan i i Mile Kragi . Prvih dana travnja g. 1937. usljed eksplozije mine teže su bili ranjeni Lazo Raji pok. Nikole i Mile »ulina pok. Ante u rudniku "Adria Bauxit". U istom rudniku na po etku je svibnja mina odnijela prste lijeve ruke. 10. srpnja iste godine Ivan Kosor Milin prignje en vagonetom na rudniku "Kontinental" izgubio je dva rebra. Oko polovice listopada ugljen je usmrtio Ljubu Lili a Josipova na Siveri u. Na 29. studenoga na Promini je na en mrtav Šime Mudri , blagajnik "Bratimske blagajne". Prva lije ni ka komisija je ustanovila da je umro usljed kljenuti srca, a druga da je ubijen (xx) iz lova ke puške. U istome mjesecu je radnik Mile Milovac izgubio lijevu ruku do lakta usljed eksplozije kapsule. Na po etku travnja g. 1938. po inio je samoubojstvo mehani ar Luka Mrše nakon otpuštanja s rudnika "Kontinental". Na po etku lipnja iste godine u rudniku "Kontinental" zadobio je više težih povreda rudar Mate Andabaka iz Badnja. Prvih dana srpnja u "Monte Promini" smrtno je stradao radnik Josip Ponjevi Antin. Potkraj istoga mjeseca fizi ki su napali u Drnišu B. Jovi i D. Njeguš Antu

Bili a, predsjednika mjesnog HRS. A oko polovice studenoga 1938. zadobio je teže ozljede Petar Punoš iz Kri aka u rudniku "Kontinental".

I u g. 1939. bilo je više nesre a u rudnicima. U sije nju su u rudniku "Monte Promina" bili teže ozlije eni inž. Jermol i radnik Mate Goreta. Potkraj svibnja Frani Mrši su vagoneti prešli preko noge. U srpnju je u rudniku "Adria Bauxit" Ivanu Stani u ruda a zgnje ila nogu tako da ju je morao amputirati. 3. kolovoza je radniku "Kontinentala" Joki Marinu mina raznijela obje ruke. U studenome u istom rudniku Mate Brakus pok. Ivana zadobio je više ozljeda i prijelom lijeve noge...

Na po etku velja e g. 1938. održana je u Drnišu skupština podružnice HRS-a, sekcije za rudarske radnike, zaposlene kod "Kontinentala". Sa skupštine upu en je "još jednom" poziv poduze u "da poboljša radne uslove, naro ito u pogledu nadnica radnicima zaposlenim u rovovima". Nakon neuspjelih pregovora 450 radnika stupilo je 7. velja e u štrajk. Malo poslije stupili su u štrajk i radnici ugljenokopa u Dubravicama kod Skradina. U korist radnika "Kontinentala" posredovalo je "sresko na elstvo" u Kninu i Inspekcija rada u Splitu. Na inicijativu drniške op ine oko polovice ožujka po eli su pregovori za likvidaciju štrajka. Štrajk je kona no likvidiran prvih dana travnja g. 1938. sporazumom prema kojemu e kopa i imati nadnicu od 32 dinara, mladi kopa i 28, voza i i trpa i 26, vanjski radnici 24, a ista i 19 dinara.

Na po etku g. 1939. "Adria Bauxit" otpustila je s posla 200 radnika zbog smanjena posla. I "Monte Promina" je u drugoj polovici iste godine otpustila 500 radnika zbog istig razloga. Bila je bojazan da bez posla ostane još 500 radnika zbog prijevoznih previsokih troškova. Iz straha da ostanu bez posla, radnici su iz Tribounja 17. sije nja tražili od "Kontinentala" da na poslu ostanu i da se na posao primaju prvenstveno ljudi iz njihova mjesta. Kad im to nije bilo udovoljeno, napali su inžinjera tako da su morali posredovati žandari. U rujnu 1939. na boksitnim rudnicima bilo je reducirano oko 500 radnika zbog zastoja u izvozu boksita.

U studenome g. 1939. radnici su "Monte Promine" tražili povišicu pla e. Poduze e im je nudilo povišicu od 10%. Me utim, radnici su odbili ponudu i zatražili od uprave rudnika da se iz poduze a ukloni inž. Wonko zbog neprijateljskog stava prema hrvatskim radnicima kao i prema hrvatskom narodu uop e, i ako se to ne u ini, zaprijetili su da e stupiti u štrajk. Pokretom radnika rukovodio je predsjednik središnjice HRS-a narodni zastupnik A. Pe nik. Zbog odlu na stava radnika pla e su im bile povišene za 20-40%, a dobili su uz to i druge "poboljšice".

U studenme g. 1940. drniški su radnici radili "punom parom". Bilo je zaposleno oko 2.000 radnika: u "Kontinentalu" i u "Adria Bauxitu" 900, a u "Monte Promini" u Siveri u i Veluši u preko 800. "Monte Promina" je ponovno bila otvorila ugljenokop u Širitovcima. Oko 1.000 radnika bilo je zaposleno u Lozovcu i Šibenskoj Crnici. Usljed poskupljenja živežnih namirnica, rudari su "Monte Promine" i "Dalmacije", organizirani u HRS-u na po etku g. 1941. zatražili povišicu pla e. Kad do sporazuma s poduze ima nije došlo, stupili su u štrajk i spor predali Radnom sudu, koji je za sve kategorije radnika zatražio povišicu od 7 dinara po nadnici. Izme u radnika i poduze a posredovala je Rudarska inspekcija iz Splita i "sreski na elnik", pa Radni ka komora, ali za više vremena spor nije bio likvidiran.

Položaj je drniških radnika bio nezavidan. Rudnici se nisu brinuli za otvaranje odmarališta za oporavak radnika, ni domova i zabavišta za njihovu djecu, ni za prosvjetu radnika otvaranjem itaonica i škola. Nisu probijali putove kroz sela i zaselke u kojima se kopao ugljen ili boksit. Sve zgrade koje su podizali bili su privremenoga karaktera. Na radni ke štrajkove i prigovore malo su se odazivali, jer su imali zaštitnike u državnoj i op inskoj upravi. Tako su poduze a s pomo u jeftine radne snage dolazila do velika profita.

Radni ke su pla e bile takve da nijedan radnik nije mogao svojom pla om uzdržavati sebe i obitelj. Na sre u svaki je od njih imao kakav-takav posjed. No ti posjedi tražili su od njih da nakon osamsatnog rada u rudnicima oru, kopaju, siju i žanju itd. na mršavim njivama. Stambene su prilike radnika bile primitivne. O nekoj higijeni nije se moglo ni govoriti. Zbog velika truda, slabe ishrane, nehigijenskih uvjeta života mnogi su lanovi radni kih obitelji pobolijevali od tuberkuloze, tifusa, šarlaha, tako da je u radni kim obiteljima bio velik mortalitet. Kad bi radnici prestali raditi, velik broj radnika je ostajao nasred puta. Nitko se za njih nije brinuo pa su bili prisiljeni da traže rada i kruha u drugim krajevima domovine ili u inozemstvu.

5. Jugoslavenski sokol

Na godišnjoj skupštini "Sokolskog društva Drniš" održanoj 27. siječnja 1929. izabrana je nova uprava društva: dr. Filip Maruši /starješina/, dr. Ivan Buljan /1. zamjenik/, Milovan Opara /2. zamjenik/, Slavko Frani /tajnik/, Ivo Zeni, »edo Montana i Miljenko Grabi /blagajnici/, Vjeko Svetec /prosvjetar/, Miljenko Grabi /gospodar/, Ivo Zeni /matrikar/, Ivan Miji /na elnik/, Zlatka Krelja /na elnica/. Odbornici: M. Kravar, T. Mudronja, D. Jeluši, S. Jovi, zamjenici: I. Cota i I. Skelin, revizori: J. Urši, M. Njeguš, zastavnik N. Dereta, zamjenik T. Živkovi. Zamjenici na elnika i na elnice: J. Širini i V. Mudronja.

Zakonom od 5. prosinca 1929. ukinuta su sva dotadašnja sokolska i orlovska društva i osnovan "Sokol Kraljevine Jugoslavije". Zakon su potpisali: kralj i ministri prosvjete, vojske i mornarice i uvar državnog pešaka. Na osnovi toga Zakona Šibensko-zadarska župa na početku ožujka g. 1930. imenovala je drniškom Sokolu novu upravu: dr. F. Maruši /starješina/, M. Opara /zamjenik starješine/, V. Svetec /prosvjetar/, H. Mudronja /na elnik/, Zl. Krelja /na elnica/, S. Frani /tajnik/, »edo Montana /blagajnik/, N. Adžija, T. Mudronja, M. Kravar, D. Jeluši, J. Ursi, M. Naki, N. Miji i inž. S. Vučetić /odbornici/, A. Vilić i, P. Miji, M. Letica /revizori/, A. Kamenarović i P. Volari /zamjenici/. Na skupštini je govorio starješina Maruši o ciljevima sokolstva i stvaranje jedinstvenog "Sokola Kraljevine Jugoslavije" pozdravio kao velik događaj.

Nakon preustrojstva drniški je Sokol bio veoma aktivan. To se posebno očitovalo u organiziranju priredbi i vanjskim proslavama državnih blagdana: Ujedinjenja /1. XII./, kraljeva rođendana /17. XII./, rođendana kraljice Marije /9. I./ i prestolonasljednika Petra /6. IX./. Sokolaši sudjeluju korporativno na "blagodarenjima", u povorkama kroz Drniš, prigodnim predavanjima i akademijama. Na Ujedinjenje /1. XII./ svake godine održavale su se svečane sjednice društva, poslije kojih bi novi članovi polagali zakletvu.

Siverićki Sokol dobio je novu upravu 15. veljače g. 1930. Načelnik joj je kao starješina bio inž. Jermol. Za njega je bio dovršen sokolski dom na Siveriću. Na početku g. 1931. društvo je brojilo 49 članova. Administrativno i financijski je dobro stajalo, zahvaljujući Ivanu Zeniću i blagajniku Firmu.

U lipnju g. 1931. drniški i siverićki sokolaši sudjeluju na sokolskom sletu u Splitu. Među muškima "mlađe kategorije" natjecali su se: Drago Živković, Drago Lončar, Živko Jovanović, Petar Radeljak, Jašo »olović, Daslav Mudronja, Žarko Kalik i Vujadin Beader, a među muškima "starije kategorije" Ante Meštrović. Jedni i drugi postigli su 8. /zadnje/ mjesto. Od ženskih "mlađe kategorije" sudjelovale su: Anka Bilem, Slavka Reljić, Marija Budiša, Milka Smuđa i Smiljka Volarić i postigle 3. /zadnje/ mjesto. Na godišnjoj skupštini, održanoj 24. siječnja 1932. drniški je Sokol dobio novu upravu: Za starješinu je potvrđen N. Adžija. Za njegovu zamjenika bio je izabran D. Jeluši, ljekarnik, za prosvjetara dr. F. Maruši, za načelnika M. Naki, a za načelnicu V. Mudronja.

Sokolski pjevački zbor pod vodstvom Šime Mudrića nastupao je na svim svečanim akademijama društva. 13. prosinca g. 1931. održao je i uspješni koncert u Drvaru. 16. siječnja g. 1932. Sokol je priredio veliki ples u korist siromašnih drniških građana. Priredbu je otvorio starješina Adžija u nazočnosti predstavnika šibenskog i kninskog Sokola.

U prigodi 30. obljetnice osnutka Hrvatskoga sokola u Drnišu, 10. rujna 1933. priređen je u Drnišu veliki sokolski slet. Iz Šibenika je za tu prigodu stiglo posebnim vlakom svečano članstvo Šibenskog Sokola. Iz Splita su bili pozvani svi članovi društva. Na slet su poslali svoje predstavnike i druge sokolske župe. Na željeznici imali su 75% popusta. Kroz Drniš priređena je velika povorka s glazbama i zastavama, nakon čega su govorili: N. Adžija, starješina drniškog Sokola, Miloš Triva, starješina šibenskog Sokola i dr. M. Buić, starješina splitskog Sokola. Poslije podne održane su vježbe na novom stadionu, a navečer svečane akademija, na kojoj su nastupili sokolaši iz Splita, Vrlike i Drniša.

Na početku listopada g. 1933. u Kninu je bilo priređen slet seoskih sokolskih četa sokolske župe Šibenik-Zadar. Uz sokolaše iz Šibenika, Prijedora, Banje Luke i Like na sletu su sudjelovali sokolaši iz Siverića i Drniša. 23. rujna g. 1934. u Drnišu su bile javne vježbe sokolaša Petrova polja. Na javnoj vježbi nastupili su seoski konjanici. Na vježbalištu ih je pozdravio starješina D. Jeluši. Navečer je sokolska glazba održala koncert pred hotelom "Danica".

G. 1934. spominje se sokolska četa u Puljanima /Promina/ kao odjel kninskoga Sokola. Za Ujedinjenje /1. XII./ te godine priredio je akademiju na kojoj je prosvjetar Josip Petrović govorio o važnosti 1. prosinca, dok je dječji zbor otpjevao sokolsku himnu i "Oj Slaveni". Novi su članovi položili zakletvu, a učenici pučke škole izrecitali nekoliko pjesama.

Sokolska eta u Puljanima održala je 29. sije nja g. 1935. svoju drugu godišnju skupštinu u prisutnosti delegata mati nog društva i tajnika prosvjetne sekcije iz Knina. Skupštinu je otvorio starješina Ivan Para . O radu ete referirali su: Andrija Bra i , tajnik, J. Petrovi , prosvjetar, i J. Franzot, blagajnik. Nakon toga izabrana je nova uprava: Ivan Para /starješina/, Ivan Aralica /zamjenik/, Andrija Bra i /tajnik/, Josip Petrovi /prosvjetar/, Jure Para /polj. referent/, Ivan Juric /martikar/, Ante Para /na elnik/, J. Franzot /blagajnik/, Mate Bra i i Paško Pokrajac /revizori/.

Na godišnjoj skupštini drniškoga Sokola od 13. sije nja g. 1935. izvršene su izmjene u upravi društva: D. Jeluši /starješina/, Dušan Miovi /1. podstarješina/, M. Opara /2. podstarješina/, Filip Kuluši /na elnik/, Ivica Jerkovi /zamjenik/, Vilma Mudronja /na elnica/, R. Njegoš /zamjenica/, Mate Primorac /tajnik/, Ivo Nagler /blagajnik/, Hrvoje Mudronja /prosvjetar/, Milan Jovi /statisti ar/, inž. Vjekoslav Štrkalj Mili /referent/, Ante Cota, Slavko Novak, o. Nikanor Kalik, An a Naki Vujnovi , Desanka Kati , Petar Miji , Mate Abrus, An a Budiša, Miljenko Grabi /odbornici/, Zlatana Mili Štrkalj, Nikola Gašpari, Slavko Kušpili , Ivan Kurtovi , Josip Širini /zamjenici/, Melko Kolombo, Leopod Miliš Štrkalj, Mihajlo Užarevi /revizori/, Mate Letica, Mate Naki , Ivo Juši /zamjenici/, Marin Baki , dr. Metod Kronja, Slavko Novak, Josip Urši , Ivan Mrše / asni sud/, Toma Mudronja, Ivan Miji , Ante Vukorepa /zamjenici/, Milovan Opara, o. Nikanor Kalik, Ante Cota, Petar Miji , Ivan Zeni , inž. Slobodan Vu eti , Mihovil Naki Vojnovi , inž. Vjekoslav Mili Štrkalj i Milan Jovi /odbornici za gradnju sokolane/. G. 1936. pripadnici Sokola u Drnišu, Siveri u i Bio i u /Tepljuhu/ razvijali su veliku aktivnost "u ja anju nacionalne svijesti, produbljivanju jugoslavenske ideje i širenju sloge". U Tepljuhu je 4. listopada iste godine prirešen okružni sokolski slet uz sudjelovanje svih obližnjih sokolskih društava, "naro ito seoskih sokolskih eta". Poslje toga kao da je rad u sokolskim društvima zamro. Sokolaši nisu sudjelovali ni u proslavi Vidovdana u lipnju g. 1939. Razlog je tomu bio što je proslava imala "plemenski i konfesionalni" karakter. Zbog sadržaja prigodnoga plaketa "Bra i Srbima i pravoslavcima" uprava je sokolske župe Šibenik-Zadar zabranila sokolskim društvima da sudjeluju na proslavi. Slijede e godine, Banska je vlast 6. rujna 1940. zabranila rad sokolskoj župi Šibenik-Zadar i svim "društvima za lanjenim u toj župi" zbog sadržaja sokolskog proglaša te godine. Prostorije šibensoga Sokola bile su zatvorene i zape a ene.

6. Hrvatsko kulturno društvo "Napredak"

Centrala HKD "Napredak" nalazila se u Sarajevu. Svrha je društva bila kulturno uzdizanje hrvatskoga naroda pružanjem materijalne i moralne pomo i valjanim u enicima srednjih i viših škola, poticanjem šk. mladeži na rad i štednju, podupiranjem hrvatskih prosvjetnih ustanova, podizanjem a kih domova i širenjem prosvjete u narodu. U listopadu g. 1931. pala je odluka da se u Drnišu otvori podružnica društva. Osniva ka skupština održana je 31. sije nja g. 1932. u kinu "Biograd". U prvu uprvu podružnice bili su izabrani: dr. fra Petar Berkovi /predsjednik/, dr. Ivo Jelavi /potpredsjednik/, Ante Juši /tajnik/, dr. Sre ko Aljinovi /blagajnik/, za odbornike: dr. Nikica Grubiši , Mate Goreta, Nikola Mazalin, Roko Živkovi Šupak, za zamjenike odbornika: Paško Skelin i Stipe Jel i , za revizore: Ivo Biluši i Roko Živkovi Šupak. Zaklju eno je da podružnica prona e prostorije za smještaj društvene knjižnice i da svake godine priredi "nekoliko popularnih predavanja". Pošto je dr. Aljinovi napustio Drniš, na sjednici od 16. srpnja 1932. izabran je za privremenog blagajnika apotekar Hrvoje Novak. Od 1. kolovoza iste godine prostorije Podružnice nalazile su se u dvorišnoj ku i Tome Pelicari a.

G. 1933-1934. upravu su sa injavali: dr. fra P. Berkovi /predsjednik/, dr. I. Jelavi /potpredsjednik/, A. Juši /tajnik/, md. ph. H. Novak /blagajnik/, odbornici: dr. N. Grubiši , M. Goreta, Ivan Ramljak, S. Jel i , zamjenici: Ivan Odak, Paško Skelin, nadzorni odbor: dr. Marko Skelin, Ivan Biluši i Roko Živkovi Šupak. Za g. 1934-1935. izmijenjeni su neki odbornici i njihovi zamjenici. Odbornici su bili: M. Goreta, Zvonko Drezga, dr. N. Grubiši , Ivan Odak, zamjenici: Stipe Jel i i Ivan Ramljak, revizori: I. Biluši , dr. M. Skelin i R. Živkovi Šupak. Me u odbornike g. 1936. ubrojen je osim navedenih i Josip Grubiši .

Podružnica je redovito slala svoga delegata na godišnje skupštine "Napretka". Tako je g. 1932. poslala A. Juši a na skupštinu koja je od 3. do 5. srpnja održana u Mostaru. G. 1933. kao delegata poslala je dr. I. Jelavi a na skupštinu, održanu od 2. do 4. srpnja u Sarajevu.

G. 1934. Podružnica je održala godišnju skupštinu 25. svibnja u kinu "Biograd". Iz izvještaja razabira se da je društvo stipendiralo jednoga aka niže gimnazije, da je dalo nekoliko nov anih pomo i acima Gra anske škole i osnovalo vlastitu biblioteku. Uredilo svoju pozornicu i proslavilo Zrinsko-

Frankopanski dan. Pozornicu je oslikao akademski slikar Vlado Marjanovi . Na skupštini je bila izabrana nova uprava.

G. 1935. društvo je 24. studenoga sve ano proslavilo 100 obljetnicu hrvatske himne i hrvatskoga narodnog preporoda. Predavanje o preporodu održao je društveni tajnik A. Juši . Na programu su bile još preporodne pjesme i kazališni komad "Ko je sluga". Potkraj velja e /22. II./ g. 1936. Podružnica je priredila u prostorijama kina "Biograd" veliki ples. Odaziv je bio preko o ekivanja. Ples je otvorio dr. Jelavi hrvatskim narodnim kolom. Zatim se izvedeni "razni kupleti" uz pratnju klavira.

G. 1936. Podružnica je 30. travnja priredila sve ane zadušnice za Zrinskog i Frankopana, a 3. svibnja u kinu "Biograd" sve anu akademiju. Akademiju je otvorio predsjednik dr. Berkovi . Predavanje o dr. Anti Star evi u održao je dr. Ivo Cuzzi iz Splita, a predavanje o Zrinskom i Frankopanu tajnik društva A. Jurši . Novoosnovana glazba Katoli ke akcije oduševljavala je publiku svojim sviranjem. 24. svibnja iste godine održana je godišnja skupština društva. Tajnik Juši prikazao je rad društva kroz proteklu godinu. Spomenuo je prigodne proslave i zabave, stipendiranje aka i potpore siromašnim acima, priloge djeci koja su otputovala u sjevernu Hrvatsku radi prehrane i priloge za novu glazbu Katoli ke akcije. Na skupštini je izabrana nova uprava. Predsjednik, potpredsjednik, tajnik i blagajnik ostali su neizmijenjeni. Manje izmjene u injene su u sastavu odbornika i revizora. Mjesto etiri sada su bila šestorica odbornika. Kao odbornici ušli su: Josip Grugiši i Ivan Ramljak. Mjesto tri revizora sada su bila samo dvojica: dr. M. Skelin i I. Biluši . Za delegata za glavnu skupštinu središnice odabran je tajnik A. Juši .

U nazo nosti preko 800 seljaka 10. sije nja 1937. otvorena je "Napretkova" itaonica u Oklaju. Okružni povjerenik društva A. Juši izložio je prisutnima postanak, rad i zada u "Napretka" i veliku korist koju je "Napredak" u inio za svoga 34 godišnjeg rada. U Oklaju je u toj prigodi otvoreno povjerenstvo "Napretka". U nj se u lanilo više stotina seljaka, a vodit e ga na elnik Nine ori .

Drniški "Napredak" priredio je 7. ožujka 1937. sve ane zadušnice za dr. A. Star evi a. Zadušnice je služio kapelan fra Augustin Maruši u prepunoj crkvi gra ana i seljaka.

Na godišnjoj skupštini, održanoj prvih dana travnja g. 1937. izvijestio je tajnik Juši lanove društva o radu u protekloj godini dana. Pobrojio je priredbe i njihov materijalni i moralni uspjeh. Prikazao je rad knjižnice i itaonice i nov ane potpore siromašnim acima. Na skupštini je izabrana i nova uprava. Mjesto blagajnika H. Novaka koji je na po etku 1937. bio premješten u Metkovi , za blagajnika je bio izabran Zvonko Drezga, za odbornike: I. Biluši , S. Jel i , I. Ramljak, Andrija Saboli , Stjepan »avka, za delegata na glavnoj skupštini središnjice tajnik A. Juši , dok su predsjednik, potpredsjednik i tajnik ostali isti.

Podružnica je osim godišnjih zabava povremeno prire ivala za gra ane Drniša predavanja o prošlosti Drniša, o Gradiš anskim Hrvatima, o istaknutim hrvatskim književnicima, politi arima i kulturnim radnicima. Redoviti su predava i bili lanovi Podružnice: dr. I. Jelavi , apotekar H. Novak i A. Juši . Podružnica je svojim lanovima pomagala u pravnim i drugim potrebama: Davala im pravne savjete, sastavljala molbe, žalbe i sl. »lanovi Podružnice, kao i ostali gra ani, mogli su se koristiti bogatom društvenom knjižnicom koja je nastala dobrovoljnim poklonima knjiga pojedinih gra ana. Njihova je bila zasluga da se u rekordnom roku skupila svota potrebna za nabavku limene glazbe.

Društvo je prestalo djelovati tijekom drugoga svjetskog rata. Knjige iz knjižnice i arhiv društva netragom su nestali nakon rata.

7. Crkvena društva i njihova djelatnost

Tridesetih godina našega stolje a vjerska je djelatnost u župama Drniške krajine bila dosta živa. Posebno u Drnišu.

U suglasnosti s župnikom biskup je dr. Mileta 12. prosinca 1929. osnovao u župnoj crkvi Gospe od Rožarja "Marijinu kongregaciju mladi a" pod pokroviteljstvom bl. Djevice i zaštitom sv. Ivana apostola, i prvim pro elnikom imenovao Antu Vladi a. Istoga dana i u istoj crkvi osnovao je i "Marijinu kongregaciju djevojaka" pod pokroviteljstvom Bezgrešne i zaštitom sv. Ivanice Arške i prvom pro elnicom imenovao Ljubicu Trogrli .

Obje su kongregacije od svog osnutka bile vrlo aktivne. Povremeno daju kulturno-vjerske priredbe u "Katoli kom domu". Sudjeluju u svim crkvenim manifestacijama i zna ajnijim obredima. Potkraj ožujka 1930. održavaju proslavu. U studenome iste godine daju predstavu "Vestalinka" s deklamacijama i sviranjem tamburaškoga zbor. U prigodi dolaska biskupa Milete 15. svibnja 1933. sudjeluju na do eku i u povorci pjevaju. Zbor "Marijine kongregacije" sudjeluje u blagoslovu kapele "Svete Nedjelje" na

Promini 10. rujna i uzveli aje sve anost svojim pjevanjem. Na svetkovinu Krista Kralja iste godine njihov zbor pjeva u sve anoj procesiji i nave er daje akademiju s biranim programom. Podmladak kongregacije prire uje 8. travnja 1934. svoju zabavu. "Marijina kongregacija djevojaka" posebnom priredbom slavi 20. svibnja iste godine "Maj in dan".

Za drnišku župu veoma je zna ajna g. 1934. Na župnikovu molbu Ordinarijat je 29. svibnja te godine odobrio da se u župi osnuje "Materinsko društvo katoli kih žena". Upraviteljem je društva imenovan bio župnik dr. Berkovi , a lanovima uprave: Ilinka Skelin /predsjednica/, gra M. Šimetin /potpredsjednica/, Lepa Novak /tajnica/, Marija Šikili /blagajnica/. U društvo se u lanilo 60 žena, a cilj mu je bio: rad na preporodu krš anskih obitelji i karitativno pomaganje siromaha.

G. 1934. u Drniš su došle ase sestre Franjevke. Prema ugovoru s Crkvinarstvom od 26. velja e 1934. uselile su se u ku u presv. Sakramenta uz uvjet da se brinu "za isto u crkve i crkvenog ruha crkve sv. Ante i žup. crkve u Drnišu". Sa svoje strane samostan Visovac im je ugovorom od 11. travnja iste godine ustupio dvorište oko zgrade, pod uvjetom da sestre peru misno rublje i oltarnike samostanske crkve u Visovcu. Oba ugovora sklopljena su za 29 godina. Za to vrijeme i Crkvinarstvo i samostan se odri u "najmovine". Nakon tih ugovora sestre su zapo ele svoj rad. Otvorile su zabavište za malu djecu u koje su dolazila ne samo katoli ka nego i pravoslavna djeca. Djevoj ice i odrasle djevojke pou avale su u ru nom radu. –acima su davale repeticije iz njema kog i franuskog jezika. Kod župnika su vodile ku anstvo. Nakon odlaska orguljaša Dušana Nikoli a iz Drniša u Zagreb preuzele su vo enje crkvenog pjevanja i organizirale dje ji i ženski pjeva ki zbor.

G. 1935. ne spominju se "Marijine kongregacije". Mjesto njih se spominju društva Katoli ke akcije. Tako 17. velja e 1935. lanovi tih društava sve ano slave Papin dan. U 9 sati imaju zajedni ku misu u nazo nosti predstavnika mjesnih vlasti. Na koru pjeva mješoviti pjeva ki zbor pod ravnanjem D. Nikoli a. Nave er je prire ena sve ana akademija na kojoj su nastupili i "Mali podvornici". O temi "Papa Pio XI. - papa katoli ke akcije" govorio je sudac Ivo Šimetin. Nakon toga nastupili su pjeva i, tamburaški zbor i odigran je jedan igrokaz. Na kraju je nastupio dr. Ante Mili Štrkalj svojim govorom.

Na poklade 1935. prikazana su u "Katoli kom domu" dva komada: "Za arano pismo" i "Gospo a Bruštula". Na priredbi su prvi put nastupila djeca iz zabavišta asnih sestara.

Na blagdana sv. Petra i Pavla, koji je proslavljen veoma sve ano, oživjela je Vojska Srca Isusova i u nju se u lanilo mnogo mladi a.

U listopadu /16. X./ 1935. biskup je na prijedlog župnika Berkovi a imenovao predsjednice i predsjednike društava Katoli ke akcije. Društvo katoli kih muževa i katoli kih mladi a dobilo je za predsjednika inž. Kažimira Grohowalskoga, a društvo katoli kih mladi a Ivicu Vukorepu.

Na inicijativu lanova HKD "Napredak" oko polovice rujna 1935. provedena je akcija da se ustanovi glazba Katoli ke akcije. Odmah na po etku prijavilo se 17 glazbara. Za u itelja glazbe primio se D. Nikoli , voditelj crkvenoga pjevanja. Doprinosi su se kupili u Drnišu, Kninu i Promini. U rekordno kratkom vremenu skupljeno je bilo 30.000 dinara i za taj novac nabavljeno 27 glazbala kod tvrtke "Franjo Schneider" u Zagrebu. U studenome iste godine za u itelja stigao je Andrej Pervanja. Blagoslov glazbe obavljen je na Svije nicu /2. II./ 1936. Za tu prigodu Drniš je bio oki en zastavama i sagovima. U Drniš je stiglo više tisu a seljaka iz dalje i bliže okolice Drniša, neki na konjima. Blagoslov je obavio dekan Berkovi , nakon ega je glazba pod ravnanjem A. Pervanje odsvirala Hrvatsku himnu i "Oj Hrvati". U povorci, koja se tada formirala, svirala je crkvene pjesme. Nave er je bila prire ena sve ana "Kandelorska ve era" za preko 500 uzvanika, me u kojima su se našli: Mate Goreta, Dane Škarica, Oskar Novak, Drago Vidovi i Stipe Grubiši . Za ve ere izredalo se više nazdravice, izme u kojih: dekana Berkovi a, M. Gorete, D. Škarice, dr. A. Mili a Štrkalja, dr. F. Maruši a, dr. I. Jelavi a.

Društva Katoli ke akcije sve ano su proslavila blagdan Krista Kralja g. 1935. Izjutra su imala zajedni ku misu, propovijed i pri est. Preko mise pjevao je dje ji zbor pod ravnanjem u itelja Filipa Kuluši a. Na ve ernjoj akademiji izveden je program od 12 to aka. Predavanje "Zakon Krista Kralja u umjetnosti" održao je upravitelj pošte Josip Urši , a predavanje "Krist Kralj i majka" u iteljica An a Grubiši . Prvih dana prosinca iste godine društva su Katoli ke akcije skupljala doprinose u novcu i naravi za siromašne župljanje. U tu svrhu bile su prire ene zabave na Bezgrešno Za e e i o Boži u.

U velja i g. 1936. lanovi Katoli ke akcije proslavili su Papin dan posebnom priredbom. U svibnju su posebnom priredbom proslavili i Maj in dan. Na proslavi blagdana sv. Petra i Pavla u Siveri u sudjelovalo je dosta lanova Katoli ke akcije s glazbom. Na popodnevnoj pobožnosti oprostio se od Siveri ana kapelan fra Bernardin Babi koji je posluživao Siveri od po etka ožujka g. 1935. i vodio

Tre i red. Društva Katoli ke akcije s glazbom sudjelovala su u proslavi prve sv. mise fra Josipa Jerkovi a 7. srpnja 1936. Glazba je svirala vesele kora nice u povorci od župnog stana do župne crkve. Na ulazu u crkvu mladomisnika je pozdravila djevoj ica iz zabavišta . sestra. Propovijedao je dekan Berkovi . Mladomisni ki je pir bio u mladomisnikovoj ku i u Kri kama.

Uo i blagdana sv. Roka, zaštitnika Drniša, 15. kolovoza 1936. glazba je priredila koncert. Na sam blagdan Radni ko društvo sv. Roka. predvo eno glazbom, imalo je zajedni ku sv. misu. Glazba je svirala i u procesiji koja je išla kroz cijeli varoš. U rujnu 1936. glazba je sudjelovala na proslavi Križarskoga dana u Šibeniku. Glazbari obu eni u narodne nošnje bili su burno pozdravljeni od Šiben ana. Pred biskupovom pala om na obali održali su uspjeti koncert. S njima je na proslavu došlo iz Drniša preko 200 lanova Katoli ke akcije.

»lanovi Katoli ke akcije bili su osobito aktivni za održavanja Euharistijskoga kongresa u Drnišu 4. listopada 1936. Prije kongresa ustanovljen je bio Odbor za organizaciju toga izvanrednog slavlja i objavljen proglas u kojemu su se pozivali vjernici Drniške i Kninske krajine da sudjeluju na kongresu i okupe oko euharistijskog Krista jer se njegovi neprijatelji "svrstavaju u velike ete da ponize Isusa i unište Crkvu Njegovu". Uo i kongresa održana je trodnevnicica s propovijedima i otvorena izložba katoli kog tiska. Zadnji dan izložbe apotekar Novak i kapelan Maruši obašli su katoli ke obitelji i interesirali se što koja ita i koje listove prima.

Dan prije kongresa, 3. listopada, stigao je u Drniš biskup dr. Mileta i provincijal dr. Petrov. Biskupa su pozdravili predsjednik Odbora za proslavu I. Šimetin i apotekar Novak. Istog dana nave er o važnosti tiska govorio je provincijal dr. fra Stanko Petrov. On je služio i polno ku, preko koje je propovijedao biskup Mileta. Na dan kongresa, 4. listopada: u 6 sati budnica, u 7 zajedni ka misa i pri est lanova Katoli ke akcije, u 8 zajedni ka pri est djece, u 9 sastanak Tre ega reda, u 10 sve ani pontifikal, poslije kojega je biskup blagoslovio zastave društava Katoli ke akcije. U 11,30 sati teofori na procesija, u 13 javno zborovanje, za kojega su govorili: dr. Ilija Seder iz Zagreba, dr. Drago Bartulica iz Splita i provincijal dr. Petrov. Zborovanje je zaklju io predsjednik Odbora I. Šimetin. U 16 sati glazba Katoli ke akcije održala je koncert pred župnom crkvom. Nave er vatromet i priredba Katoli ke akcije u kinu "Biograd".

U drugoj polovici listopada 1936. za "Misijski dan" priredili su "Mali cecilijanci" iz Knina u kinu "Biograd" vokalni koncert pod ravnanjem fra Ivana Vukovi a. Prije koncerta govorio je o misijama kninski župnik i gvardijan fra Bernardin Topi . "Male cecilijance" srda no su do ekali i na odlasku srda no ispratili "Mali podvornici" i lanovi Katoli ke akcije.

Na blagdan Krista Kralja, zaštitnika društava Katoli ke akcije, sva su društva imala zajedni ku misu i pri est, zatim u "Katoli kom domu" godišnju skupštinu, na kojoj se pretresao rad kroz proteklu godinu. Ispred katoli kih mladi a govorio je I. Vukorepa, ispred katoli kih djevojaka Lj. Trogrli , dok je A. Grubiši održala predavanje o temi "Ho emo Boga za kralja svoga". Izme u govora i predavanja glazba je svirala odre ene komade.

U g. 1936. i "Mali su podvornici" bili aktivni poput odraslih. Imali su mjese ne sastanke, formirali su pjeva ku i diletantsku sekciju. Na Svetu Luciju davali su koncept s operetom. Na Sv. Stjepana dobili su svoju zastavu koju su im izradile R. Vili i i K. Kuluši . Zastavi su komovali: Tonka Firm, Ivo Šimetin i Hrvoje Novak.

Od g. 1929. dalje na proslavi Velikog petka i Tijelova sudjelovala je tzv. "Narodna garda". Sa injavali su je mladi i i mladi muževi koju su odslužili vojsku. S dozvolom nadležnih državnih organa oružani lova kim puškama i obu eni u narodne nošnje, uvali su Gospodinov grob, stupali u procesiji kao po asna straža i na odre enim mjestima pucali iz pušaka. Negda ih je bilo 40, a katkada i preko 100. "Narodna garda" bi se formirala i u nekim izvarednim prilikama kao 14. svibnja g. 1933. pri dolasku biskupa Milete u službeni pohod župi. Ili 29. listopada iste godine za proslavu Svete godine. Nekih godina, kao na primjer g. 1933. formirala bi se sli na garda Velike nedjelje i u Promini.

U drugoj polovici travnja 1937. g. kao gost društava Katoli ke akcije, prof.dr. fra Ante Crnica održao je predavanje o historijatu Konkordata i o borbi protiv njega. Konkordat je sklopila Stojadinovi eva vlada potkraj srpnja 1935. g. Protiv njega digla se Srpska pravoslavna crkva i njezin kler. Nutar poznate "Kletve vile hilendarske" izrekao je 124 kletve protiv onoga "ko svog glasa za konkordat dao". Pod stalnim pritiskom Pravoslavne Crkve vlada je odugovla ila ratifikaciju Konkordata dok ga nije na po etku 1938. skinula s dnevnoga reda. S time u vezi izjavio je zagreba ki nadbiskup dr. A. Stepinac: "Cijelom svijetu

poznato je na kojoj strani leži krivica što je došlo do nezapamćenih huškanja protiv Katoličke Crkve i "Konkordata" i pozvao katolike neka ostanu mirni i neka ne priređuju protestne zborove.

U rujnu 1936. našlo se na proslavi preko 200 članova KA iz Drniša s glazbom. Glazbari su bili obični u narodne nošnje i održali koncert pred biskupovom palačkom na obali.

U nedjelju, 4. listopada 1936. u Drnišu je održan Euharistijski kongres. Prije kongresa bio je ustanovljen odbor za organizaciju kongresa i objavljen proglas u kojem su se pozivali vjernici Drniške i Kninske krajine da sudjeluju na kongresu i vrsto okupe oko euharistijskog Isusa, jer se njegovi neprijatelji "Svrstavaju u velike čete da ponize Isusa i unište Crkvu Njegovu". Uoči kongresa održana je trodnevna s propovijedima i otvorena izložba katoličke štampe. Zadnji dan izložbe apotekar Novak i kapelan Maruši obišli su katoličke obitelji i interesirali se što koja prima i čita.

Uoči kongresa, 3. listopada, stigao je u Drniš biskup dr. Mileta i provincijal dr. Petrov. Biskupa je pozdravio predsjednik odbora sudac Šimetin i apotekar Novak. Istog dana navečer o važnosti tiska govorio je dr. Petrov. On je služio i polnoću, preko koje je propovijedao biskup Mileta. Na dan kongresa: u 6 sati budnica, u 7 zajednička misa i priče članova KA, u 8 zajednička priče djece, u 9 sastanak Trećega reda, u 10 svećani pontifikal, poslije kojega je biskup blagoslovio zastave KA, u 11,30 teofori na procesija, u 13 javno zborovanje, za kojega su govorili dr. Ilija Seder iz Zagreba, dr. Drago Bartulica iz Splita i prov. dr. Petrov. Zborovanje je zaključio sudac Šimetin. U 16 sati koncert glazbe KA pred župnom crkvom. Navečer vatromet i priredba KA u kinu "Biograd".

Za "Misijanski dan" u Drnišu su priredili vokalni koncert "Mali cecilijanci" iz Knina. Prije koncerta govorio je o misijama kninski gvardijan i župnik fra Bernardin Topić. »Članovi KA svečano su proslavili svetkovinu Krista Kralja: u 9 sati zajednička misa pa povorka s glazbom. U "Katoličkom domu" sastanak svih društava KA na kojemu se protresao rad kroz proteklu godinu dana. Ispred katoličkih mladića govorio je I. Vukorepa, ispred katoličkih djevojaka LJ. Trogrlić, dok je A. Grubišić govorila o temi "Hoćemo Boga za kralja svoga". Između pojedinih govora glazba je svirala pojedine komade.

"Mladi podvornici" bili su aktivni poput odraslih. Imali su mjesečne sastanke, pjevačku i diletantsku sekciju. Na Sv. Luciju davali su koncert s operetom. Na Sv. Stjepana dobili su vlastitu zastavu koju su bile izradile: R. Vilić i K. Kulušić. Zastavi su kumovali: Tonka Firm, Ivan Šimetin i Hrvoje Novak. G. 1937. članovi Katoličke akcije priređuju akademije i zabave za Papin dan i druge zgrade. Katolička društva iz Drniša u velikom broju sudjeluju u rujnu 1938. na posveti spomen-crkve kralja Zvonimira u Biskupiji u Kninu. Mnogi su od njih za njezinu izgradnju dali svoj doprinos. "Mali podvornici" pod vodstvom svoga duhovnika fra Bože Vugdelije priredili su vrlo uspješnu zabavu 13. studenoga 1938. Na programu su se nalazile recitacije, solo-scene, pjesme i ritmičke vježbe. Na Sv. Stjepana iste godine priredili su zabavu s programom od 11 točaka: 1. Sinovi svjetla, himna Kat. akcije, 2. Svadljive susjede, šala, 3. Oj Jovane Barane, pjesma, 4. Da znaš čudo, 5. Ciganica, predstava, 6. Ringe, ringe raja, pjesma, 7. Mudrijaš, šala, 8. Božino koledanje, pjesma, 9. Kad se gluhi s gluhim sretne, šala, 10. Lijepa naša, ritmičke vježbe, 11. Lutrija.

U kolovožu 1938. nabavljena su dva zvona za crkvu sv. Roka kod tvrtke Kvirin Lebiš u Zagrebu. Kod iste tvrtke iste godine kupljena su dva zvona za crkvu sv. Petra u Siveriću. Dekan Berković je blagoslovio na Mladince 1938. 15. siječnja 1939. organiziran je dan protiv psovke. Tri dana prije toga obavljena je devetnica s propovijedima o zločinu i sramoti psovke. Na sam dan 15. siječnja bila je opća priča, izvanredna procesija s Presvetim u kojoj su sudjelovala društva Kat. akcija sa svojom glazbom.

Mladi su glazbari glazbe Kat. akcije priredili 5. veljače 1939. priredbu u kinu "Biograd". Priredbu su otvorile djevojke simboličnom vježbom "Lijepa naša". Između ostalih, na programu su bili komadi: "Proketo zlato", šaljiva igra "Kirija" i monolog "Dimnjačar". Na priredbi su sudjelovali članovi pjevačkog društva "Krešimir" iz Šibenika i predstavnici Kat. akcije iz Skradina. Na kraju je bila lutrija. Sav dobitak išao je u korist glazbe Kat. akcije u Drnišu.

Tijekom 1939. g. održane su razne priredbe, sastanci i proslave. U povodu smrti pape Pija XI. u Drnišu su održane svećane zadušnice 18. veljače. Na vijest o papinoj smrti uredi i privatnici istakli su crne zastave. Na svim crkvama u župi su zvona brecala tri puta dnevno. Sve su zabave bile obustavljene. Organizacija HSS odgodila je najavljeni ples. Zadušnice su priređene u nazočnosti predstavnika svih ureda, škola i društava. O papinoj ličnosti govorio je dekan Berković, glazba je Kat. akcije svirala posmrtnu marševu. Dekan je ponovno govorio o papi u nedjelju 19. veljače na pučkoj misi i uz svećani katafalk izmolio za papu propisano odrješenje.

U travnju 1939. pojedina društva Kat. akcije imala su svoje godišnje skupštine: 10. seoske djevojke, 16. varoške djevojke, 21. mladi i, 23. katoličke žene, 30. katolički muševci i učenici Građanske škole. Na skupštinama su izabrane nove uprave: predsjednici i predsjednice, potpredsjednici i potpredsjednice, tajnici i tajnice, blagajnici i blagajnice, odbornici i odbornice. Za predsjednicu seoskih djevojaka bila je izabrana Mandica Knez, za potpredsjednicu Milka Mrđen. Za predsjednika kat. mladića Ivica Vukorepa, za potpredsjednika Mate Abrus. Za predsjednicu varoških djevojaka Ljubica Trogrlić, za potpredsjednicu Marija Živković. Za predsjednicu kat. žena Ilinka Skelin, za potpredsjednicu Ivanka Šarić. Za predsjednika kat. muševca dr. Ante Milištrkalj, za potpredsjednika Josip Surur. Učenici Građanske škole izabrali su za zapisničara svoje organizacije Pašku Ledenka. Duhovnik svih društava bio je dekan Berković.

Građanska škola u Drnišu službeno je 12. ožujka 1939. zatražila od Nadžupnog ureda u Drnišu da joj se odmah ili najkasnije do 30. ožujka iste godine odgovori: 1. Kako se zove vjersko udruženje učenika, 2. Koji je njegov cilj. Nadžupnik je sadržaj dopisa priopćio Ordinarijatu u Šibeniku i Ordinarijat je 11. travnja 1939. dao uputu nadžupniku kako će odgovoriti upravi Građanske škole na postavljena pitanja. 5. lipnja učenici su Kat. akcije svečano proslavili Majin dan. Izjutra su imali zajedničku sv. misu i priredbu. U "Katoličkom domu" održali su akademiju. Proslov je imala Nevenka Grubišić, tajnica kat. žena. Igrokaz "Pristižem" odigrale su kat. djevojke. Učenice Građanske škole otpjevale su četiri pjesme višeglasno i dvije solo. Djeca iz zabavišta. Sestara recitirala su određene deklamacije i odglumila jednu solo-scenu. U povodu te priredbe upravitelj je Građanske škole istukao dva učenika /Petra Ramljaka i Slavka Andabaku/ što su išli na priredbu, na što su se roditelji učenika i društva Kat. akcije žalili višim školskim vlastima.

Brojno stanje društava Kat. akcije g. 1939. izgledalo je ovako: kat. muševca 86, kat. žena 122, kat. djevojaka 97, kat. mladića 81, ženskog podmlatka 83, muškoga 83. Posebno organiziranih seoskih djevojaka 210, seoskih mladića 132, sekcija kat. muševca bila je u formiranju, glazba Kat. akcije 26 glazbara. Društva su Papin dan 3. ožujka 1940. proslavila svečanije nego obično. Svečanost je najavilo slavljenje zvona i pucanje mačeva /mužara/. U 9 sati društva su prispjela u crkvu korporativno predvođena glazbom. Preko sv. mise pjevao je pjevački zbor kat. djevojaka. Na akademiji, koja je poslije mise održana u "Katoličkom domu", o papu i Crkvi govorio je sudac I. Šimetin. Na koncu je ispjevana "Papina himna". Na pučkoj misi o istoj temi govorio je dekan Berković i poslije mise ispjevao "Tebe Boga hvalimo" s molitvama za papu.

G. 1940. "Majin dan" je proslavljen 22. svibnja službom Božjom i priredbom u "Katoličkom domu". Na priredbi su nastupala djeca iz zabavišta. Sestara različitim deklamacijama i pjevanjem.

8. Vjerski i moralni život vjernika

U razdoblju između 1929. i 1940. vjerski je život u župama Drniške krajine bio življi nego u razdoblju između 1921. i 1929. To posebno vrijedi za Drniš i drnišku župu. Župnici nastoje oko popravka dotrajalih crkvenih objekata: crkava, groblja i župnih stanova, i oko gradnje novih objekata. U duhu crkvenih odredaba i direktiva crkvenih poglavara osnivaju društva Katoličke akcije, obnavljaju u župama Treći i red sv. Franje, brinu se za siromašne župljanje, paze na poštovanje državnih propisa o građanskom počinu, izbjegavanju bludnih psovki, zabrani suložništva, o predavanju vjeronauka u školama i nesmetanom vršenju crkvenih obreda.

Drniški župnik g. 1931. mijenja dotrajali krov na crkvi sv. Ivana u Badnju. Slijedeće godine, 1932. vrši popravke na crkvi sv. Ante i daje oslikati akad. slikaru V. Marijanoviću crkvu Gospe od Rožarja. G. 1937. stvara Odbor za gradnju crkve u Kadinoj Glavici i pogađa se sa zidarom Grgom Pleadinom o uvjetima gradnje. G. 1938. nabavlja dva zvona za crkvu sv. Petra u Siveri i dva zvona za crkvu sv. Roka u Drnišu. G. 1939. naručuje prijesnu klupu za crkvu Gospe od Rožarja. Iste godine gradi novi zvonik na pročelju crkve sv. Ivana u Badnju.

Gradački župnik Plepel g. 1934. popravlja župnu crkvu Gospina Uznesenja u Gracu novcem od prodaje crkvenih zemalja. Iste godine blagoslivlja Mauzolej Ivana Meštrovića u Otavicama. Mirlovički župnik Carev g. 1929. popravlja župnu crkvu u Mirloviću koja je g. 1928. teško stradala od požara. G. 1935. nabavlja za nju novi Put križa koji u ožujku iste godine blagoslivlje visovački gvardijan fra. Iril Vrcan. Uneški župnik u prigodi Svete godine na povijesnom brdu Bogoin sagradio je križ visok 6,30 metara i na podnožju križa kapelicu Gospi Žalosnoj. Križ i kapelicu blagoslovio je 22. prosinca 1934. U kapelici se prvi put služila sv. misa na Gospu Žalosnu u korizmi 1935. G. 1940. grom je oborio križ, ali je u

srcima vjernika ostala pobožnost prema Gospi. G. 1968. na Bogo inu je sagradio crkvicu župnik fra Petar Bezina. Otada pobožnost prema Gospi Žalosoj još je više porasla.

G. 1929. u Promini se osje ala potreba da se temeljito popravi crkva Gospe »atrnjske u Lukaru i župna ku a u »itluku. Župnik fra Božo Jelin i te godine moli pripomo u prominske op ine i Ordinarijata da mu omogu e sagraditi novu župnu ku u. G. 1930. moli Banovinu u Splitu i Ministarstvo u Beogradu za nov anu pomo pri popravku iste ku e. Iste godine traži od Ordinarijata dozvolu da može prikupljati novac potreban za gradnju nove crkve u Lukaru. Idu e godine /1931./ dobiva dozvolu da u svrhu gradnje nove crkve može prodati neke crkvene zemlje. U prominske op ine traži 40-50 tisu a dinara za popravak župne crkve sv. Mihovila u Oklaju. Novi župnik fra Vice Rosandi g. 1932. traži u Seoskog na elstva u Kninu vještaka koji bi procijenio da li se crkva u Lukaru može popraviti ili ne može, na što mu je Na elstvo odgovorilo da za to nema potrebna kredita. G. 1933. Ordinarijat je dozvolio da se mogu prodati još e neke crkvene zemlje za gradnju ili za popravak crkve Gospe »atrnjske. G. 1934. prominska je op ina odobrila 5.000 dinara kao pomo za gradnju novog zvonika u Lukaru. U prosincu 1936. župnik Rosandi moli op inu da bar štogod pridonese za popravak crkve sv. Mihovila. Zvonik u Lukaru bio je sagra en g. 1936. kako se razabira iz natpisa na njemu. No time nisu prestali radovi na crkvi. Župnik u velja i 1937. dobiva od Ordinarijata dozvolu da može prodati još jednu zemlju i moli Ministarstvo pravde i Ministarstvo gra evina za pripomo u novcu ili gra evnom materijalu. Potkraj lipnja iste godine za istu stvar obra a se i Banskoj upravi u Splitu. G. 1938. Ministarstvo pravde poslalo mu je 2.000 dinara, a Banska uprava odre enu koli inu cementa. Iste godine Ivan Duji ostavio je dvije zemlje Gospi »atrnjoj za zvona. Do kraja 1940. radovi su, kako se ini, i na crkvi u Lukaru i na crkvi u Oklaju uspješno završeni, tako da je župnik mogao te godine uspostaviti Put križa u Lukaru, Razvo u i u Mratovu. Vjeronauk se djeci koja su poha ala škole predavao u školama, ostaloj djeci u crkvama ili drugim prostorijama. Na žalost u župama je bilo relativno malo škola. U dvije župe /Kljacima i u Miljevima/ nije ni jedne škole. Od g. 1926. drniške je župnike mu ilo pitanje predavanja vjeronauka u Bio i u /Tepljuhu/. Te je godine u bio i koj školi bilo otvoreno 3. odjeljenje. Budu i da za nj nije bilo dovoljno u enika u toj školi, preba ena su u nju djeca iz siveri ke škole, ro ena u Tepljuhu /Ivi i i Radeljci/. Time je bilo optere eno župsko osoblje za 2 sata tjedno. S druge strane djeca su u prvim razredima u ila samo irilicu pa se nisu mogla služiti katekizmima koji su bili tiskani na latinici. To je dalo povoda župniku da je više puta sam i preko Ordinarijata molio nadležne školske i državne vlasti da djeca katoli kih roditelja iz Tepljuha poha aju školu u Siveri u kao i do g. 1926. Me utim, sve molbe nisu niša pomogle. Tek g. 1939. Ispostava banske vlasti u Splitu riješila je da komšiluci Ivi i i Radeljci budu ponovno pripojeni "okolišu Siveri u".

Na po etku travnja 1930. uprava je Gra anske škole pokušala reducirati vjeronauk na jedan sat u svakom razredu. Na protest župnika i Ordinarijata Banska je uprava u Splitu odgovorila da se vjeronauk ima predavati po dva sata u svakome razredu. Vjeronauk su pokušale reducirati uprava pu ke škole u Razvo u g. 1935. i uprava pu ke škole u Kri kama g. 1937. U prvom slu aju prominski je župnik zamolio Sresko na elstvo u Kninu da upozori školskog upravitelja u Razvo u da po zakonu svako odjeljenje ima pravo na dva sata vjeronauka tjedno. U drugom slu aju drniški je župnik upozorio upravitelja škole u Kri kama na isti propis i potužio se na nepotrebno mijenjanje satokaza.

Malen broj škola i pastoralnog osoblja, a s druge strane velika raštrkanost župa i udaljenost od župnih crkava u inili su da vjerska pouka nije mogla biti na visini. Vjernici su poha ali crkve na ve e svetkovine, u prigodi krizme ili kakva hodo aš a. U župama s više crkava, kad bi se misa slavila u bližoj filijalnoj crkvi. U drniškoj župi vjernici bi u veoma veliku broju poha ali crkvu na Sv. Antu, na Gospu od Zdravlja, na sv. Roka i na Veliki petak. U prominskoj župi na Malu Gospu i Sv. Mihovila. U grada koj župi na Veliku i na Malu Gospu, u kljaka koj na Sv. Iliju, u mirlovi koj na Veliku Gospu, Sv. Mihovila, u miljeva koj na Ime Isusovo i na Sv. Pavla.

Velik bi odaziv vjernika bio u prigodi krizme. U drniškoj župi, na primjer krizma se obavila 15. svibnja 1933. U drugim župama u travnju i svibnju g. 1934. Biskupu su u tim prigodama prire eni sve ani do eci. S drniškoga kolodvora 1933. dovezao se u ko iji koju su vukla 4 bijelca sa srebrnim ormama, a u pratnji s preko 100 konjanika. Kod slavoluka na ulazu u Drniš pozdravio ga je župnik, a u ime HKD "Napredak" dr. I. Jelavi . U povorci su uz biskupa stupali predstavnici mjesnih vlasti, sve enstvo i mladi i u narodnim nošnjama kao po asna straža. Na sli an na in biskup je 16. svibnja ispra en iz Drniša, pošto je krizmao oko 800 djece.

G. 1935. sve ano je proslavljen Veliki petak. Gospodinov grob je te godine uvalo 130 mladi a u narodnim nošnjama i s lova kim puškama. Pod zapovjedništvom jednoga od njih nastupili su korporativno i u procesiji. Za razliku od drugih godina, njihova uobi ajena paljba te je godine morala izostati. Iste godine prire eno je veliko hodo aš e Sv. Ani na Kosovo. Sve anost je uzveli ala glazba Gospe Sinjske iz Sinja. Iz same drniške župe na Kosovu se našlo oko 3.500 vjernika. Na povratku, drniške je hodo asnike na kolodvoru do ekala sinjska glazba i u povorci predvodila do župne crkve u Drnišu.

Ljudi su, kako se razabira iz tih injenica, osje ali s Crkvom iako nisu bili dovoljno crkveni, i iako nisu redovito poha ali crkvu. To se dade zaklju iti i iz traženja da se u nekim filijalama eš e služi sv. misa nego prije. Tako su, na primjer, crkvinari sv. Ilije na Lišnjaku tražili od biskupa 21. prosinca 1937. da se na Lišnjaku služi sv. misa jedanput mjese no mjesto pet puta godišnje. Zbog sli nih razloga nastali su napeti odnosi izme u Pokrovnika i Pakova Sela g. 1933. Vjernici su se redovito ispovijedali i pri eš ivali o Uskrsu. Mnogi za Boži , na svetkovine zaštitnika župe ili filijalnih crkava, školska djeca korporativno za Uskrs i na svršetku šk. godine. Bolesnici su u kriti nim asovima života redovito primali sakramente umiru ih. Roditelji bi pazili da im dijete ne bi umrlo bez krštenja.

Bra ni je moral bio na visini. Kao da nije postojala bijela kuga. Na žalost, ekonomske i higijenske prilike bile su takve da je mortalitet djece bio dosta velik. To se može razabrati iz ove tablice u kojoj je prikazan natalitet, mortalitet i broj vjen anja od g. 1928. do 1934. drniške župe.

Godina	Ro enih	Umrlih	Vjen anih
1928.	297	209	58
1929.	299	157	45
1930.	316	148	68
1931.	286	149	48
1932.	287	152	51
1933.	299	131	63
1934.	309	152	40
Svega:	2.104	1.098	373

Župa je u sedam godina porasla za 1.006 stanovnika ili 143.07%. U to vrijeme je pozakonjeno 14 djece i nije bilo nijedne rastave braka.

Evo sad nekoliko podataka o kretanju broja vjernika u grada koj župi.

Selo	1. X. 1930.	18. XI. 1935.	4. V. 1941.
Gradac	660	726	818
Baljci	24	46	50
Ruži	435	455	624
Kanjane	15	10	-
Kri ke	24	23	-
Mose	404	410	410
Otavice	564	527	595
Sedrami	231	194	194
Umljanovi	90	116	327
Svega:	2.447	2.507	2.918

Na početku g. 1937. prema proračunu župnikovu, nalazilo se izvan župe "po prilici jedna stotina". U popisu od 4. V. 1951. ne navode se sela Kanjane i Kričke. Vjerojatno ih je župnik uključio u neko od sela kojega je broj upadljivo velik prema broju prijašnjih godina.

Prema izvješću župnika Careva, u mirlovi koji je župi 20. travnja 1931. bilo 3.128 katolika. Prema šematizmu Provincije od g. 1965. župa je g. 1937. imala 3.563 vjernika. Miljevci iste godine 2.493 vjernika, Promina 6.912, Drniš 10.057 vjernika.

U cijeloj Drniškoj krajini i dalje je bio relativno velik broj ženidaba "na ružne" ili "umaknuta", uz sve crkvene i državne zabrane i kazne. I dalje su se pravoslavne djevojke udavale za katoličke mlade i katoličke djevojke za pravoslavne mlade. Pri tome jedne bi prelazile na katolicizam, druge na pravoslavlje. Bilo je i muškaraca koji su prelazili na starokatolicizam ili na pravoslavlje. Gotovo uvijek se radilo o drugoj ženidbi za žive žene. Budući da je Drniška krajina vinorodni kraj, u nekim selima bilo je ljudi odatih piću. Notornih psovaka bilo je u svojoj krajini, više u varošu, manje na selima. Nedjeljni počinak nisu poštivali rudokopi a ni privatnici. Rudokopi poradi profita, a privatnici više iz potrebe, prisiljeni neimaštinom. Župnici su, koliko su mogli, nastojali preko nadležnih vlasti spriječiti kršenje crkvenih i državnih propisa.

Političke prilike nakon uvođenja šestosijećanske diktature poremetile su još više odnose između katolika i pravoslavaca. Katolici su se osjećali prikrađeni i potisnuti, pravoslavci privilegirani. Tako u kolovozu g. 1929. tuži se Marija Goreta pok. Mate Sreskom na elstvu da je neki Ožegović sili da promijeni vjeru. Roditelji u enice Jele Knez potužili su se drniškom župniku da 28. siječnja 1931. da su malu Jelu upotrijebili za deklamacije na Sv. Savu pred pravoslavnom crkvom. 18. prosinca 1931. Sresko je na elstvo zabranilo upotrebu hrvatskih zastava na crkvenim barjacima. Međutim, drniški se dekan tuži 4. veljače 1935. Sreskom na elstvu da pravoslavci nose srpske zastave na svojim crkvenim barjacima. Isti dekan tuži se Sreskom na elstvu 9. srpnja 1935. da su pravoslavci nosili srpske zastave u svojoj litiji. Sresko na elstvo 14. svibnja 1934. zabranilo je pucanje iz mužara pri dolasku nekih ličnosti, crkvenih blagdana i sl. tako da gardisti ne Veliki petak 1935. nisu pucali. Međutim, pravoslavci su 17. lipnja pucali pri dočeku patrijarha Varnave.

Sresko je na elstvo izdalo zabranu 20. studenoga 1933. da se ne smiju izgovarati psovke pod prijetnjom kazne od 500 dinara ili deset dana zatvora. Iz žalba župnog ureda upućenih Sreskom na elstvu u Kninu i Kotarskom sudu u Drnišu razabira se da su neki pravoslavci izgovarali bludne psovke protiv Boga i drugih katoličkih svetinja. G. 1935. neki su izazivali izgrede po varošu, kidali plakete o proslavi sv. Ane na Kosovu. Na početku siječnja 1936. tvorno su napali drniškog sakristana. U veljači iste godine oštetili su crkvu sv. Jure na Žitnici i neke grobove oko nje. Neki pravoslavni trgovci u Drnišu više puta otvarali dućane na svetkovine i blagdane kad je to bilo zakonom zabranjeno. To se ponavljalo i u g. 1937. i 1938. U prigodi posvete crkve u Biskupiji 18. rujna 1938. neki su napali vlak kojim su se vozili drniški hodoasnici.

Drniški Sokol posredovanjem zastupnika dr. T. Novakovića iz Knina od beogradske vlade dobio 16. siječnja 1935. zemljišnu esticu br. 28. za gradnju nove sokolane. Budući da je taj teren pripadao župnoj crkvi i nalazio se uz crkvu, Ordinarijat je ovlastio crkvinarstvo da sudbeno brani teren i ujedno protestirao zbog uzurpacije crkvenog zemljišta bez znanja vlasnika. Žalbe i protesti nisu bili uvaženi. Vlada nije povukla svoje odluke. No, kako Sokol nije imao novaca za gradnju, drniška je općina 26. ožujka 1940. povratila teren crkvi s motivacijom da Sokol nije zatražio građevnu dozvolu, pokazao je namjeru da ne kani graditi zgradu.

Drniški je župnik došao u konflikt s rudnicima zbog prigovora što sile radnike da rade nedjeljom i svecom i da na Svetu Barbaru idu u crkvu druge vjere. Tako je 27. XI. 1937. upozorio upravu rudnika "Adria Bauxit" i "Kontinental" da će katolički radnici na Svetu Barbaru ići samo u katoličku crkvu. Na poštivanje nedjeljnoga počinaka najčešće je upozoravao ugljenokop "Monte Prominu". Tako 28. V. 1937. opominje upravu ugljenokopa da se nedjeljom i blagdanom po zakonu ne smije raditi. 26. I. 1938. žali se Inspekciji rada u Splitu zbog rada nedjeljom i blagdanom u "Monte Promini". 12. III. iste godine žali se Inspekciji zbog otpusta s rada nekih radnica koje nisu htjele raditi na zapovjedne blagdane. Nato je "Monte Promina" otpustila s rada 96 katoličkih radnica. Pod pritiskom rudnika i iz straha da će ostati bez posla radnice su pred Biskupom izjavile da ih nitko nije silio da rade nedjeljom i blagdanom, i zamolile Biskupa da se za njih zauzme da ne ostanu bez posla. Rudnik je sa svoje strane izjavio da je katoličke radnice otpustio zato da može primiti na posao polovicu radnica pravoslavne vjere koje će raditi na katoličke blagdane.

Župnici koji su predavali vjeronauk u školama, više puta su se obraćali drniškoj, odnosno prominskoj općini radi honorara. Honorar je bio minimalan i neredovit. I u tom pogledu bilo je diskriminacija. Tako se drniški župnik 29. I. 1934. tuži Ordinarijatu kako je Ministarstvo prosvjete odredilo pravoslavnom kateheti na Građanskoj školi u Drnišu za 1 sat predavanja tjedno honorar iz državne kase, s priznanjem od šest godina unazad, a predaje vjeronauk samo dvije godine. Naprotiv, za katoličkog katehetu na istoj školi, koji predaje u svakom razredu po dva sata tjedno, riješilo da ga plaćaju općina. Općinski su honorari redovito zaostajali i trebalo je poslati više molba dok bi ih župnici dobili.

Župnici su inače živjeli od redovine koja se sastojala od poljoprivrednih i stočarskih proizvoda. Budući da su ti proizvodi bili dosta jeftini, trud se oko njihova sabiranja nije mnogo isplativao. Drnišani i Siverićani mjesto u naravi plaćali su redovinu u novcu, što je bilo unosnije. Vjernici su se često sjećali svojih mrtvih i za njih plaćali sv. mise. Misna milostinja bila je neredoviti župni prihod kao i takse za izvratke iz župnog ureda: krštenice, vjenčane listove, svjedodžbe smrti, obiteljska stanja. Konačne takse za sprovode gdje se sprovodi održavali, jer po selima sprovodi su bili bez svećenika.

Župnici su se Drniške krajine često sastajali u Drnišu. Katkada radi sudjelovanja na dekanatskim sastancima i rješavanja slučajeva savijesti. Katkad radi traženja pomoći kod nadležnih ureda za siromašne župljane, radi prisustvovanja na sjednicama školskog ili općinskog vijeća, ukoliko su bili njihovi članovi. Drugi put radi opremanja svojih osobnih potreba: da nešto kupe ili prodaju, da se posavjetuju s drugim svećenicima o nabavkama crkvenih predmeta ili o crkvenim gradnjama i popravcima. U korizmi i obožnim crkvenim svetkovinama da pomognu ispovijedati vjernike ili da sudjeluju na prigodnim priredbama.

9. Školstvo i kulturni život

Iako se osjećala velika potreba da se po selima Drniške krajine otvore škole i da se prosvjetno uzdignu, školsko-prosvjetne su se prilike u njima veoma sporo mijenjale. G. 1930. u prominskoj općini postojale su škole u Oklaju, Lukaru, Razvoju i Puljanima. U Drniškoj općini te godine postojale su škole u Drnišu /pučka i građanska/, u Siveriću, Biočiću, Kričkama i Pokrovniku. U tri prostrane župe: Kljaticima, Gracu, Unešiću i u Miljevcima nije bilo nijedne škole. G. 1930. bile su u gradnji škole u Kanjanima, Tribounju, Otavicama i Unešiću, a u projektu škole u Sedramiću, Drinovcima i Mratovu. Prema riječi N. Adžije g. 1931. trebalo je sagraditi i otvoriti škole u: Kričkama, Ružiću, Kljaticima, Baljcima, Gracu, Kanjanima, Miočiću, Štikovu, Velušiću, Miljevcima /u Drinovcima i Širitovcima/, Žitniću, Sedramiću, Pakovu Selu, Mirloviću Zagori, Radoniću, Planjanima, Vinovu, Unešiću, Ljubostinju /za Ljubostinje i Koprno/. Radovi na šk. zgradama u Tribounju i Otavicama bili su gotovi g. 1931. Kolaudacija je bila priređena 21. prosinca 1931. Općina ih je preuzela g. 1932. Obje zgrade podiglo je poduzeće Grge Olivarija iz Šibenika. Trškovi za zgradu u Tribounju iznosili su 147.776:76 dinara, a za zgradu u Otavicama 153.618:23 dinara. Novac za školu u Tribounju dobiven je od boksitnih rudnika kao odšteta za seoski teren na kojemu se kopao boksit. Za gradnju škole u Otavicama doprinio je kipar Ivan Meštrović ustupanjem zemljišta. G. 1932. općina je bila odredila graditi školu u Drinovcima /Miljevci/. No zbog svađe između obitelji Kozići i Mazalin nije došlo do gradnje do početka rata. G. 1934. prof. Mazalin iz Zagreba bio je ponudio 40.000 dinara kao svoj doprinos za školu. Načelnik Adžija je 11. IX. 1934. na konferenciji odbora JNS istakao da u drniškoj općini postoji sedam škola i da bi trebalo otvoriti još "najmanje 10 školskih zgrada".

G. 1937. otvorena je škola u Mratovu i u Kanjanima. Miljevci, "mala krajina" nije imala nijedne škole. Prema "Jadranskom dnevniku" te je godine na 48 sela drniške općine bilo svega šest škola, a za razliku od nje u kninskoj općini u 24 sela bile su 22 škole, iako su obje općine pripadale istom kotaru. Osim toga u Kninu je postojala još realna gimnazija.

Kako su se sporo rješavala pitanja o gradnji novih šk. zgrada i otvaranju škola, pokazuje pitanje gradnje škole u Gracu i Baljcima. Još g. 1926. drniška je općina zamolila velikog župana Splitske oblasti da se crkva i župni stan grkokat. župnika u Baljcima pretvore u školu i u žiteljev stan. G. 1933. općinski tehničar u Drnišu misli da adaptacija tih zgrada za školu ne bi zadovoljila šk. potrebe. Župni ured u Gracu urgira 5. V. iste godine neka Banska uprava otvori školu bilo u kući grkokat. župnika bilo u nanovo sagrađenoj zgradi. Drniška općina 12. VI. 1934. poziva gradskog župnika neka predloži odbor za gradnju škole za Gradac i Baljke, što on čini 6. VII. iste godine. Župnik 6. V. 1937. piše Banskoj upravi u Split da seljaci daju badava teren i nadnice za gradnju škole i moli je da pristupi gradnji. Molbu istog

sadržaja župnik šalje 15. XI. 1939. Banskoj ispostavi u Splitu. 11. II. 1940. moli za gradnju škola ne samo u Gracu nego u Ruži u, Mose i i u Umljanovi u. Dvadesetak dana poslije toga moli op inu da pošalje komisiju koja e odabrali mjesto za gradnju škole u Gracu. 17. I. 1941. moli Bansku ispostavu da ve jednom po ne gradnja škole u Gracu. Sli ne molbe župnik šalje Banskoj ispostavi 9. III., 23. III. i 29. III. 1941. No sva nastojanja župnika i seljaka nisu urodila plodom.

U ožujku 1938. drniška je op ina, kako se ini, namjeravala otvoriti školu u Miljevcima, jer 4. toga mjeseca je tražila od župnog ureda u Miljevcima popis djece ro ene u Drinovicima, Klju u i Donjim Brištanima. U lipnju iste godine op ina je zatražila i od župnog ureda u Mirlovi u popis djece od 7-15 godina, ro ene u Radoni u, Mirlovi u, Ostrogašici i Podumcima. Vjerojatno radi gradnje i otvaranja škole u tim selima. Škola u Uneši u bila je sagra ena g. 1934-1935. ali je bila otvorena tek g. 1938. Gra anska škola u Drnišu bila je g. 1936. zatvorena zbog spora s vlasnikom zgrade oko najma šk. prostorija. Ministarstvo je donijelo odluku da se ponovno otvori šk. g. 1937-1938. Na po etku g. 1937. zastupnik dr. Novakovi je zamolio ministarstvo ruda i šuma da u Drnišu otvori nižu rudarsku školu u kojoj bi se školovali rudarski nadglednici za drniške rudnike. Tako bi nestru ne nadglednike zamijenili stru ni nadglednici, od ega bi imali koristi i radnici i rudnici. G. 1940. bilo je govora da se rudarska škola iz Varaždina premjesti u Drniš. Dopisnik "Novog doba", koji tu vijest objavljuje, isti e da bi najbolje bilo da bi se "Drniš odmah odredio kao sjedište nove Rudarske škole", jer se nalazi u centru kraja koji osim ugljenom i boksitom obiluje kredom, olovom i glinom.

Tridesetih godina našega stolje a kulturni je život u Drnišu bio dosta živahan. Kulturne priredbe davala su pojedina drniška društva, a i kulturna društva iz Zagreba, Splita i Šibenika. Na po etku prosinca 1929. u Drnišu je gostovalo akademsko društvo "Mladost" iz Zagreba. Pod ravnanjem Jakova Gotovca priredilo je 8. XII. vokalni koncert u Sokolani na op e zadovoljstvo Drnišana. "Filharmoniko društvo" iz Šibenika priredilo je 19. VII. 1930. koncert u dvorištu kina "Biograd" pod ravnanjem dirigenta Sentinelle. U srpnju iste godine bariton Stanko Vili i priredio je u Dalmaciji više koncerata uz pratnju mo. Rajheni a. U Drnišu je održao koncert 1. VIII. 1930. Na repertoaru su se nalazila djela: Nini kog, Hrsti a, Gotovca, Rajheni a, Gounoda, Wagnera, Chopina i drugih kompozitora.

G. 1930. /1. XI./ u Sokolani je izvedena opereta J. Rajheni a "Olly Polly". Glavnu je ulogu otpjevala g a M. Rajheni . Osim nje, od ženskih nastupile su: N. Opara, V. Regner, V. Mudronja, a od muških: A. Vukorepa, M. Naki , N. Miji , M. Juri , ». Montana, V. Svetec, S. Dedi i F. Floegl.

Zauzimanjem inž. Wonka i M. Opare 5. i 6. V. 1934. u Drnišu i Siveri u je gostovalo "Sokolsko pozorište lutaka iz Splita". U subotu, 5. V. u Siveri u je odigralo predstave: "Hrabri kraljevi " i "Za arana šuma", a 6. V. u Drnišu ponovilo iste predstave. Splitsko kazališno društvo gostovalo je u Drnišu 18. i 19. svibnja 1935. Prvog dana /18. V./ prikazalo je Nuši evu dramu "Ožaloš ena porodica", a drugoga /19. V./ "Bijednu Maru" u priredbi Nike Bartulovi a.

Pomladak Društva crvenog križa osnovne škole u Drnišu priredio je 2. VI. 1935. u Kninu uspjeti koncert. Zbor od 60 pjeva a nastupio je u narodnim nošnjama. Na programu se nalazilo 12 to aka, od kojih je 10 ispjevao zbor, jednu Celestina Mihaljevi solo a jednu duet. Zborom je dirigirao Filip Kuluši . Slikar Leopold Pelicari organizirao je izme u 1. i 6. ožujka 1936. u kinu "Biograd" izložbu slika. Izložbu je otvorio dr. F. Maruši 29. velja e.

U kolovozu 1938. održana je na Petrovu polju velika smotra "Selja ke sloge". Smotru je otvorio Mate Goreta u nazo nosti velikog broja narodnih zastupnika bivše HSS, na elnika, kulturnih radnika. Na smotri je nastupilo 28 ogranaka "Selja ke sloge" u slikovitim narodnim nošnjama. Ocjenjiva je zborova bio prof.dr. Milovan Gavazzi. Na smotri su nastupili i zborovi iz Drniške krajine. Prije toga bila je prire ena pokusna smotra "Selja ke sloge" u Zlopolju kod Mu a, gdje je nastupilo 13 selja kih zborova, izme u koji se imao izabrati stanoviti broj zborova za smotru na Petrovu polju. Iz Drniške krajine izabrani su bili zborovi iz Kadine Glavice i Ruži a s njihovim kolom.

U studenome /27. XI./ 1938. priredilo je "Hrvatsko srce" iz Šibenika u kinu "Biograd" akademiju. Prigodna predavanja održala je Ljubica Tafra i Rajna Kara ole, prva u ulozi hrvatske žene u hrvatskom narodnom pokreta, druga o potrebi kulturnog uzdizanje selja kih žena.

Društvo splitskih kazališnih dobrovoljaca gostovalo je u Drnišu 12. lipnja 1939. i tom prigodom izvelo dramu "Tko je ubio Dimitrija", šalu J. Vevi a "Mirko se ženi" i komi nu pjesmu "Pisma malog Marina ali u Jamerike".

G. 1931. postojao je djeji zbor kojemu je dirigent bio Šime Mudri. G. 1934. u Drnišu je postojalo "Srpsko-pravoslavno pjevačko društvo Rastko". Nastupilo je, na primjer, na komemoraciji smrti kralja Aleksandra u listopadu 1934. Iste godine 24. studenoga priredilo je koncert u hotelu "Krka" u Šibeniku.

10. Nogometni klub "DOŠK"

Osnivači i prvi članovi kluba bili su uglavnom srednjoškolci i mladi radnici: braća Radovan i Filip Kuluši, Gojko Kovačević, Boško Vilić, Šime Stojanov, Ivo Jušić, Dušan Njeguš, Ivan Babić, Ante Vukorep, Šime Lapić, Milan Jović, Ante Ožegović /Duca/, Miljenko Grabić, Tonči Nakić, Jakov Barišić, Zdenko Strepak, Josip Širinić, Nikola Kušpilić, Nikola Jović, inž. Vjekoslav Milištrkalj. Za klub su najzaslužniji njegovi predsjednici: geometar Divko Novak, inž. Vjekoslav Milištrkaj, Ivo Zenić i Stipe Jelčić. Članovi uprave: Mate Primorac, Petar Nakušić, Stipe Odak, Joža Pranić, Miro Nakić, Ante Mijanović, Josip Hrstić i drugi. Nastao je za prve talijanske okupacije g. 1919. ali sve do odlaska Talijana g. 1921. nije nastupio organizirano. Organizirano je počeo nastupati g. 1921. G. 1922. službeno je bio registriran u Splitskom nogometnom podsavezu pod nazivom "Drniški omladinski športski klub" /"DOŠK"/.

Klub nije raspolagao nikavim novanim sredstvima da kupi i uredi teren za igralište. Igrači su trenirali i pripremali utakmice u Petrovu polju na privatnim livadama, daleko od Drniša. Takvo je stanje trajalo sve do g. 1933. kada su dobili "Miovića podvornicu" za igralište. Pošto je igralište bilo uređeno, klub je postao veoma aktivan. Na športskom polju ogledao se s više nogometnih klubova iz susjednih gradova i varoša. To su bili: "Dinara" iz Knina, "Osvit", "Šibenik" i "Hajduk" iz Šibenika, "Borac" i "Unac" iz Drvara, "Hajduk", "Split" i "Vuk" iz Splita, "Slovan" iz Trogira, "Primorje" i "Avia" iz Kaštela, "Junak" iz Sinja. Povremeno i s nekim drugim klubovima.

S kninskom "Dinarom" igrao je, na primjer, na početku kolovoza g. 1926. s rezultatom 2:2. Iako je rezultat bio naoduvan, Drnišani su po sudu publike bili bolji. G. 1935./19. V./ Drnišani su pobijedili "Dinaru" u Drnišu s rezultatom 4:0. "DOŠK" je s "Dinarom" odigrao 12. IX. 1937. utakmicu za bodove. Utakmica je bila odigrana u Kninu. Drnišani su podbacili. Kninjani su ih pobijedili s rezultatom 4:0. Od Drnišana su se istakla dva igrača: vratar Strepak i navalni igrač Lapenna. Uzvratna utakmica odigrana je 26. IX. 1937. u Drnišu. U prvom poluvremenu "Dinara" je bila premoćna 1:0/. U drugom poluvremenu Drnišani su se pokazali bolji i utakmica je završila s rezultatom 1 : 2 za Drnišane. Oba gola dao je Lapenna. Sudio je Baučić iz Splita. Na početku prvenstva SNP-a, 4. IX. 1938. "Dinara" je u Drnišu svladala "DOŠK" s rezultatom 2:0 /1:0/. Za "DOŠK" su igrali: Novak, Kulundžić, Andrić, Junaković, Ožegović, Kovačić, Bitunjac, Kovačević I, Perišić, Mihačević i Njeguš. Sudio je Sesardić. Uzvratna utakmica odigrana je u Kninu 11. IX. iste godine. "Dinara" je pobijedila "DOŠK" sa 3:1 /2:1/. Sudio je Bonačić iz Splita.

U prvim susretima sa šibenskim "Osvitom" "DOŠK" je bio nadmoćniji. U kasnijim susretima sve slabiji. Utakmica odigrana između ta dva kluba u Šibeniku 24. IX. 1933. svršila je neodlučno s rezultatom 1:1. Sudio je Bakotić iz Šibenika. U utakmici odigranoj u Drnišu 23. IV. 1934. "DOŠK" je pobijedio s rezultatom 1:0. Od njegovih igrača istakli su se: Strepak, Leontić, Perišić, Ožegović, a od "Osvitovih": Rončević I i II, Crnogaća, Begoić i Kacijan. Gledalaca je bio izuzetno velik broj. Sudio je Henić iz Splita. Uzvratna je utakmica odigrana u Šibeniku na početku listopada s rezultatom 3:0 /2:0/ za "DOŠK". Sudio je Kaliterna iz Splita. Rezultat utakmice, odigrane u Šibeniku 26. III. 1935. bio je neodlučan 2:2. U prvom poluvremenu "Osvit" je dao dva gola, "DOŠK" u drugom poluvremenu. Sudio je Živković. Na utakmici za prvenstvo SPS "Osvit" je potkraj svibnja 1935. u Šibeniku svladao "DOŠK" sa 1:0. Nakon prvih desetak minuta igre Blašković je bio blesiran tako da je "DOŠK" do kraja utakmice igrao sa 10 igrača. Sudio je podsavezni sudac Šitić. Na uzvratnoj utakmici odigranoj u Drnišu u lipnju iste godine, "DOŠK" je nastupio bez dva najbolja igrača Lapenne i Blaškovića a izgubio utakmicu sa 3:1 /2:1/. Za igre došlo je do izgređa, osobito u drugom poluvremenu. Nakon te utakmice "DOŠK" je bio drugi na tablici za prvenstvo SNP za sjevernu Dalmaciju:

"Osvit"	3	2	1	0	7:4	5
"DOŠK"	3	1	0	2	5:4	2
"Dinara"	2	0	1	1	3:7	1

Izme u "DOŠKA" i "Osvita" odigrana je u Drnišu 24. X. 1938. prijateljska utakmica. Rezultat je bio 3:1 /1:1/ za "Osvit". "DOŠK" se ogledao s "Osvitom" u Šibeniku 29. VI. 1939. Rezultat je bio 2:0 /1:0/ za "Osvit". Sudio je F. Fran evi , bivši vratar "Osvita". Iste godine klubovi su se susreli u utakmici za podsavezno prvenstvo tako er u Šibeniku. Pobijedio je i toga puta "Osvit" s velikom razlikom 7:1. Na kraju utakmice "DOŠK" je u šibenskoj grupi bio na 4. mjestu. Ispred njega su bili: "Osvit", "Šibenik" i "Hajduk" /šibenski/.

"DOŠK" je sa šibenskim radni kim klubom "Šibenik" odigrao prijateljsku utakmicu 17. II. 1935. na "Osvitovu" igralištu u Šibeniku. Ponovno su se susreli 18. III. iste godine u Drnišu. "DOŠK" je bio premo niji. Utakmica je završila s rezultatom 3:2 u korist "DOŠKA". Sudio je "slabo" B. Vili i . Prijateljsku je utakmicu "DOŠK" odigrao sa "Šibenikom" 8. III. 1936. na "Osvitovu" igralištu u Šibeniku. Rezultat je bio neodlu an 2:2 /1:1/. Sudio je Bari evi . Na uzvratnoj utakmici 15. III. 1936. u Drnišu "Šibenik" je pobijedio s rezultatom 2:0 /1:0/. Ovoga puta sudio je Vili i . Prijateljsku utakmicu "DOŠK" je sa "Šibenikom" odigrao u Drnišu 5. IX. 1937. s rezultatom 1:1. U prvom poluvremenu bili su premo niji Drnišani, u drugome Šiben ani. Sudio je P. Nakuši . Mjesto prijateljske imala se odigrati prvenstvena utakmica, ali nije, jer nije došao sudac delegiran od SNP. Prvenstvena se utakmica izme u dva kluba odigrala 3. X. 1937. u Šibeniku. "Šibenik" je bio premo niji i pobijedio "DOŠK" s rezultatom 3:2 /1:1/. Sudio je Ben i iz Splita. U susretu u Drnišu 17. X. "Šibenik" je pobijedio sa 3:1 /1:1/. Nakon te pobjede "Šibenik" je postao favoritom "za prvenstvo podsaveza". Šibenski "Hajduk" igrao je s "DOŠKOM" u Drnišu 15. V. 1938. "DOŠK" je bio premo niji i pobijedio je "Hajduk" sa 3:2 /1:1/. Nakon odigranih utakmica u jeseni g. 1939. u šibenskoj skupini tablica je glasila: "Osvit" 13:2 6, "Šibenik" 3:2 2, "Hajduk" 4:7 2, "DOŠK" 2:11 0

Sa splitskim "Hajdukom" "DOŠK" je, prema priop enju F. Kuluši a, prvi put igrao g. 1924. u Drnišu i izgubio utakmicu s rezultatom 0:1. Drugi put, prema istom priop enju, igrao je u Splitu g. 1930. i izgubio utakmicu s rezultatom 1:4. Splitsko "Novo doba" kao prvo gostovanje "DOŠKA" u Splitu spominje utakmicu izme u njega i "Hajduka" od 20. VI. 1935. "DOŠK" je nastupio s igra ima: Strepa ki, Andri , Vukorep, Kušpili , Ožegovi , Bari evi , Neguš, Periši , Lapenna, Kuluši i Bitunjac. Sudio je Kraus. Rezultat je bio 5:0 /3:0/ za "Hajduk". "DOŠK" se dobro branio i ostavio "dobar utisak" na gledaoce". Prije toga gostovanja "DOŠK" je odigrao u Drnišu utakmicu s "Hajdukovom" rezervom u drugoj polovici travnja s rezultatom 2:1.

Splitski "Vuk" prvi je put gostovao u Drnišu 16. IX. 1934. U prijateljskoj je utakmici pobijedio "DOŠKA" sa 3:1 /0:1/. Od "DOŠKOVIH" igra a istakli su se vratar Strepa ki, bek Kulundži half Relji i navalni igra i Lapenna i Bari evi . U prvom poluvremenu Nakuši i opet »uli . Susret sa "Splitom" imao je "DOŠK" 14. IV. 1935. u Splitu. Uo i susreta splitski je "Jadranski dnevnik" pisao o "DOŠKU" kao o solidnu klubu koji ima "u svojim redovima nekoliko prvorazrednih sila" kao što su Lapenna "koji je igrao više puta kao lan HAŠKA u zagreba koj reprezentaciji, Periši i Kuluši .

U prosincu g. 1934. "DOŠK" je odigrao prijateljsku utakmicu s kaštelanskom "AVIOM" i pobijedio je s rezultatom 3:2 /3:0/. Sudio je P. Nakuši . Slijede e godine, 9. IX. 1935. igrao je s kaštelanskim "Primorjem" i izgubio utakmicu sa 0:5 /0:3/. Prema "Jadranskom dnevniku" tako težak poraz skrivili su bekovi "DOŠKA". Obnovljeni trogirski "Slaven" u jeseni g. 1939. tukao je više klubova u pokrajini, pa i "DOŠKA" s rezultatom 4:1.

"DOŠK" se više puta ogledao i s drugim klubovima, kao s "Velebitom" iz Benkovca, "Hajdukom" iz Gospi a, s "Junakom" iz Sinja i s "Kraljevskom mornaricom" iz Šibenika. Kona no s "Borcem" i "Uncem" iz Drvara. S "Junakom" se, na primjer, ogledao u srpnju 1938. u Sinju. Bila je to prijateljska utakmica koja je završila neodlu no 1:1 /1:0/. Sudio je Mladen Deli kao student prava. S "Kraljevskom mornaricom" igrao je u Šibeniku 12. V. 1935. s rezultatom 2:2 /1:1/. Dakle, neodlu no. Sudio je A. Maruši iz splitskog "Hajduka". "DOŠK" se 18. XI. 1934. susreo u Drnišu s drvarskim "Borcem". Za "DOŠK" su nastupili: Njeguš I, Andri II, Kulundži , Bitunjac, Ožegovi , Jovi , Kova evi II, Vukorep, Bari evi II, Periši , Kralik II. Rezultat je te prijateljske utakmice 6:1 /4:0/ za "DOŠK". Golove su dali: Kralik 2, Bari evi 2 i Periši 2, za goste Ba i 1. Sudio je Nakuši . Slijede e godine, 8. IV. 1935. "DOŠK" je igrao u Drvaru s doma im klubom "Unac" i pobijedio ga sa 7:0 /2:0/. "DOŠKOV" vratar Strepa ki nije imao posla. Utakmicu je sudio F. Kuluši .

G. 1937. pored "DOŠKA" u Drnišu je postojao JNK "Labud". Nedostaju podaci tko ga je ikada formirao, koji su mu bili igra i, koliko je vremena postojao i kad ga je nestalo. Zna se samo da je u susretu s juniorima "Dinare" u svibnju 1937. ostao pobjednik. Pobijedio je juniora u Kninu s rezultatom 2:0.

"DOŠK" je, kako se razabire iz navedenih podataka, bio veoma aktivan izme u g. 1933. i 1939. Od njegovih uprava iz toga vremena poznata je uprava, izabrana 2. XII. 1935. Sa injavali su je: inž. Boško Vili i /predsjednik/, Ivan Juši /potpredsjednik/, Filip Kuluši /1. tajnik/, Veljko Kova evi /2. tajnik/, Jandre Sabali /blagajnik/, Petar Nakuši /referent/, Ante Ožegovi /gospodar/, Ante Naki , Zdenko Strepa ki, Gligorije Aleksejev, Miljenko Grabi /odbornici/, Mi e Naki i Dragutin Kralik /revizori/. Klub je najviše imao uspjeha dok su u njemu igrali: Strepa ki kao vratar, Lapenna i Bari evi kao navalni igra i. Prije i poslije nije dolazio toliko do izražaja. Nadmo niji je bio jedino nad drvarskim igra ima. Sa splitskim je klubovima uvijek gubio. Sa kninskim "Dinarom" i sa šibenskim klubovima katkad je dobivao, katkad gubio, više gubio nego dobivao.

11. Tragi ni slu ajevi

U Drniškoj je krajini izme u g. 1933. i 1940. više osoba bilo teže ranjeno ili smrtno stradalo zbog sva e, ljubomore, nevjere u braku i neopreznosti, zbog samoubojstva ili pokušaja samoubojstva, zbog neupu enosti u snagu eksploziva i elektri ne struje i sli no.

Zbog sva e je bio teško ranjen Ante Džaja Jurin 21. V. 1933. u Mratovu /Promina/. Iste godine 3. srpnja u Razvo u je konj teško ranio dje aka Juru Duji a Franina.

U ožujku 1936. kapsula je teško ranila dje aka Nikolu Pletikosu iz Miljevaca, a majku i starijeg mu brata lakše ozlijedila. U travnju g. 1936. etverogodišnja se djevoj ica Jelica Bibi Lazina iz Veluši a igrala uz vatru, zapalila i izgorjela. U listopadu iste godine u Drinovcima /Miljevci/ dje ak se Ivan Ba i Paškin uspeo na elektri ki stup, dotakao se elektri nog voda i srušio se mrtav na zemlju.

Oko polovice ožujka 1937. nestala je eksplozija u autu Nikole Bogdana i ranila teže tri putnika. 24. travnja iste godine konj je udario nogom Božu Kranjca, dje aka od dvije godine, i dje ak je od udarca preminuo u šibenskoj bolnici. U kolovozu 1937. Mate Naki iz Radoni a usmrtio je ženu Anicu zbog nevjere u braku. Uo i su enja sam se Mate objesio u istražnom zatvoru u Šibeniku. Slijede ega mjeseca, 20. IX. 1937. ubio je Tomo Bodroži brata Stevana za samih "nekoliko centimetara" /zemlje/. U listopadu 1937. u sva i je Toma Jaji ubo nožem Matu Jaji a u Beaderovoj kr mi na Žitni u i on je umro u kninskoj bolnici zbog gubitka krvi. U istom mjesecu Kata Sirovica iz Žitni a zbog nepažnje dospjela je pod kola i dobila nekoliko težih ozljeda po tijelu.

Nezaposleni pekarski radnik Ivan Grabi Božin iz Širitovaca, nakon gubitka parnice s poslodavcem iz Supetra, pokušao je po initi samoubojstvo u svibnju 1938. U kolovozu 1938. bila je ubodena nožem Ana Brakus žena Stipanova u sva i zbog zemlje. Nekako u isto vrijeme pokušala po tre i put po initi samoubojstvo Marta Pauk iz »avoglava zbog muževe ljubomore. Na po etku studenoga 1938. pri igri na karte bio je teško ranjen Ivan Matić pok. Marka iz »avoglava.

Na po etku velja e 1939. po inio je samoubojstvo dje ak Joso Marin Ivanov jer su ga roditelji silili u školu koju nije volio. Na Veliki etvrtak 1939. jedan je seljak ranio miljeva kog župnika fra Lui a Jurenovi a. U studenome iste godine vlak je zahvatio na Uneši u seljaka Marka Babi a i svega ga raskomadao.

Na po etku travnja 1940. djevojka Anica Gagi iz Baljaka poklizla se, upala u bunar i udušila se. Na po etku kolovoza 1940. pri igri na karte u Miljevcima je bio ubijen (xx) Stipe Ivi . U rujnu iste godine elektri na je struja ubila dje aka Jozu Jali a Ivanova, a drugih osam dje aka onesvijestila.